

בצרון

ירחון למדע, לספרות ולבעיות הזמן

נוסד על-ידי חיים טשרנוביץ (רב צעיר) ז"ל

העורכים: נחום גלאצר (עורך-תורם), צבי וולפסון

חבר המערכת בארץ-ישראל — שמעון חלקין

מנהל המערכת: משה טשרנוביץ

חוברת ה' (223)

אייר, תשכ"א

שנה כ"ב (כרך מ"ד)

חוברת העצמאות הי"ג

ה ת ו ב ן

- 1 היהודי הנצחי (שיר) ש. שלום
 - 2 משיחות, נס ונסיון (הרהורים ליום העצמאות) אפרים שמואלי
 - 6 שיר חדש של ר' יהודה הלוי אברהם י. כ"ץ
 - 12 הקשכתי סערת-דברך (שיר) הלל כבלי
 - 13 הבית והלחם (פרקי רות המואביה) משה שמיר
 - 20 כורש מלך פרס — בחזון ובמציאות של המקרא מ. זרייכבר
 - 27 תולדות ה"הגנה" ג. קרפל
 - 44 התיאטרון העברי במדינת ישראל חיים גמזו
- רשימות ומקורות
מחודש לחודש: משפט אייכמן יצחק עברי 57

"בצרון"
1141 פרודוני
ניו-יורק

BITZARON

THE HEBREW MONTHLY OF AMERICA

Founded by CHAIM TCHERNOWITZ (RAV TZAIR)

Editors: NAHUM GLATZER (Contributing Editor)

HARRY WOLFSON, SIMON HALKIN (S. Israel)

Managing Editor: MAURICE E. CHERNOWITZ

Twenty-Second Year of Publication

Vol. XLIV

IYAR, 5721 (April, 1961)

No. 5 (223)

SALUTE TO ISRAEL ON ITS BAR MITZVAH YEAR

CONTENTS

The Eternal Jew (Poem)	<i>S. Shalom</i>	1
Reflections on the Bar Mitzvah Year of Israel's Independence	<i>Ephraim Shmueli</i>	2
A New Poem by Judah Halevi (From a recently discovered 13th Century MS)	<i>Abraham I. Katsh</i>	6
I Hearkened the Tempest of Your Words (Poem)	<i>Hillel Bavli</i>	12
The House and the Bread—Scenes from a Play based on the Book of Ruth	<i>Moshe Shamir</i>	13
Cyrus, King of Persia, In Biblical Lore and History	<i>M. Zer-Kavod</i>	20
History of the Hagana	<i>G. Kressel</i>	27
The Hebrew Theatre in Israel	<i>Hayim Gamzu</i>	44
The Eichmann Trial	<i>Itzhak Ivry</i>	57

BITZARON
1141 Broadway
NEW YORK
MU 6-7680

\$7.00 a Year (\$8.00 Outside U.S.)
Copyright 1961, by Bitzaron, Inc.

STANFORD COLLEGE
FOR WOMEN - LIBRARY

הספר העברי, הקורא העברי וחינוך לעברית

דור ההשכלה בראשיתו סבל לא כל כך מהעדר ספרות עברית מתקדמת אלא מן השיכחה שהשתלטה בשנות הגלות על רבים וטובים בכל הנוגע למקורות. המשפילים לפני תמשים שנה ומעלה, מתוך שהיו להוטים אחרי יפיתו של יפת, לא ראו את תכנם של אהלי שם. דור זה של משפילים יצר לעצמו אספולה מיוחדת בספרות ישראל ובהיסטוריה הישראלית, אספולה שנדרשה לכאן ולכאן, ותוך כדי כך נוצרו ערכים שחשיבותם רבה.

הדור החדש של המשכילים, דור שקם בארץ ישראל והתרכז בעיקרו מסביב לאוניברסיטה העברית בירושלים, אם כי לא הירבה בחידושים ולא קבע עדיין הלכות לדורות הבאים, הוכיח לנו ולדורות שקדמו לנו — כי מקורות ישראל אינם דלים כל עיקר, ואין לך מדע מדויק או מופשט שדורות ישראליים קדומים לא יהיו מחלוציו. אלא שמקורות אלו — הרים של שיכחה גבהו עליהם בכל שנות הפזורה. קמה תנועה של שיבה אל מקורות ישראל, בחיי הרוח והדת כבחי החולין והמדעים. הדור הצעיר של משפילים, חוקרים ואנשי מדע אינו נלאה מחיפוף המקורות, ומדינת ישראל הוכיחה בגרות רבה בהושיטה עזרה וסעד, רוחני וחמרי, לעבודות מחקר אלה, לפירסומם ולהנחלת עקרונות השיבה אל המקורות לדור הצעיר, לדור ההמשך. העבודה עד תתה לא זו בלבד שלא נשלמה, אלא שהיא עדיין רק בראשיתה.

השפה העברית קמה לתחיה, ושוב אינה רק נחלתם של יחידים, של חוקרים ומורי העם. העברית הפכה להיות שפתם של כל ילד וכל ילדה, ובעברית נכתבים חושים ונחתמות אמנות בינלאומיות, מחקרים בעלי ערך בינלאומי ברפואה, בכימיה, בפזיקה, ובכל מדע תיאורטי ושימושי כאחד.

האוניברסיטה העברית, בראשית צעדיה, היה לה מכון למדעי הרוח בלבד, אולם החיים בארץ ישראל הגדלה והמתפתחת עשו וממשיכים לעשות את שלהם. נפתחו מכונים נוספים ורבבות תלמידים סיימו לימודיהם, התערו בחייה של הארץ ותופסים בה מקום נכבד. הספרים הרבים המופיעים בארץ אינם רק נחלה לחוקרים ולאנשי המדע — הם נחלת הכלל והפרט בישראל, והם צריכים להיות אף נחלתם של כל היהודים באשר הם שם.

אולם רובו הגדול של עם ישראל בתפוצות — אין העברית שפתו. בתי הספר היהודיים, שמספרם גדל והולך, עדיין אינם מלמדים עברית כפי שמלמדים צרפתית מחוץ לגבולות צרפת. אולי אין מורי עברית יודעים כי בייג שנות קיומה של מדינת ישראל פורסמו בה ספרי לימוד בכל המקצועות הנלמדים בבתי הספר, בעברית וכיום ניתן להשיג ספרים אלו בכל מקום בארצות הברית ובקנדה, כמו בישראל, ובכל הפמויות ממבחר גדול של ההוצאות העבריות הטובות ביותר. ולא רק ספרי לימוד. אלפי ספרים יצאו בכל שטחי החיים והמחשבה, מטובי הסופרים, הוגי דעות ואנשי מדע ומחקר. כל הספרים הללו ניתן להשיגם ללא כל קושי, ובמחירים השווים לכל נפש.

החינוך לעברית, לשיבה אל המקור היהודי והישראלי, מחויבת המציאות היא. חינוך זה אפשרי אף ללא מאמצים מיוחדים, וכיום אין בית ספר שבו אין מלמדים יותר משפה אחת. מדוע, איפוא, לא תהיה עברית, אם לא השפה הראשונה במערכת החינוך היהודי — לפחות השניה? חברת „ספרי ישראל אינק.“, שהוא הנציגות הבלעדית של התאחדות המו"לים בישראל, בארצות הברית ובקנדה, מקיימת בניו יורק מחסן גדול של ספרי לימוד וספרים עבריים ומוכנה לספק כל דרישה לספר עברי בכל שטחי הספרות, המחשבה והמחקר. מוכרי הספרים היהודים באמריקה ובקנדה הם המפיצים הנאמנים של ספרים מישראל. המיובאים על ידי חברת „ספרי ישראל אינק.“.

ציבור המורים והמחנכים היהודים באמריקה ובקנדה נקראים למלא את הייעוד שנטלו על עצמם לחנך דורות עבריים, דורות של ממשיכי המסורת הנעלה שלנו.

ספרי ישראל אינק.

SIFREI ISRAEL INC.

270 Lafayette Street

New York 12, N. Y.

Phone: WOrth 6-3779

פרסי „בצרון“

על שם ישראל שטיבל

סינאטור במדינת פנסילווייניה

„בצרון“, הירחון לספרות, למועז ולבעיות הזמן בארצות-הברית, מכריז פרסים אלה לסיפור העברי החדש:

1. פרס ראשון — 1000 דולר.
 - פרס שני — 500 דולר.
 - פרס שלישי — 250 דולר.
- הפרסים נועדו לעידודם של כוחות יצירה בפרוזה העברית.
2. הפרסים יינתנו לסיפורים המעולים, שנכתבו במקורם עברית ולא נתפרסמו עדיין בשום כמה אחרת.
 3. בהגשת החומר הספרותי רשאים להשתתף סופרים עברים מן הארץ והתפוצות.
 4. הסיפורים שיימסרו צריכים להכיל בין 5000—3500 מלים.
 5. כל סיפור צריך להיות יצירה מוגמרת בפני עצמה ולא כחלק מתוך ספר.
 6. חמשה-עשר הסיפורים הטובים ביותר, שייבחרו ע"י ועדת שופטים ממעם אגודת הסופרים עברים בישראל יידפסו ב„בצרון“. לאחר פירסומם בירחון, תורכב ועדת שופטים שניים מסופרי ארצות-הברית ושניים ממדינת ישראל, אשר יקבעו את שלושת הסיפורים הראויים לפרסים.
 7. אם ועדת השופטים לא תמצא סיפור הראוי לפרס הראשון או השני, תהיה רשאית לחלקם בין שני מחברים, שסיפוריהם שווים בערכם האמנותי.
 8. הכרעת השופטים תהיה ברוב דעות.
 9. הסיפורים אשר לא יזכו בפרס, אך יידפסו ב„בצרון“, מחבריהם יקבלו שכר-סופרים כנהוג ב„בצרון“, לאחר פירסום תוצאות הפרסים.
 10. הפרסים יימסרו לזוכים בהם בטקס מיוחד, שייערך בתל-אביב או בניו-יורק.
 11. כתב-היד מוגש בעילום שם, כשהוא מסומן בסימן-היכר בלבד.
 12. המועד האחרון להגשת החומר הוא מ"ז בסיון, תשכ"א (31.5.1961)*.
- על המחבר להגיש את כתב-היד כתוב במכונת כתיבה ב-3 העתקים. יחד עם זאת יש להגיש במעטפה שניה סגורה המסומנת באותו סימן היכר שעל גבי כתב-היד את השם והכתובת המלאה של המחבר. את שתי המעטפות, המסומנות בסימן היכר משותף, יש להכניס למעטפה שלישית ולשלוח לוועדת השופטים לפי הכתובת: אגודת הסופרים, ת. ד. 4151, תל-אביב.

* נענינו לבקשות המרובות להארכת המועד, וקבענו זמן מאוחד יותר לנעילת התחרות.

הקרן הקיימת לישראל

מנישה את ברכותיה

למדינת ישראל

לרגל הגיעה לשנת הבר-מצווה

אנו תקווה שהיהודים באמריקה יוסיפו לתמוך בישראל
בעתיד, על-ידי הקרן הקיימת, בשם שתמכו בה בעבר.

JEWISH NATIONAL FUND OF AMERICA

42 East 69th St. New York 21, N. Y.

מנרל נ. פישר, מנהל

אלברט שיק, נשיא

דער „פאָרווערטס“ ...

אין די גרעסטע אידישע צייטונג אין דער וועלט ... נייעס
אגענטורען און קארעספאָנדענטען אינפאָרמירען אייך וועגען
די לעצטע און וויכטיגסטע פאָסירונגען אין מדינת ישראל,
אמעריקע און אלע אנדערע לענדער פון דער וועלט ... די
באגאבסטע זשורנאליסטען, פעליטאָניסטען, נאָוועלע און
עדיטאָריעלע שרייבער שרייבן יעדען מאָג אין
„פאָרווערטס“.

... צו זיין פולקאם אינפאָרמירט וועגען אידישען לעבען
מוזט איר לייענען דעם „פאָרווערטס“ יעדען מאָג.

קויפט און לייענט דעם

„פאָרווערטס“

יעדען מאָג אין יאר!

הגליל הציוני דברוקליין

של ההסתדרות הציונית באמריקה

מברך את

מדינת ישראל

לחג העצמאות הי"ג

בכיבושים נוספים בשדה העליון, ההתיישבות ופיתוח הארץ.

מי יתן ויכונן השלום לעד!

דוד ש. מאיר, נשיא

דוד ליב עסקין, מנהל

ברכת ה"פארבאנד" לכבוד יובל הי"ג של מדינת ישראל

ההנהלה הראשית של אפע"ל (איגוד הפועלים לאומיים)

שולחת את ברכתה, ברכת חברים לתושבי מדינת ישראל ולמשלה

לכבוד יובל המדינה

ה"פארבאנד" — איגוד הפועלים הלאומיים

ל. פינאל, מזכיר

מאיר בראון, נשיא

הגליל הציוני דמנהטן

של ההסתדרות הציונית באמריקה

שולח את אחוליו וברכותיו, ברכת אחים לשאיפה ולמטרה,

למדינת ישראל

לשנת הבר-מצווה לעצמאותה

מי יתן ותנשים בימים הבאים את חזון הגאולה השלמה

ותגביר חיילים בקיבוץ פזורי ישראל ותשגשג

בחומר וברוח מתוך שלום וביטחה.

עקיבא (קארול) פיקל, נשיא

המועדון הציוני של מנהטן

(שכונה מס' 4)

מברך את

מדינת ישראל

לחג עצמאותה הי"ג

בשנת בטחון ובצרון

יוליוס רוסבאך, נשיא

סטאנלי הורוואט, יו"ר ועד הפועל

לילה גולד, נזברית

הגליל הציוני של לונג-איילאנד

ניו-יורק

שולח את ברכותיו הנאמנות

ל מ ד י נ ת י ש ר א ל

בחג הבר-מצווה לעצמאותה — לחיי יצירה ושלום

אליעזר סיגל, מנהל

אליעזר סימקוף, נשיא

הגליל הציוני של ברונקס

מברך את

מ ד י נ ת י ש ר א ל

לשנת הי"ג לעצמאותה

בימי שלום, עליה, בצרון ובטחון

מ. כהן, מנהל

אפרים כ"ץ, נשיא

יצחק אוברמן, יו"ר ועד ההנהלה

השכונה הציונית

סמיפן ווייז מס' 55

ברוקלין, נ. י.

מצרפת את איחוליה הלבביים

למדינת ישראל

לחג העצמאות הי"ג

מי יתן ותזכה להגשים את חלומותיה

ותקוותיה.

אברהם גולדינג, נשיא

השכונה הציונית

של מנהטן בימש

ברוקלין, נ. י.

מברכת את

מדינת ישראל

לחג העצמאות הי"ג

בשנת שלום ובטחון, וביצור כלכלי,

תרבותי ומדיני.

יצחק פינקל, נשיא

שמעון גולדמן, גזבר

ההסתדרות הציונית

של דיטרויט, מישיגן

מצרפת את ברכותיה

למדינת ישראל

לשנת הבר-מצווה לעצמאותה

יהיו הימים הבאים ימי שלום ואושר!

השופט א. ג. קאופמן, נשיא

השכונה הציונית

דבנסנהורסט

מספר 19

מצרפת לברכת כלל ישראל

לשנת העצמאות הי"ג

של

מדינת ישראל

מי יתן ותלך מחיל אל חיל ותהיה מעוז

לעמנו כל הימים!

ד"ר צבי דוב אגסי, נשיא

השכונה הציונית

של וורטשסטר

מ א ס ס .

מאחלת

למדינת ישראל

שנות מנוחה ושלום, התפתחות
והרווחה

הרב יוסף קליין

נשיא

השופט יוסף גולדברג

סגן-נשיא

השכונה הציונית

של פורסט הילס

שולחת שפע ברכות ואיחולים

למדינת ישראל

לשנת העצמאות הי"ג

אברהם אייזקסון, נשיא

השכונה הציונית

של מילוואקי

שולחת את מיטב איחוליה

למדינת ישראל

לרגל שנת הבר-מצווה

יביא העשור הבא בכנפיו גאולה שלימה

לארץ ולעם!

הרב רט ארנשטיין, נשיא

דוד קסלמאן, גזבר

יעקב ק. לוויין, מוזכיר-כספים

השכונה הציונית

של מאנהטון, מספר 7

מברכת את

מדינת ישראל

ליום חגה הגדול בהיכנסה

לשנת הבר-מצווה לקיומה

תעוז ימינה לאורך ימים!

אברהם קליימאן, נשיא

ה ש כ ו נ ה ה צ י ו נ י ת

מספר 14 של איסטון פארקוויי
מברכת את

מדינת ישראל

לחג הבר-מצווה שלה

בברכת עליה, שפע ושלום

רבי י. ה. לווינטאל • השופט מ. ברנארד

צבי כרמלי • יוסף שיינברג

מ. קאנטור

נשיאי כבוד

ד"ר מילטון שיף, נשיא

ליאו קויפמאן, גזבר • מ. כהן, מזכיר

שפע ברכה

למדינת ישראל

לשנת העצמאות הי"ג

תשמש נא מכורתנו מבצר-עוז לעמנו

ולרוחנו לעולמי עד!

יהודה קושנר וב"ב

מיטב הברכות

למדינת ישראל

לחג הבר-מצווה לעצמאותה

ינוו השלום והאושר בארץ כל הימים!

יעקב הופמאן ורעייתו

הסניף הציוני מספר 22

של פטמן איילאנד

מצרף את ברכתיו החמות לברכות כל

הציונים והעברים

למדינת ישראל

ביום חגה הגדול

יום העצמאות

מאקס ליוואי, נשיא

מנחם כהן וב"ב

מגישים את ברכותיהם

למדינת ישראל

על סף יום העצמאות הי"ג

נזכה לחוג את חגיה עוד רבות בשנים!

הרב דוד הולאנדר

המרכז היהודי של מאונט אידן, ברונקס

מברך את מדינת ישראל

לשנת הבר-מצווה

הננו מאחלים

למדינת ישראל

לשנת העצמאות הי"ג

רוב ברכה ואושר.

אריה גרוס, רעייתו ובתו

שפע ברכות

למדינת ישראל

לשנת העצמאות הי"ג

ד"ר ראובן פינקלשטיין

ספרי איזוענשטיין:

אוצר דינים ומנהגים — — — \$6.00

אוצר מאמרי תנ"ך — — — 5.00

אוצר זכרונותי — — — 5.00

חיי היהודי, י. קאנוביץ — — 2.50

הספרות והחיים, ח. מ. רוטבלאט

חלק א' — — — 2.00

חלק ב' — — — 2.00

ספורים קלים, ע. הורוויץ — 1.50

HEBREW PUBLISHING CO.

79 Delancey St. New York 2, N.Y.

הרב ח. ל. עוזר

מכללת ברוקלין

בשורה טובה

בשורה טובה

הננו מודיעים בזה על הדפסתם מחדש של

חמישה חומשי תורה

עם פירוש רש"י

במקורו העברי ובתרגומו האנגלי

התרגום נעשה על-ידי רוורנד מ. רוזנבוים וד"ר א. מ. פילברמאן

מכורך בחמישה כרכים

המחיר — \$15.00

(לצערנו נפלה טעות בחוברת האחרונה בדבר המחיר, ואיננו \$5.00, כי אם \$15.00)
ספר זה, שאזל זה כבר מן השוק, אין טוב ממנו לבתי ספר, לבתי כנסת

וליחידים שרוצים לעמוד על טיבו ולהכיר את הפירוש

היסודי על התנ"ך — רש"י.

HEBREW PUBLISHING CO.

79 Delancey Street

New York 2, N. Y.

BNAI ZION

The American Fraternal Zionist Organization

Extends its Best Wishes to the

BITZARON

**for continued good work on the
American scene.**

HERMAN Z. QUITTMAN

National Secretary

HYMAN J. FLIEGEL

National President

BNAI ZION

225 West 57th Street

New York 19, N. Y.

ה ש כ ו נ ה ה צ י ו נ י ת

מספר 15, ברוקלין, נ. י.

מברכת את

מדינת ישראל

בשנות אושר

הרב שלמה גולדמן, נשיא

מרים רוזנבלום, מזכירה

מ. פילדר, מזכיר

ה ש כ ו נ ה ה צ י ו נ י ת

של מזרים נחמיאס

דזשאמייקא, נ. י.

שולחת שפע ברכות ואיחולים

למדינת ישראל

ליום העצמאות הי"ג

ה ש כ ו נ ה ה צ י ו נ י ת

מאטאפאן - דורצ'סטר - רוקסברי

מאסס.

מברכת את

מדינת ישראל

ביום חג העצמאות הי"ג

היכל בית שלום

רוזלין ראוד על יד גורטרן סטייט פרקוויי

רוזלין הייטס, ל. א.

אריה ס. היימס, רב
בנימין הויפטמן, נשיא

היכל טרימונט

בית הכנסת "שערי רחמים"

הרב ד"ר משה יהושע בלום

בלב מלא רגשי הודיה, יקר וגיל אנו
שולחים את איחולינו וברכותינו, ברכת
אסירי חזון הגשמת שאיפת הדורות

לבר-מצוה של

מדינת ישראל

מי יתן ותוסיף לשגשג ולהקים בנין עד
וגוה שלום ואושר לכל פזורי עמנו!

זאב אגרונוב

צבי הנדלר

יהושע צ. שתדלן

המכירה הראשית של ספרי

פרופ. חיים משרנוביץ ז"ל (רב צעיר):

תולדות ההלכה, ד"כ — — — \$16.00

תולדות הפוסקים, ג"כ — — — \$12.00

המכירה הראשית של ספרי

"מסדה" ו"מוסד ביאליק" בא"י

SOLOMON RABINOWITZ

HEBREW BOOK STORE

30 Canal St., New York, N. Y.

Tel. CA 7-2407

שפע איחולים מעומקא דליבא וברכת מול טוב
למרא דאתרא שלנו, האי גברא רבא ויקרא
הזגול מרבבה

הרב ר' משה וואהלגארנער

שלימ"א

לקבלו תואר דוקטור לפילוסופיה מאת

האוניברסיטה "קולומביה"

יהי רצון שיגביר חילו בפעולותיו למען קדשי
האומה, שיוסיף להשפיע על עדתנו ברוח התורה
והמסורה ובהתמסרותו לקניינו הלאומיים.

עתרת ברכות לרעייתו הרבנית תחי' ולב"ב.

ביהכ"נ "המרכז היהודי דאינוואוד"

והכרה ש"ס

12 עלוואוד סטריט, ניו-יורק, נ. י.

יהושע הוברלאנד, נשיא

אברהם לווי, סגן-נשיא

איסר שנור, גבאי ראשון

צבי מוסקאט, גבאי שני

ברכת שלום, בנין וקיוצין גלויות למדינת ישראל — לשנת הבר־מצווה לעצמאותה
 SALUTE TO THE STATE OF ISRAEL ON ITS BAR MITZVAH YEAR!

<p>FOREST PARK JEWISH CENTER 83-55 Woodhaven Blvd. Woodhaven, L. I. Rabbi Yitchak A. Sladowsky Pres. Jack Wasserman</p>	<p>BELLEROSE JEWISH CENTER 254-04 Union Turnpike Floral Park, L. I. Rabbi Alvin M. Poplack Pres. Martin Margolis</p>	<p>B'NAI ISRAEL JEWISH Center of E. Flatbush Brooklyn, N. Y.</p>
<p>MT. SINAI JEWISH CENTER of CONG. MT. SINAI ANSHE EMETH 135 Bennett Ave. New York City Rabbi Murry S. Penkower Pres. Sol D. Levy</p>	<p>INWOOD HEBREW CONG. 111 Vermilyea Ave. New York City Rabbi Jacob Radin Pres. Max Hollenberg</p>	<p>GLENWOOD JEWISH CENTER Brooklyn, N. Y.</p>
<p>NORTHSIDE HEBREW CONG. 100-34th Ave. Corono, L. I. Rabbi Ernest Mayerfeld Pres. Maurice H. Schwartz</p>	<p>MIDWAY JEWISH COM. CENTER 330 S. Oyster Bay Rd. Hicksville, L. I. Rabbi B. A. Rubenstein Pres. Nathan Dechter</p>	<p>MIDCHESTER JEWISH CENTER Yonkers, N. Y.</p>
<p>TEMPLE ISRAEL OF GREAT NECK Rabbi Mordecai Waxman 108 Old Mill Road Great Neck, L. I.</p>	<p>JEWISH CENTER OF PELHAM BAY Bronx, N. Y.</p>	<p>DR. H. J. RUTTENBERG, RABBI Nanuet Hebrew Center</p>
<p>TEMPLE ADATH YESHURUN 601 S. Crouse Ave. Syracuse, N. Y. Rabbi Irwin I. Hyman Pres. Asher S. Markson</p>	<p>RABBI DAVID GREENBERG Scarsdale, N. Y. Rabbi Melvin Helfgott Chappaqua, N. Y.</p>	<p>JEWISH CENTER OF MOUNT VERNON Rabbi Joseph H. Wise</p>
<p>EAST END TEMPLE 398 Second Ave. N. Y. C. Rabbi Rav A. Soloff Leonard H. Spring, Pres.</p>	<p>DR. JOSEPH I. WEISS, RABBI Neponsit, L. I.</p>	<p>JEWISH CENTER OF MT. VERNON Rabbi Joseph H. Wise</p>
<p>MERRICK JEWISH CENTER 225 Fox Blvd. Merrick, L. I. Rabbi Solomon N. Lipman</p>	<p>TEMPLE EMANUEL OF CANARSIE Brooklyn, N. Y.</p>	<p>REGO PARK JEWISH CENTER Rego Park, L. I.</p>
	<p>CONG. TIFERETH ISRAEL Glen Cove, L. I.</p>	<p>ישיבה ומתיבתא תורת חיים 631 שדרת בלמונט, ברוקלין, נ. י. הרב יצחק שמידמאן, ראש הישיבה</p>
	<p>RABBI MARCUS KRAMER Staten Island, N. Y.</p>	<p>Rabbi Irving Koslowe Mamaroneck, N. Y.</p>
	<p>TEMPLE BETH SHOLOM Flushing-Bayside, L. I.</p>	<p>CONG. AHAVATH TORAH The Englewood Syn. Rabbi Isaac Swift</p>
	<p>CONG. B'NAI ISRAEL Brooklyn, N. Y.</p>	<p>RABBI JOSHUA HERTZBERG Jewish Center of Bayside</p>
	<p>CONG. EMUNATH ISRAEL New York City</p>	<p>RABBI & MRS. J. A. LEIBERT Santa Cruz, Cal.</p>
		<p>RABBI EPHRAIM F. MANDEL CORN Bronx, N. Y.</p>
		<p>DR. JACOB TAUBER, RABBI Ave. Z Jewish Center</p>
		<p>RABBI ALBERT THALER Queensboro Hills Jewish Center</p>

ברכת שלום, בנין וקיבוץ גלויות למדינת ישראל — לשנת הבר־מצווה לעצמאותה
 SALUTE TO ISRAEL ON ITS BAR MITZVAH YEAR

<p>CONG. KNESETH ISRAEL 11-06 Nameoke St. Far Rockaway, L.I. Rabbi Ralph Pelcovitz Pres. Jack Bluth</p>	<p>HEBREW INSTITUTE of University Heights 1835 University Ave. Bronx, N.Y. Rabbi Simon G. Kramer Pres. Frederick Katz</p>	<p>JEWISH CENTER of Torah Emeth 78-15 Parsons Blvd. Flushing, L.I. Rabbi H. Joel Laks Pres. Harry Kudnet</p>
<p>THE COMMUNITY SYNAGOGUE 150 Middle Neck Rd. Port Washington, L.I. Rabbi Melvin Weinman Pres. Leonard Weintraub</p>	<p>NATHAN STRAUSS JEWISH CENTER 3512 DeKalb Ave. Bronx, N.Y. Rabbi Abraham J. Appleman Pres. Philip M. Wagner</p>	<p>LAURELTON JEWISH CENTER 228-02 137th Ave. Laurelton, L. I. Rabbi Howard Singer Pres. Edward Chason</p>
<p>CONG. B'NAI ISRAEL 1230 So. Railroad Ave Staten Island, N.Y. Rabbi Alex Pronman Pres. Robert Jacobson</p>	<p>OCEANSIDE JEWISH CENTER 2860 Bower Ave. Oceanside, L.I. Rabbi Elihu Kasten Pres. Martin P. Krimko</p>	<p>JEWISH COMMUNITY CENTER 250 North Main St. Spring Valley, N.Y. Rabbi I. Harry Shoulson Pres. Dr. Irving Kriesberg</p>
<p>CONG. B'NAI JESHURUN 17 Waverly Ave. Newark, N.J. Rabbi Ely E. Pilchik Pres. Edward B. Blau</p>	<p>RELIGIOUS SCHOOL of Community Reform Temple 1010 Ocean Ave. Brooklyn, N.Y. Rabbi William Kloner</p>	<p>WHITESTONE HEBREW CENTER 12-45 Clintonville St. Whitestone, L.I. Dr. Joseph Zeitlin, Rabbi Pres. Samuel Rosenbloom</p>
<p>CONG. B'NAI JESHURUN Nathan Bernert Memorial Temple 208 Broadway Paterson, New Jersey Rabbi Martin Freedman Pres. Norman Lappin</p>	<p>TEMPLE BETH EL of North Bergen, N.J. 7501 Hudson Ave. North Bergen, N.J. Rabbi Sidney Nissenbaum Pres. Sol Barash</p>	<p>TEMPLE EMANUEL 3315 Hillside Ave. New Hyde Park, L.I. Dr. Andrew J. Robbins Rabbi Pres. George Cohen</p>
<p>CONG. SONS OF ISRAEL 111 Irving Place Woodmere, L.I. Rabbi Irving Miller</p>	<p>TEMPLE MENORAH 254-04 Northern Blvd. Little Neck, L.I. Rabbi Bernard M. Honan Ralph Sirulnick</p>	<p>THE BROOKLYN JEWISH CENTER 667 Eastern Parkway Brooklyn, N. Y. Dr. Israel H. Levinthal, Rabbi Dr. Benjamin Kreitman, Rabbi</p>
<p>GUN HILL JEWISH CENTER 3380 Reservoir Oval East Bronx, N.Y. Rabbi Isaac K. Sachs Pres. Aaron Ballen</p>	<p>CONG. SONS OF ISRAEL So. Broadway at Hudson Ave. Nyack, N.Y. Rabbi Irwin H. Fishbein Pres. Louis Sakoff</p>	<p>המכון העברי של ווייט פליינס ווייט פליינס, נ. י. הרב משה גראויר חיים הקיר, גשיא</p>

ברכת שלום, בנין וקיומן גלויות למדינת ישראל — לשנת הכריזמונה לעצמאותה
 SALUTE TO ISRAEL ON ITS BAR MITZVAH YEAR

<p>UNION REFORM TEMPLE 220 S. Ocean Ave. Freeport, L. I. Rabbi Bernard Zlotowitz Pres. Daniel Schnier</p>	<p>RABBI SIDNEY M. BOGNER Kearny, N. J.</p>	<p>KINGSWAY JEWISH CENTER Brooklyn, N. Y.</p>
<p>UNITED SEPHARDIM of Brooklyn 699 Williams Ave. Brooklyn, N. Y. Rabbi Arnold B. Marans Pres. Irving Hazan</p>	<p>CONG. BETH ISRAEL Hempstead Dr. Harry E. Schwartz, Rabbi</p>	<p>RABBI JOSHUA LINDENBERG Madison Jewish Center, Bklyn.</p>
<p>VAN CORTLAND JEWISH CENTER 3997 Gouverneur Ave. Bronx, N. Y. Rabbi Jacob Sodden Pres. Alazar Kushner</p>	<p>CONG. BETH ISRAEL Rabbi A. Kazis Worcester, Mass.</p>	<p>MANHATTAN BEACH JEWISH CENTER Brooklyn</p>
<p>Rabbi Leonard W. Stern THE VILLAGE TEMPLE 33 East 12th St. New York City</p>	<p>CONG. BETH TORAH Orange, N. J.</p>	<p>RABBI ABRAHAM R. BESDIN Marine Park Jewish Center, Brooklyn</p>
<p>WANTAGH JEWISH CENTER 3710 Woodbine Ave. Wantagh, L. I. Rabbi Mordecai Rubin Pres. Dr. Jacob Goldstein</p>	<p>CONG. B'NAI ISRAEL Fairlawn, N. J.</p>	<p>RABBI ABRAHAM M. MOSESON West Hempstead, L. I.</p>
<p>WASHINGTON HEIGHTS CONG. 510 West 161st St. New York City Rabbi I. N. Weinberg Julius Hirsch, Pres.</p>	<p>CONG. B'NAI ISRAEL Freeport, L. I.</p>	<p>RABBI H. SCHACTER Moshula Jewish Center, Bx.</p>
<p>WESTBURY HEBREW CONG. Old Westbury Road Westbury, L. I. Rabbi Melvin Kieffer Pres. Irving Storch</p>	<p>EAST END SYNAGOGUE of Long Beach, L. I. Rabbi Amos Miller Abr. Buchsbaum, Pres.</p>	<p>NASSAU COMMUNITY TEMPLE West Hempstead</p>
<p>RABBI ISADORE A. AARON Brooklyn, N. Y.</p>	<p>EAST NASSAU HEBREW CONG. Rabbi Morris Appleman</p>	<p>PROSPECT PARK JEWISH CENTER Brooklyn, N. Y.</p>
<p>AVE. N. JEWISH COMMUNITY CENTER Brooklyn</p>	<p>RABBI A. M. FEINERMAN Bayonne, N. J.</p>	<p>ROOSEVELT JEWISH CENTER Roosevelt, L. I.</p>
	<p>FLORAL PARK JEWISH CENTER Rabbi Maurice Lamm</p>	<p>RABBI HAROLD I. SAPERSTEIN Temple Emanu El of Lynbrook</p>
	<p>RABBI ISRAEL GOLDBLUM East Orange, N. J.</p>	<p>SOUTH BALDWIN JEWISH CENTER Baldwin, L. I.</p>
	<p>RABBI ARYEH L. GOTTLIEB Brooklyn, N. Y.</p>	<p>SOUTH SIDE JEWISH CENTER Rabbi Jacob Hack Valley Stream, L. I.</p>
	<p>RABBI EMANUEL GREEN Syosset, L. I.</p>	<p>RABBI ISRAEL MARGOLIES Temple Beth Am, N. Y.</p>
	<p>JEWISH CENTER of Hyde Park, Brooklyn Rabbi J. M. Frankel</p>	<p>RABBI R. R. LEVINE Temple Beth-Ahm Springfield, N. J.</p>
	<p>RABBI DAVID L. JULIUS Brooklyn, N. Y.</p>	<p>RABBI BENJ. B. WYKANSKY Staten Island, N. Y.</p>
	<p>Dr. Salomon Faber, Rabbi KEW GARDENS ANSHE SHOLOM JEWISH CENTER</p>	<p>RABBI DAVID I. BERGSTEIN Woodside Jewish Center, L. I.</p>

ברכת שלום, בנין וקיבוץ גלויות למדינת ישראל — לשנת הבר־מצווה לעצמאותה
 SALUTE TO ISRAEL ON ITS BAR MITZVAH YEAR

<p>TEMPLE EMANU-EL 1701 Washington Ave. Miami Beach, Fla. Dr. Irving Lehrman, Rabbi</p>	<p>TEMPLE ISRAEL of Hollywood Dr. Max Nussbaum, Rabbi William Kramer, Rabbi</p>	<p>TEMPLE NORTH COUNTRY REFORM Cor. Crescent Beach Rd. & New Woods Rd. Glen Cove, L. I. Rabbi Alton Meyer Winters Pres. Dr. Louis Segall</p>
<p>TEMPLE EMANUEL 111 Washington Westwood, N. J. Rabbi Irving Frankel Pres. Melvin Brown</p>	<p>TEMPLE ISRAEL of Lawrence 140 Central Ave. Lawrence, L. I. Rabbi Joel Y. Zion Pres. Millard Cohen</p>	<p>TEMPLE SHAREY TEFILO 57 Prospect St. E. Orange, N. J. Rabbi A. Soltés Pres. Wm. Green</p>
<p>TEMPLE EMANU-EL of Englewood Englewood, N. J. Rabbi Arthur Hertzberg Mervin Hyman, Pres.</p>	<p>TEMPLE ISRAEL of Northern Westchester Gregory Road Croton-on-Hudson, N. Y. Michael A. Robinson, Rabbi</p>	<p>TEMPLE SHOLOM 363 Union Turnpike Floral Park, L. I. Dr. S. Teitelbaum, Rabbi Milton Leslie, Pres.</p>
<p>TEMPLE EMANU-EL of Long Beach 455 Neptune Blvd. Long Beach, L. I. Rabbi Bernard Kligfeld Milton Neuman, Pres.</p>	<p>TEMPLE ISRAEL 456 Webster Ave. New Rochelle, N. Y. Jacob K. Shankman, Charles A. Annes, Rabbis Charles S. Raizen, Pres.</p>	<p>TEMPLE SHOLOM Plumtree Drive and Brookside Court Westbury, L. I. Rabbi Maurice Aranov Pres. Morris Miller</p>
<p>TEMPLE EMETH Bergen Co. Reform Temple 1666 Windsor Road W. Englewood, N. J. Rabbi Louis J. Siegel Pres. Simon H. Strickler</p>	<p>TEMPLE ISRAEL of the Oranges and Maplewood 432 Scotland Rd. So. Orange, N. J. Rabbi Herbert Weiner Pres. Bertram P. Ames</p>	<p>TEMPLE SHOMREI EMUNAH 67 Park St. Montclair, N. J. Dr. J. Schnitzer, Rabbi Lester Sadowick, Pres.</p>
<p>TEMPLE GATES OF PRAYER 143 Roosevelt Ave. Flushing, L. I. Rabbi Samuel Schaffer Pres. Mack David</p>	<p>TEMPLE ISRAEL of White Plains 280 Old Mamaroneck Rd. White Plains, N. Y. Rabbi Max Gelb Pres. Monty Daniels</p>	<p>Rabbi S. Greenberg TEMPLE SINAI Philadelphia, Pa.</p>
<p>TEMPLE GATES OF ZION 322 N. Corona Ave. Valley Stream, L. I. Rabbi Simon Resnikoff</p>	<p>TEMPLE MENORAH 936 Broad St. Bloomfield, N. J. Rabbi Nathan H. Fish Pres. Samuel Millard</p>	<p>TEMPLE SINAI of Brooklyn 24 Arlington Ave. Brooklyn, N. Y. Rabbi Ralph Silverstein Pres. A. Frederick Myerson</p>
<p>TEMPLE ISAIAH 75-24 Grand Central Pkway. Forest Hills 75, N. Y. Rabbi Jacob Polish Solomon S. Scharfer, Pres.</p>		<p>TEMPLE SINAI of Bergen County 1 Engle St. Tenafly, N. J. Rabbi Irwin M. Blank Arthur Wecker, Pres.</p>

ברכת שלום, בנין וקיבוץ גלויות למדינת ישראל — לשנת הברימצווה לעצמאותה
 SALUTE TO ISRAEL ON ITS BAR MITZVAH YEAR

<p>REFORM JEWISH CONG. OF MERRICK Merrick Ave. & Kirkwood Merrick, L. I. Rabbi Sanford E. Saperstein Pres. Albert Kaplan Prin.: Milton Greenberg</p>	<p>TEMPLE BETH ABRAHAM 25 Leroy Ave. Tarrytown, N. Y. Rabbi Paul R. Siegel Pres. Max Sladkus</p>	<p>TEMPLE BETH EL of Northern Valley Schraalenburg Rd. Closter, N. J. Dr. L. S. Kravitz, Rabbi Louis J. Stein, Pres.</p>
<p>RIVERDALE JEWISH CENTER 3700 Independence Ave. Riverdale, N. Y. Rabbi Jacob M. Sable Hon. M. E. Spector, Pres.</p>	<p>TEMPLE BETH EL Broadway & Locust Ave. Cedarhurst, L. I. Rabbi Ed. L. Sandrow Ben Hurwitch, Pres.</p>	<p>TEMPLE BETH SHOLOM George St. Babylon, L. I. Rabbi Jerome Blum Pres. Hyman Rothenberg</p>
<p>RIVERDALE TEMPLE W. 246th St. and Independence Ave. Riverdale, N. Y. Rabbi Charles E. Shulman Pres. Myron Berman</p>	<p>TEMPLE BETH EL 139 Winton Rd. So. Rochester, N. Y.</p>	<p>TEMPLE BETH SHOLOM Green Street Haddon Heights, N. J. Rabbi Albert L. Lewis Pres. Edward Schifreen</p>
<p>CONG. RODEPH SHOLOM 7 West 83rd St., N. Y. C. Rabbi Louis I. Newman Cantor N. Hirschberg</p>	<p>TEMPLE BETH EL Lindell Blvd. & Walnut St. Long Beach, L. I. Rabbi Ephraim S. Kolatch Pres. Emanuel Storm</p>	<p>TEMPLE B'NAI ABRAHAM 621 Clinton Ave. Newark, N. J. Dr. Joachim Prinz, Rabbi Norman Feldman, Pres.</p>
<p>Society for the Advancement of Judaism 15 West 86th St., N. Y. C. Rabbi Jack J. Cohen Myron Eisenstein, Chairman of the Board</p>	<p>TEMPLE BETH EL 71 Bentley Ave. Jersey City, N. J. Rabbi Samuel A. Berman Pres. Irving Gutterman</p>	<p>TEMPLE B'NAI ISRAEL Elmont, L. I. Rabbi Alan Mayor Sokobin Pres. Leo Kadet</p>
<p>THE SUBURBAN TEMPLE 2900 Jerusalem Ave. Wantagh, L. I. Rabbi Bernhard N. Cohn</p>	<p>TEMPLE BETH EL 45 Oak St. Patchogue, L. I. Rabbi A. Irving Schnipper Pres. Sanford L. Davidow</p>	<p>Dr. & Mrs. M. Routtenberg TEMPLE B'NAI SHOLOM 100 Hempstead Ave. Rockville Center, L. I.</p>
<p>TEMPLE AHAVATH ACHIM 121 Academy St. Belleville, N. J. Rabbi Victor Cohen Pres. Jack Orlinsky</p>	<p>TEMPLE BETH EL of Bellmore 1373 Bellmore Road No. Bellmore, L. I. Rabbi Nathan Rosenbaum Pres. Joseph Pertofsky</p>	<p>TEMPLE BETH EL South Jackson St. Spring Valley, N. Y. Rabbi Louis Frishman Pres. Isadore Berman</p>
<p>TEMPLE AHAVATH SHOLOM of Flatbush Ave. E at East 16th St. Brooklyn, N. Y. Dr. Alan Steinbach, Rabbi Max A. Posner, Pres.</p>	<p>TEMPLE BETH EL of Great Neck 5 Old Mill Road Great Neck, L. I. Rabbi Jacob Philip Rudin</p>	<p>TEMPLE BETH EL of Manhattan Beach 111 West End Ave. Brooklyn 35, N. Y. Rabbi Morris B. Margolies Bernard Christenfeld, Pres.</p>

ברכת שלום, בנן וקיבוץ גלויות למדינת ישראל — לשנת הבר־מצווה לעצמאותה
 SALUTE TO ISRAEL ON ITS BAR MITZVAH YEAR

<p>JACOB H. SCHIFF CENTER 2510 Valentine Ave. Bronx, N. Y. Rabbi Samuel Penner Pres. Hyman Strum</p>	<p>JEWISH CENTER of West Orange 300 Pleasant Valley Way W. Orange, N. J. Rabbi Harold Mozeson Pres. David Hirsch</p>	<p>MARATHON JEWISH COMMUNITY CENTER 245-37 60th Ave. Douglaston, L. I. Rabbi Henry I. Dicker Ed Yares, Pres.</p>
<p>JAMAICA JEWISH CENTER Louis Seidenwurm Mem. Library, Jamaica, L. I. Rabbi S. Gershon Levi Martin Siegelbaum, Pres.</p>	<p>JEWISH COM. CENTER of Teaneck 70 Sterling Place Teaneck, N. J. Rabbi Judah Washer Seymour Herr, Pres.</p>	<p>MERRICK JEWISH CENTRE 225 Fox Blvd. Merrick, L. I. Rabbi Solomon N. Lipman Pres. Jesse Ross</p>
<p>JEWISH CENTER of Atlantic Beach Park St. & Oneida Ave. Atlantic Beach, L. I. Rabbi Sol Roth Pres. Harry J. Srulowitz</p>	<p>JEWISH COM. CENTER of White Plains, Inc. 252 Soundview Ave. White Plains, N. Y. Dr. L. W. Schwartz, Rabbi Jack Gross, Pres.</p>	<p>METROPOLITAN SYNAGOGUE of New York 40 East 35th St., N. Y. C. Dr. Judah Cahn, Rabbi Morton Baum, Pres.</p>
<p>JEWISH CENTER of Bay Shore 34 N. Clinton Ave. Bay Shore, L. I. Rabbi Israel Jacobs Pres. Simon Seley</p>	<p>KISSENA JEWISH CENTER 43-45 Robinson St. Flushing, L. I. Rabbi Abraham Kupchik Pres. Carl Linden</p>	<p>NEW HYDE PARK Jewish Community Center 100 Lakeview Rd. New Hyde Park, L. I. Rabbi David Moseson Pres. Alex Rubin</p>
<p>JEWISH CENTER of Bayside Hills 212 48th Ave., Bayside, L. I. Rabbi Arthur Weiss Pres. Herbert Hanover</p>	<p>LARCHMONT TEMPLE 75 Larchmont Ave. Larchmont, N. Y. Rabbi Morris Kurtzer Pres. Mrs. M. Mermey</p>	<p>Rabbi P. L. Lipis NORTH SUBURBAN SYNAGOGUE 1175 Sheridan Rd. Highland Park, Ill.</p>
<p>JEWISH CENTER of Island Park 105 Long Beach Road Island Park, L. I. Rabbi Jacob Silverman Chm. Erwin Goldenberg</p>	<p>LEWIS E. FLAX LIBRARY Lincoln Park Jewish Center 329 Central Park Ave. Yonkers, N. Y. Rabbi Solomon Sternstein Pres. Seymour Goldsmith</p>	<p>OAKLAND JEWISH CENTER 61-35 220th St. Bayside, L. I. Rabbi Irwin Isaacson Pres. Meyer Helfenstein</p>
<p>JEWISH CENTER of Kew Gardens 71-25 Main Street Kew Gardens, L. I. Rabbi I. Usher Kirshblum Benjamin R. Rosen, Pres.</p>	<p>MALVERNE JEWISH CENTER 1 Norwood Ave. Malverne, L. I. Rabbi Samuel Chiel Pres. Harry Sanders</p>	<p>OZONE PARK JEWISH CENTER 107-17 89th St. Ozone Park 17, N. Y. Rabbi Samuel Landa Pres. Irwin Diamond</p>
<p>JEWISH CENTER of Wakefield & Edenwald 641 East 233rd St. Bronx, N. Y. Dr. Benj. W. Helfgot, Rabbi Stanley M. Estrow, Pres.</p>		

ברכת שלום, בנין וקירוב גלויות למדינת ישראל — לשנת הבר־מצווה לעצמאותה
 SALUTE TO ISRAEL ON ITS BAR MITZVAH YEAR

<p>CONG. EZRATH ISRAEL Actors Temple 339 West 47th St., N. Y. C. Rabbi Moshay P. Mann Pres. Jack W. Zucker</p>	<p>Conservative Synagogue of Riverdale 250th St. & Henry Hudson Parkway, Riverdale, N. Y. Rabbi David W. Silverman Pres. Oscar Dane</p>	<p>FREE SYNAGOGUE OF WESTCHESTER 500 N. Columbus Ave. Mount Vernon, N. Y. Rabbi Leon Jick Pres. I. Robert Feinberg</p>
<p>CONG. HOPE OF ISRAEL 641-3 Walton Ave. Bronx, N. Y. Rabbi Howard Kahn Leonard Fastenberg, Pres.</p>	<p>Rabbi Louis A. Steinhorn EDUCATIONAL JEWISH CENTER Bronx, N. Y.</p>	<p>FLATBUSH JEWISH CENTER 500 Church Ave. Brooklyn, N. Y. Rabbi A. M. Heller Abram Vogel, Pres.</p>
<p>CONG. KESSER TORAH OF FLATBUSH 2310 Cortelyou Rd. Brooklyn, N. Y. Rabbi Israel Ben David</p>	<p>EAST MEADOW JEWISH CENTER 1400 Prospect Ave. East Meadow, L. I. Rabbi Israel Nobel Arnold J. Glasser, Pres.</p>	<p>FRESH MEADOW JEWISH CENTER 58-45 193rd St. Flushing, L. I. Rabbi David M. Gordon Pres. Dr. Irving R. Ross</p>
<p>CONG. OHEB SHOLEM 170 Scotland Rd. So. Orange, N. J. Dr. Louis M. Levitsky, Rabbi Pres. Samuel Weitzman</p>	<p>EAST MIDWOOD JEWISH CENTER 1625 Ocean Ave., Brooklyn Harry Halpern, Rabbi Herman Levin, Pres.</p>	<p>FUR CENTER SYNAGOGUE 154 West 29th St., N. Y. C. Rabbi Samuel Blech Pres. Jacob Eibel</p>
<p>CONG. RAMATH ORAH 550 W. 110th St. New York 25, N. Y. Dr. R. Serebrenik, Rabbi Abe Friedman, Pres.</p>	<p>FAIRLAWN RELIGIOUS SCHOOL Fairlawn, New Jersey Rabbi Simon Glustrom Princ. Henry Ascher Pres. Carl Buchewitz</p>	<p>GENESIS HEBREW CENTER Crestwood Station Plaza Tuckahoe, N. Y. Rabbi Arthur A. Chiel Pres. Henry Weingartner</p>
<p>CONG. SHARRI ISRAEL 810 East 49th St. Brooklyn, N. Y. Rabbi Seymour Fenichel Pres. Sidney Waldman</p>	<p>FIFTH AVE. SYNAGOGUE 5 East 62nd St. New York City Rabbi Immanuel Jakobovitz</p>	<p>GLORY OF ISRAEL HEBREW INSTITUTE 363 Pennsylvania Ave. Brooklyn, N. Y. Rabbi Solomon Goldman Pres. Isaac Salpeter</p>
<p>CONG. SHAARE TORAH Albermarle Rd. & E. 21st St. Brooklyn, N. Y. Rabbi Jos. Miller Pres. Sol Daniel</p>	<p>FLATBUSH PARK JEWISH CENTER 6313 Ave. U, Brooklyn, N.Y. Rabbi David S. Halpern Pres. Kermit Blank</p>	<p>HILLCREST JEWISH CENTER 183-02 Union Turnpike Flushing, L. I. Rabbi I. Mowshowitz Dr. Louis Cooper, Pres.</p>
<p>Rabbi & Mrs. Max Schenk CONG. SHAARI ZEDEK of Brooklyn 1260 E. 26th St.</p>	<p>FREE SYNAGOGUE OF FLUSHING 136 Sanford Ave. Flushing, L. I. Rabbi Max Meyer Pres. Daniel Kornblum</p>	<p>ISRAEL CENTER of Hillcrest Manor 167-11 73rd Ave. Flushing, L. I. Rabbi Benj. I. Teller Pres. David Fels</p>

ברכת שלום, בנין וקיבוץ גלויות למדינת ישראל — לשנת הברימצווה לעצמאותה
 SALUTE TO ISRAEL ON ITS BAR MITZVAH YEAR

<p>BAYSWATER JEWISH CENTER Cong. Darchay Noam 1065 Dickens Ave. Far Rockaway, L. I. Rabbi A. H. Neulander Pres. Joshua Geller</p>	<p>CONG. AHAVATH ACHIM 151 Woodruff Ave. Brooklyn, N. Y. Rabbi Aaron Weinberg Pres. Martin Adler</p>	<p>CONG. BETH SHOLOM 390 Broadway Lawrence, L. I. Dr. Gilbert Klaperman, Rabbi Norman Gordon, Pres.</p>
<p>BETH EL JEWISH CENTER of Flatbush 1219 Ave T, Brooklyn, N.Y. Rabbi Philip Listokin Pres. Harry Kadish</p>	<p>CONG. ANSHE SHOLOM 15 Bonnefoy Place New Rochelle, N. Y. Rabbi Philip M. Weinberger Pres. Leo Robbins</p>	<p>CONG. BETH SHOLOM 261 Willis Ave. Mineola, L. I. Rabbi Irving Rockoff Alfred L. Greene, Pres.</p>
<p>BETH JOSEPH CONG. Denver, Colorado Daniel Goldberger, Rabbi David Garlett, Pres.</p>	<p>CONG. BETH DAVID 188 Vincent Ave. Lynbrook, L. I. Rabbi Morris S. Friedman Pres. Sol Greene</p>	<p>CONG. BETH SHOLOM Rutland & Rugby St. W. Englewood, N. J. Rabbi Barry Schaeffer Pres. Leonard Stone</p>
<p>BETH SHOLOM PEOPLES TEMPLE Bay Pkway. & Benson Ave. Brooklyn, N. Y. Rabbi Emanuel Schenk Pres. Samuel S. Balber</p>	<p>CONG. BETH EL of the ORANGES AND MAPLEWOOD South Orange, N. J. Dr. Theodore Friedman, Rabbi</p>	<p>CONG. B'NAI ISRAEL 100 E. Jersey St. Elizabeth, N. J. Dr. Gershon B. Chertoff, Rabbi</p>
<p>BRONX JEWISH CENTER 819 East 178th St. Bronx, N. Y. Rabbi J. M. Charlop Pres. Yehuda Grauer</p>	<p>CONG. BETH EMET of Hewlett 36 Franklin Ave. Hewlett, L. I. Rabbi Gilbert M. Epstein Pres. Louis Nissenbaum</p>	<p>CONG. B'NAI ISRAEL 160 Millburn Ave. Millburn, N. J. Rabbi Dr. Max Gruenewald Emanuel Lowinger, Pres.</p>
<p>Rabbi Irving J. Block THE BROTHERHOOD SYNAGOGUE Cong. Beth Achim 139 West 13th St., N. Y. C.</p>	<p>CONG. BETH ISRAEL 660 Remsen Ave. Brooklyn, N. Y. Rabbi Joseph Levinson Pres. Morris Putter</p>	<p>CONG. EMANU-EL 261 E. Lincoln Ave. Mt. Vernon, N. Y. Rabbi Aaron H. Blumenthal Pres. Louis H. Shereff</p>
<p>CENTRAL SYNAGOGUE Levington Ave. & 55th St. New York City Dr. David J. Seligman, Rabbi</p>	<p>CONG. BETH ISRAEL of Borough Park 5602—11th Ave. Brooklyn, N. Y. Rabbi Herschel Stollman Pres. Jules Seiden</p>	<p>CONG. B'NAI JESHURUN 270 West 89th St., N. Y. C. Dr. Israel Goldstein, Rabbi Emeritus William Berkowitz, Rabbi Charles H. Silver, Pres. Samuel Blumberg, Chairman of Board</p>
<p>CLIFTON JEWISH CENTER 18 Delaware St. Clifton, N. J. Rabbi Eugene Markovitz Pres. Milton Wirksman</p>	<p>Rabbi A. Plotkin CONG. BETH ISRAEL Tenth Ave. at Flower St. Phoenix, Arizona</p>	

Compliments of
YORKVILLE
ZIONIST DISTRICT
No. 6

DR. HARRY F. WECHSLER

Honorary President

JAMES M. GOLDENKOFF

President

**Use the Pleasant
Laxative**

Ex-Lax is the laxative you enjoy taking. Tastes like delicious chocolate, and gives thorough relief gently and comfortably. Ex-Lax is America's biggest selling laxative—used for over 50 years.

Buy the Economy 83c size
Save as much as 61c

Also available in 39c and 18c sizes

When Nature "forgets"...remember

EX-LAX

THE CHOCOLATED LAXATIVE

Buy
MET
FOOD
PRODUCTS
Distributed by
MET FOOD CORP.
Brooklyn, N. Y.

CAMP HI-LI

at WHITE LAKE, N. Y.

Boys and Girls 4-16

Owned and Operated by the
Hebrew Institute of Long Island

- 300 Acres of Rolling Woodland
- 2 Lakes—Amber Lake and White Lake
- Most Modern and Luxurious Accommodations
- All land and water sports—water skiing and sailing
- Cultural and Educational Programs—Inspiring traditional atmosphere
- Delicious and Nutritious balanced meals
- Kashruth Strictly Observed
- Mature, Professional Staff
- Resident Physicians and Nurses
- Only 110 Miles from N. Y. City

For Detailed Information,
Call or Write

RABBI JACOB I. NISLICK,
Executive Director
1742 SEAGIRT BOULEVARD
Far Rockaway 91, N. Y.
FA 7-6500

הפלג

... לאירופה

התחל בסיוורך בישראל

על קונארד

עלה על האניה להפלגת-חג
רוזית-עונג של קונארד
דרך הים האטלנטי! אחרי
תענוגות נסיעתך, פתח לבך לקראת
אירופה כולה. קשרים נוחים עם ישראל
מספיקים הזדמנויות לבקר בדרך
את לונדון ופאריס!
מאכלים מצוינים, שירות ללא-פגם.
ריקודים, מסיבות, ספורט, משחקים
• תשומת-לב מיוחדת לצרכי
כשרות • חדרים לתפילה על האניה.
שירות קונארד המשתלם מראש . . .
דרך מהימן ללא דאגה להבאת
אהוביך לאמריקה.

טיולי נופש בכל עתות השנה

טיול ים התיכון בקארניה
מאי 8, אוגוסט 29, אוקטובר 3.
טיול הפך הצפוני בקארניה
יוני 29.

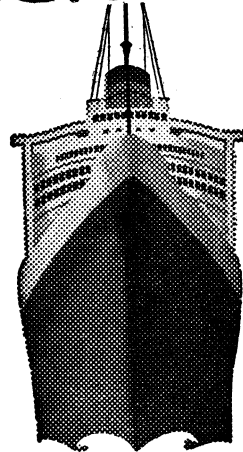
טיול דרום הים הפאסיפי — המזרח הרחוק

יאני 27, 1962

ראה סוכן הנסיעה שלך

הנסיעה היא חצי התענוג! טע

CUNARD

CUNARD LINE

25 Broadway, N. Y. 4 • BO 9-5300
441 Park Ave., N. Y. 22 • PL 5-4300

כאשר אתה בניו-יורק — בקר

LEO FULD'S

Cafe

SAHBRA

Only Israeli Cafe in America

Only Strictly

KOSHER NITECLUB

in Manhattan

Complete New Israeli Revue

Parties 30 to 300

2 Shows Nitely. 3 Sat.

HOTEL WESTOVER

72nd Street

bet. Broadway & W. End Ave.

TR 3-1276 - EN 2-9600

הפקידים וחבר העובדים של

INDUSTRIAL TRUST COMPANY

Philadelphia, Pa.

פילדלפיה, פנסילווייניה

מגישים את ברכותיהם

ל מדינת ישראל

לשנת הבר-מצווה שלה

תקוותנו חזקה שישראל ואמריקה ימשיכו בביצור קשרי

חידודת שלהן וישמשו גם בעתיד סמל לשאיפות

הדימוקראטיה והחופש בעולם.

סמיואל וויינרוט

נשיא

Published monthly by Bitzaron, Inc., 1141 Broadway, New York 1, N. Y. (except Feb. - March, May - June, Nov. - Dec., when published bi-monthly, and July and August when not published). Profs. N. Glatzer, Simon Halkin (Israel), Prof. Harry A. Wolfson, Editors; Dr. Maurice E. Chernowitz, Managing Editor. Annual subscription, payable in advance: \$7.00 per year; foreign, \$8.00. To members of the Armed Forces half rate. Second class postage paid at New York, N. Y. Copyright 1961, by Bitzaron, Inc. All rights reserved. Opinions expressed in the articles of Bitzaron represent the opinions of the authors and not necessarily reflect those of the editors and publishers. Subscriptions are automatically renewed unless we are notified otherwise.

בַּצְרוּן

נוסד על-ידי חיים טשרנובוויץ (רב צעיר) ז"ל

חוברת ה' (223)

אייר, תשכ"א

שנה כ"ב (כרך מ"ד)

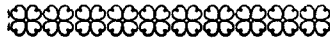
הַיְהוּדִי הַנִּצְחִי

מאת ש. שרם

בְּשָׁנֵי שְׁחָמִים רָמְצוּ גַחְלֵי עֵינָיו
וְשָׁרְגוּ זָקְנוֹ מִלֵּא הַחֶדֶר:
- בָּא קִץ הַנְּדוּד בַּיַּעֲרוֹת מַעֲרָב,
עִנְפֵי צֶדֶק קִנְיָתִי אֶת הַנְּדָר.
גִּיפְי־בֶשֶׂר בְּכַבְשָׁנוֹם גִּשְׂרָה -
בְּנוֹף־שְׁחָקִים לְאַרְץ אֲנִי שָׁב.

בְּאוֹד מְצַל מֵאֶפֶס הַשְּׁרוּף
הַצֵּתִי בְּקֶרֶתָם לְפִיד הַרוּחַ
מִצִּינְאֵרֵי בְּמַחֵי חֶרֶבָם עֲרוּף
פָּרַץ דָּם פּוֹכְבֵי מַעֲלָה בְּקִלּוּת
- הַדִּיּוֹ לֹא תִמְחָה וְלֹא תִסּוּף ! -
חַוּוֹן עֲתִיד־הַחֶלֶד בּוֹ כְּתוּב.

עֵתָה אֲשֶׁא רִגְלֵי אֶךְ הַמְּזוּרָה
הַתָּמָס הַמַּעֲרָכָה, בָּהּ הַחִלּוּתִי.
אֲחִי בּוֹהֵאָמָה עָלַי יִפְקַח
עֵינָיו עַף מִשְׁנָחוֹ שֶׁהֵנִיאֹתִי.
אֶךְ כִּי יִמְיֵץ וְשָׁלִים מַעֲנֵל נִפְתַּח -
אֲשֶׁר שָׁקַע יְרוֹם פֹּה וַיִּזְרַח !

מְשִׁיחִיּוֹת, גַּם וְנִסְיוֹן

(הרהורים ליום העצמאות)

טאת אפרים שמואלי

אחד מ"מראות השתייה" של האומה הישראלית הוא הרעיון המשיחי, ותולדות ישראל קשורות בו קשר אמיץ. רבים סבורים, שאילולא לא האמין העם בעתידו ועתיד העולם אמונה משיחית, לא היה בו הכוח לעמוד בפני אויביו בגלויות הקשות, ואף על פי שביאליק לא הזכיר אמונה זו, היא אחת התשובות העיקריות ל"אם יש את נפשך לדעת?" של העם היהודי לדורותיו. "צפית לישועה?" היא שאלה גדולה, המזדקרת מבין שש השאלות, ששואלים לו לאדם מישראל בשעה שמכניסים אותו לדין של מעלה. הציפיה המשיחית מניחה, שמהלך ההיסטוריה אינו מחזורים מחזוריים, הדומים למחזורי הפריחה והכמישה במועדי השנה, כהש-קפתן של דתות הטבע, אלא דרך בעלת מחוז חפץ: תחילתה הבריאה וסופה הגאולה. על פי תורת ישראל עתיד אלוהים, המשגיח על מעשי בני אדם, לשפוט את העולם ולגאלו ב"אחרית הימים" גאולה אחרונה, וכל עמי העולם יכירו, כי לה' המלוכה, הוא אחד ושמו אחד.

אבל אבותינו ציפו לישועה על-טבעית, לגאולה אחרונה של האנושות, יתר על כן של הבריאה כולה, לנצחון האחרון של הטוב על הרע, ואפילו הראציונליסטים שביניהם, שנכספו ל"ישועת יעקב" בעולם הזה, לבנין הארץ ולהרמת קרן העם, והורו שאין "בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד", לא מצאו דרך אל בנין הארץ כפשוטה, ועל כל פנים רק במעט השפיעו התנועות המשיחיות על יישוב הארץ ובנינה. על כן אתה מוצא, שרוב מוריה ומנהיגיה החילוניים של התנועה הציונית גדרו את עצמם מן האמונה המשיחית ומתנועותיה. בעיקר הדגיש פינסקר כמה ריפתה אמונה זו את ידי האומה בציפיה פאסיבית וכמה התעתה אותה בהזיות-שוא. דברי המלך ויקטור עמנואל על משיחי השקר שקמו באיטליה מאוד לא נעמו להרצל, ובמשך כל הראיון עם המלך ביקש זה להדגיש את גודל ההבדל שבינו לבינם, כמסופר בסוף יומנו "דברי הימים".

מעכבי הגאולה על דרך הבנין במעשי יום יום היו בכל הדורות כל הדבקים בקניניהם, קניני החומר וגם קניני הרוח, על דרך המסורת והשיגרה: "הוו יודעים" — מכריז גיבורו של ת. הוז במחזהו "בקץ הימים" — "שכל זמן בתיהם קיימים, אין הם עוקרים, שכל זמן ממזגם בידם וחיי שעה לפניהם, אין זוים ממקומם ואין נגאלים והגאולה נדחית". האמונה המשיחית מכריזה ומודיעה: "הפסקנו

הגלות, והיא בטלה ומבוטלת, לא שרירא ולא קיימת מעתה ועד עולם!". אבל הפרנסים, הקצינים והרבנים רוצים להמשיך במקח וממכר ובמשאה ומתנה של תורה: "גאולה לעצמה ופרנסה לעצמה".

אבל לא הם בלבד עיכבו את הגאולה, גם הדבקים בחזון המשיחי, שביקשו שיתקיים זה לאלתר בימיהם, תעו בלא-דרכים: האידיאל המופלא והשגיב היתעה אותם משיבת ציון פרוזאית-ארצית ומכל הפרוך בה בעבודת הבנין. עד היום אין תנועת שלומי אמוני ישראל לעלות ארצה מן הגלויות חזקה יותר משל כופרים גמורים. אמנם כמה חוקרים וסופרים ציוניים, ובראשם משה הס, קשרו כתרים לתנועות המשיחיות. התקופות המשיחיות הן בעיני אלה מועדי התעלות גדולים לאדם מישראל. אבל לא רק אלה שאינם הוגים חיפה למסתורין לא מצאו גדולה בתקופות ההן. בעיני גרץ תקופת שבתי צבי היא תקופת "התפראות". וכן ראו לא מעטים מבין החוקרים הציוניים בתקופה זו זמן טראגי, על שום שהעם נעשה בה מגשש במחשכי הקבלה ומאמין "אמונה עיוורת בנבלים ובקנאים שקראו לעצמם משיחים" (אברהם ל. סחר). כיסופי גאולה, שאין בהם מעשים של ממש, אמונה במעשי נסים, הם תחליף מסופן, הדוחה את הגאולה האמיתית, זו שבאה מכוח נס המעשים, תחת לקרבה.

אמת, כל דור ודור חייב, לפרש לעצמו את עברו לפי חוויותיו ודעותיו. דורות, ששונו פניהם מחמת מאורעות גדולים ועצומים, כדורנו, מצווים כאילו ציווי נפש נמרצים לשוב ולדרוש לעברם מבחינה חדשה. האקטואליזציה של ההיסטוריה היא העמקה היסטורית של האקטואלי, היסטוריאזציה של האקטואלי, החזרתו אל האפיקים של זרמי החיות הרוחנית. בתולדותיה של כל אומה אתה מוצא אפיקים מסויימים, אבות טיפוסים של מאורעות, שנעשו סמלים, כגון יציאת מצרים, דמויות מופת, כגון האבות ומשה רבנו, וגם גרעיני דימויים ומחשבות, שנעשו עיקר ויסוד בחיי הנפש של האומה, מעין "מראות שתייה", בניני-אב להווייה הרוחנית, שהרגש והדמיון חוזרים אליהם ובוהנים לאורם את עצמם ואת דורם. "מראות שתייה" הם בבחינה מסויימת הלא-מודע הקיבוצי של האומה, מיוזג מיוחד של סימנים ותמונות, שבו יש למלה פונקציה של תמונה וציור, כמו בהירוגליפים ובסימבוליקה המאגית, והם מצעה המשותף של האומה, ביטוי לתגובותיהם הכמוסות של בניה להגיב תגובות משותפות. אותם "אפיקים" אפשר שחרבו, אבל זרמי החיות הנפשית-העממית יכולים בכל שעה כשרה לשוב אליהם. פרויד דיבר על "מורשת ארכאית" בנפש היחיד, יונג על "ארכיטיפוסים קיבוציים". אנו קוראים להם כאן "אפיקים" או "מראות שתייה", בלשונו של ביאליק, הם אחיזה להתחדשות תמידית.

בימינו מנסה ד. בן-גוריון להחזיר אותנו אל אפיק המשיחיות. בתנופה גדולה הוא מסביר לנו בהודמנויות רבות, שהחזון המשיחי הוא צורך גדול גם לבני דורנו החילוניים. בפולמוסים האחרונים הותקף על כך לא מעט במפורש וברמיוזות-עקיפות. הפרופסור י. טלמון, למשל, שהסביר כי האמונה המשיחית כלבושה

החילוני מביאה בהכרח לידי „דימוקראטיה טוטאליטארית“, העוקרת את החירות, הספונטאניות והביטוי העצמי למען גאולה אחרונה בתיכנון קולקטיבי, מרמז לא מעט, שבן-גוריון הוא הנושא העיקרי של משיחיות זו במדינת ישראל. אחרים, על פי רוב יראי-שמים, רואים בהעלאת הרעיון המשיחי בדברים שבמדינה, בבנינה ובחיווקה, מעין „חוצפא כלפי שמיא“ על-ידי נשיאת שמות ומושגים מקודשים לשוא. באמת גודר בן-גוריון את אמונתו המשיחית גם מן האמונה הדתית וגם מן הגאולה הפוליטית האחרונה, שמשטרי הדימוקראטיה הטוטאליטארית מביאים לעולם. חזונו מתכוון להרבות ספונטאניות אנושית וביטוי עצמי; הוא הומאניסטי וליבראלי ביסודו. אין הוא גם מאמין באישיות חזקה, „תאריסמאטית“, במנהיג דגול, שיעמוד ויגאל. „כשאני אומר חזון משיחי, אינני מתכוון לאיש גואל ומושיע. החזון האמיתי הוא גאולה וישועה בעלת תוכן אנושי ויהודי“ (י. בקר, משנתו של ד. בן-גוריון, עמ' 626). שלא כאמונת המסורת אין בן-גוריון סובר, שיש גאולה אחרונה: „גם אם תגדל המדינה שבעתים לא נגיע לתחנה האחרונה של חזון הגאולה“ (שם, עמ' 628) וביתר פירוט: „ברוחו הגה עם ישראל החזון המשיחי, חזון הגאולה, לעצמו, לכלל האנושות, לעולם, חזון שאפס קצהו קם בימינו, אבל עודנו רחוק משלימות כשהיה; לחזון יש תכלית, אבל אין לו תכלה. זהו, סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. כל מה שמתקרבים אליו הוא מתרחק; כי נפתחים אופקים מורחבים, ומעל לראשנו מתגלים שיאים חדשים, גבוהים ורמים; וכל עלייה אינה אלא שלב לעלייה נוספת, והחתיירה לקראת החזון לא תיפסק לעולם“ (שם, עמ' 622). חזון זה, מספיר בן-גוריון, הוא עתיק וגם צעיר, יש בו הוד קדומים ורעננות נוער. הוא נכס יקר בתרבותם של עמי העולם, „שלא יבול, לא יחלוף ולא ימוש ולא ישתנה“.

האמת היא, שנשתנה במשנתו לא מעט, שינוי לצד החילוניות, היוזמה האנושית-החלוצית ויצירת המכשירים להגשמת הגאולה. אבל הצד הקיים והעומד הוא עליונותם של מאמצי רוח האדם ושאירתו אל על, אל העדר שיעבוד ואל יתר חירות יצירה, אל שלום בעולם, אל משטרי חיים של יתר צדק וחסד. הדבר המעניין והחדש ביותר בחזונו של בן-גוריון הוא זה, שהסולם באמת „מוצב ארצה“ ועומד עליה עמידה איתנה. הרבה סולמות ביקשו להגיע „השמימה“, אבל עמידתם על הארץ היתה רעועה. בן-גוריון יודע, שאין גאולה בלי חבלי משיח, ומדינת ישראל שנקתה בדמים ובזיעה אינה אלא אתחלתא דגאולה. יש לחשל יפה את הכלים והמכשירים. החזון המשיחי נכרך כאן בדברים פרוזאיים ביותר למראית העין, כגון התיישבות וקליטת עולים, חקלאות ותעשייה, חינוך ילדי עוני ומדיניות המזרח התיכון. החלוציות במעשי הבנין, בדמיון היוצר ובשכל העליון, הסותר לעתים קרובות את השכל הפשוט, החשבני והשקלני, היא הדרך לגאולה והיא עצמה התעלות של נגאלים. חלוציות זו בעשייה וביצירה עושה מעשי נסים. היסוד הרצוני והחזוני, אם תמצא לומר: האיראציונאלי, חזק מאד במחשבתו של בן-גוריון. מכוחו הוא מתקומם לשיגרת המציאות ולדפוסיה.

יש מעשי נסים. הם מעשים לנס, מעשי מופת, עדות לכוח רצונו של אדם, החורג מתחומי השיגרה. בדיעבד, כשאתה בוחן מעשי יחידים או קיבוצים, אתה רואה בעליל, שאמנם "הפליאו לעשות". מספרים על וייצמאן, שאמר לאחר קום מדינת ישראל: עכשיו, משהראינו לדעת, כי יש לאל ידנו לעשות את הבלתי-אפשרי, הבה נעשה את האפשרי. מה שאינו בגדר האפשר למראית העין ועל פי החשבון הזהיר הוא נס מפליא. על הפסוק בתהלים ס': "נתת ליראיך נס להתנסס מפני קשט סלה" דרשו חז"ל בלשון זו: "נסיון אחר נסיון, גדלון אחר גדלון, בשביל לנסותן בעולם, בשביל לגדלן, כנס הזה של הספינה. וכל כך למה? מפני קשט סלה, מפני שתתקשט מידת הדין בעולם" (בראשית רבה, נ"ה). המדובר בנסיון שניסה אלוהים את אברהם בעקדת יצחק, וחז"ל מתכוונים לבאר, שהנס נעשה למי שעומד בנסיון. אברהם אבינו קיבל עליו יסורים רבים ובגודל אמונתו אמד בהם. הנס בא מכוח העמידה בנסיון.

אנו, בני הדורות החילוניים, אנוסים לתרגם לעצמנו את מושגיה וחוויותיה של מורשת הדורות המאמינים: הגשמת החזון המשיחי אין לה שיעור. היא תלויה בנסים, שעושים בני אדם בפעולות נועזות, הנראות כאילו היו "למעלה מן הטבע". מעשים אלה אינם עולים לאדם בקלות. הם נקנים בנסיון אחר נסיון, כמעשה רץ המגביר מדי פעם בפעם את מהירות ריצתו עד שהוא מגיע לשיאים. בדיעבד אנו רואים את המעשים האלה "כנס הזה של ספינה" — דגל מכריז ומודיע. מורשת תרבותנו ותנאי חיינו במדינת ישראל חברו יחד כדי לעורר אותנו להתבונן בנס, ולא בשעה שהוא מכריז ומודיע בדיעבד על מעשים שהיו, אלא בשעה שהוא קורא ומבשר מלכתחילה.

שִׁיר חֲדָשׁ שֶׁר ר' יְהוּדָה הַלֵּוִי

מאת פרופ' אברהם יצחק כ"ץ

לבני שלם מיכאל

בהגיעו לגיל מצוות בירח העצמאות

בין כתבי היד הרבים, ביניהם נדירים ויקרי המציאות, אשר צילמתי בעת ביקורי בשנים האחרונות בברית-המועצות, עלה בידי לצלם כ"י מספר 108 מאוסף הבארון דוד גינצבורג, הנמצא בספריה הלאומית במוסקבה על שם לנין (מספר 527, אוסף מיקרופילם של כ"י מרוסיה בספריה של אוניברסיטת ניו-יורק). בראש הכ"י רשום, שזהו "מחזור פיוטים מהרב יצחק בן גיאת ומהרב יוסף קמחי ומהרב יהודה ומהרמב"ן נכתב בברצלונה בשנת כ"ה לאלף השישי". יד אחרת כנראה הוסיפה: "ואלו הפיוטים מהם שלא נדפסו". בסוף הכ"י רשום: "אני... בן החבר צרפתי זלה"ה כתבתי פיוטין אלו מכל השנה ליקר... י"א וסמן פרט המנין שאנו מונין כאן בברצלונה... יהי אלהיו עמו כי השלמתי אותם בחודש מרחשון שנת חמשת אלפים עשרים וחמש לבריאת העולם [1265] המקום יזכה להגות בהם ויתן לו בנים זכרים עוסקים בתורה ובמצות כן יהי רצון ונאמר אמן".

הקובץ הזה מכיל הרבה פיוטים מפייטנים אחרים מפורסמים לתהילה, ושלא נזכרו ברשימה הקצרה בראש הכ"י, כגון: שלמה בן גבירול, משה בן עזרא, יצחק גירונדי, יוסף בן יצחק בן אביתור, אברהם אבן עזרא ואחרים.

השיר שלא ראה אור ושאני מפרסמו פה הוא, "אשא עיני למרום ואשגיח צפון ודרום" ופיוט לסוכות (ע' קע"ג בכ"י, עיין דאווידזאן, אוצר השירה והפיוט, חלק א', מספר 7775, המביא בתור מקור את צונץ, מספר 207). כתב-היד הוא בדרך כלל ברור ונקי. במקומות שהניקוד חסר, הנחתים ללא שינוי. יתכן שהמעתיק התכוון למחוק את המלים שלא ניקדו, כי במקומות אחדים יש בהן חזרות ומילים כפולות ומיותרות.

גם בפיוט הזה, כמו בכמה פיוטיו האחרים, מספר ריה"ל כבוד ה', גדולת הבורא ופלאי הבריאה. אף בו מתגלה גדולת רוחו של המשורר והוגה הדעות ושגב מחשבתו. הוא מצטיין בסגולות לשונו. הוא חרוז פסוקי תנ"ך, אמרות חכמים ומסורות קדמונים ומשבצם בריקמת ציוריו והגיונותיו. כמה מרמזי המלים, הביטויים והציורים שאובים מן המקרא ובהערות בסוף השיר ניתן מקורם. יש ואיות כמה מלים וניקודן תלויים בספק מחמת טעות המעתיק (כמו בשורה 10, "ומחית",

מ' צרויה, ח' וי' פתוחות וצ"ל: מ' חרוקה וח' שוואית ועוד). ציוריו של המשורר מן הבריאה היא לפי הידיעה הקוסמוגרפית ששררה בימיו, אך יש ואמצעיו הפיוטיים הם מן הנשגבים ביותר באוצר המשורר ושעשועי הלשון המוצלחים ביותר («טרף יצוריו המציא ממטריו»). אף מוטיב הגאולה מוצא את ביטויו בשיר («שבותו ישיב ממזרחיו וממערביו»). כי שתיהן נמזגות ומשלימות זו את זו — מלכות ה' בשמים וגאולת ישראל בארץ.

השיר נכתב לפי אלף־בית. סדר האלף־בית מסתיים בחרוז: «תוקף פלאיך, מפי ברואיך... לכל מזימה». בשורות הבאות מופיע השם יהודה. וכן גם חתום שם המחבר בקטע הבא. המתחיל ב«יתלונן»: «יהודה הלוי בר' שמואל». השיר סודר בצורה שהוא מופיע בכתב־יד. אותיות האלף־בית באות בצורה מוגדלת.

אַשָּׂא עֵינַי לְמָרוֹם וְאֲשַׁנֵּיחַ צָפוֹן וְדָרוֹם

מאת ר' יהודה הלוי

אַשָּׂא עֵינַי לְמָרוֹם וְאֲשַׁנֵּיחַ צָפוֹן וְדָרוֹם וְאֲשַׁחֲמָמָה
 קְדָמָה וְיָמָה לְבָאֲזוּי מְמָרוֹמִים יִבְיֵעוּ וְהִדְוִמִים יִשְׁמִיעוּ
 וְזַמְנִים יוֹדִיעוּ חֻקָּמָה לְדָד יוֹצְרִים מְעִידִים וְיִבְנֹרְתוּ מְעִידִים
 כִּי צֶלֶם מַכַּד שׁוֹמְמִיהֶם לֹא רִמָּה לְרָכּוֹ וְסִתְרָהּ מֵעֵין הַמּוֹצִיא
 כֹּל יֵשׁ מֵאֵין וְעֲצָתוֹ כְּחֶפְצוֹ קָמָה לְהִכִּין מְעַד מְעַד סוֹכֵב
 וְרוּחַ מְשׁוֹכֵב לְהַשִּׁיג אֶרֶץ עַל בְּלִימָה לְתַחֲתוֹי הַקִּים שְׂבָעָה שְׁחָקִים
 וְכוֹכְבִים יְצוּקִים כְּרָאֵי חֻקִים לְהַאִיר עַל הָאֲדָמָה
 וְיָמֵן מְזֹלֹת לְשִׁבְעַת מְהֻלֹת נְעִים בְּמַסְלֹת וְיֵאָצֵד עַד הַלְבָנָה

הערות

1. אשא עיני (תהלים קכ"א, א'); צפון ודרום (השווה בראשית כ"ח, י"ד).
2. קדמה וימה (השווה בראשית כ"ח, י"ד);
3. יודיעו חכמה (השווה איוב ל"ב, ד).
4. «כי צלם... לא רמה» — באות בלי תנועות. יתכן שהמלה היא «דמה». זרכו וסתרה (השווה ישעיה מ, כ"ז).
5. סוכב ורוח משוכב (השווה קהלת א, ו').
6. להשיג — להשיב?; ארץ על בלימה (איוב כ"ו ד'); השווה עם השיר «יחו לשון»: «ותעמד לא עלי־סוד, אבל תלויה על בלימה». עיין גם שמו"ר ס"ו, כ"ב.
8. מהלות — מ"הל"? לפי בן־יהודה: הופעת האור; רקיעים?; «זהרי נפשים יגלו מהלו מוקדי רשפים יחצבו מקולו» (ר' יהודה הלוי, אופן יה בפני קדושים). עיין גם איוב כ"ט, ג.

ממאור החמה אלק זמנים ארבעה משונים כנגד עפר ואש ורוח
ואש ורוח ומימה מררף יצוריו המציא ממטריו ומחית ברוציו
הוציא מדשאיו וארץ מבורכת נעימה יצא אור השכל בזוהר
עצמו לטהר ויכן מברק זהרו אור הנשמה כהרחה ותשלח ברקיה
ויבנה גוף מחלקיה בתמונה עגולה כי היא תבנית מקד תבנית
תמימה לתקן זלגלים בתבניתם עגולים לתאחוז מקד פאה ארץ
נשאה על כנפי רוח הנשמה מאומות נוראות ופלאות שמים
במראות זוהר קבל להאיר בתבל ויעט אור בשלמה לתן בחוף
אפדניו מצוקי ארץ ואדניו רביעי לשכון ושלשת רבעים לשממה
בגור בערים בגבור מרוח נוה מזבול ושולח מי זרמים עת
לרחמים ועת לנקמה לעמדתי היום על משמרת קתת לשמו
תפארת וישוני אם אאריך כבוד לא אעריך ובמה פני פערתי
בקדשתו כפי שכל איש ותבונתו אכן מלב פשל ומעוז נחש
ונכשר כבהמה נדמה לאופה אותיות ומניד קדמוניות נקדש
בפי חיות הנשואים כסאו ונשואים בזרועו הרמה קבע
מלאכיו במערכיו זיקות מלהטות ורוחות משוטטות לקצות
השממה רכבי רשפים אלה אלפים ורובי רבבות לרוכב
בערבות מעריצים באימה לשואלים אי מקום נאה ושפל יראה
רוצה ומצא ויוצא לאור תעלומה ותקף פלאיך מפי ברואיך

9. משונים — שונים ; «כנגד עפר ואש ורוח ומימה» — «ארבעת היסודות שהזכיר הם יסודות לכל הגופות, הפשוטים והמרכבים לדעת הקדמונים» (שד"ל).
10. טרף (השווה תהלים קי"א, ה') ; מחית — ואולי מחית (מי חרוקה, ח' שוואית).
11. מבורכת (השווה דברים ל"ג, י"ג).
12. אור כשלמה (תהלים קד"ב, ב') ; אפדניו (לפי דניאל י"א, מ"ה).
13. מצוקי ארץ (שמואל א' ב', ח').
14. בערים ? בעבים ? בעד ים ? ; ושולח מי (השווה איוב ה', י') ; מזבול (ישעיה ס"ג, ט"ו).
15. והעמיד משמרות (נחמיה ז', ג') ; לתת לשמו תפארת (השווה ישעיה ס"ג, י"ד).
16. שכל איש (השווה עזרא ח', י"ח).
17. כבהמה נדמה (תהלים מ"ט, י"ג).
18. ורובי רבבות — ורבווא ; לרוכב בערבות (תהלים ס"ח, ה').
19. ויוצא לאור תעלומה (איוב כ"ח, י"א).

בן דודו בן שלום שגורניו חזק מלבבם ועניו נחמל
 ובעל פה מלה נלה טפה חזקה ומעל קמלוטה נקדס
 בן חזק הדושים פסחו וקמים כדונוה קמלה קצע
 מלמכו פמועכו זיקה מעמור ורמזה משוטעות לקטר
 השלמה ירבי טפס חלקי עבים ורבי רבאר לרוב
 בעבור ונוהים פמימה טוחים מי יקוס נהק וטפלימה
 יזקה ומזנה ונח לאור בעשמה בחק כלמך ולפי טרמך
 ובעד ועעד ולזון הקצ ובלא שפיל והלמה יתחב נבד
 מזמה טחמה ינה ציר וברבעה ירמון המצח פון
 קדיות מבור עכדיה ופרט למסך עין יוש יתרו בסופר
 עניו היה ובעים חוקלו פמח טחן יקלעשו קדים ודורס
 דעתי הקרים ופסך פעלו ויחנן היה פרוס חורבנותן יושב
 פסרע עשין פגלשה יהטן

יתלונן

פילעס קדוכו הנס פחיס לבכר חסדו ומד^{כ"ו}
 ונקראים פסם קמלוטס חרובו
 דע עטקס לבח פס מלרפכו הוס רדס והו יתחק עש ודיכו
 האט טחין להשיב נחלכו
 הנמח יחור יתן טולט ומערי בעעכו ושרט טענה פל קדכו
 ימה ילו ויחבני נרביכו
 פד צור טענה ויסיר מעעכו ינה ירנה פה עיכו נכו
 שבורי שיב ולט יחיו ומלמו ורבו

מוקס פבר לבשיו וחוכו וינעין לחהו פסרכו וסוכו
 געבן פסור קדושים רנה ועמ עמב סכבו

וְבָצַר וְנִעְצָר וְלָשׁוֹן תִּקְצָר וְרֹב לֹא יִשְׁכִּיחַ וְתִלְאָה מִהַכִּיל קָבַד
 מְזִמָּה בְּחֻקְמָה יִבְנֶה בַּיִת וּבִתְבוּנָה יִתְכוּנֶנּוּ הַמוֹצִיא בֵּין
 יְדִידוֹת מְבוֹר עֲבָדוֹת וַיִּפְרֹשׁ קְמָסָךְ עָנֹן וַיִּוָּשִׁיבוּהוּ בְּסוֹכּוֹת
 צְלָלָיו הִיּוּ וְנִעִים אוֹהֲלָיו בְּטַח שְׁאֲנָן הִגְדוּ עָלָיו הַרִים וְדוֹרְשֵׁי
 רְעוּתוֹ הַחֲרִים וַיִּסָּךְ בַּעֲדוֹ וַיַּחֲנֶנּוּ הַיָּה בְּרוּם חוֹרֵב וְצִיּוֹן יוֹשֵׁב
 בְּסֹתֵר עֲלִיוֹן בְּצַד שְׂדֵי יִתְלוּנֹן.

יְתִלּוּנֹן

בְּצַד עִם קְרוֹבָיו הַנְּסַפְחִים לְסַפֵּר חֶסְדוֹ וְטוֹבָיו
 וַיִּקְרָאִים בְּשֵׁם קְדְמוֹנִים אֲהוּבָיו
 הַלְלוּ עֵינֵיהֶם לְגַחַח כֶּסֶם מְרַכְבָּיו הַיּוֹם קִדְשׁוֹהוּ מִחֻקֵּק עִם נְדִיבָיו
 הַיּוֹשֵׁב וְאִין לְהִשָּׁיב מִחֻשְׁבָּיו
 הַנּוֹמָצָא לְאוֹר יִמֵּן שְׁמֶשׁ וּמַעְרִיב עֲרַבָיו וַיִּשֶׁת יִשׁוּעָה כְּלֵי קְרָבָיו
 לְטָה יָדוֹ וַיַּחַתּוּ מְרִיבָיו
 בְּרֻצּוֹתוֹ בְּעֵמּוֹ וַיִּסִּיר מַעְצָבָיו לְצַה יִרְצָה בְּהַעֲרִיכוֹ נִיבָיו
 לְצִבְיָתוֹ יִשָּׁיב מִמְזוֹרְחָיו וּמִמַּעֲרָבָיו
 מְלַבֶּקֶשׁ פֶּפֶר לְפִשְׁעָיו וְחוֹבָיו וּמַעֲרִיץ לְאֱלֹהָיו כְּשֹׁרְפָיו וּכְרוֹבָיו
 אֶל וַעֲרִץ בְּסוֹד הַדּוֹשִׁים רִבָּה וְנוֹרָא עַל כָּל סְבִיבָיו.

29. בחכמה יבנה בית (משלי כ"ד, ג'); ; המוציא בין ידידות מבור (השווה תהלים מ', ג').
 30. "פרש ענן למסך" (תהלים ק"ה, ל"ט) ; "יסכהו צאלים צללו" (איוב מ', כ"ב).
 31. "ודגלו עלי אהבה" (שיר השירים, ב', ד').
 32. חורב וציון — "כחורש בציון שאון זרים מכניע" (ישעיה כ"ה, ה'). עיין גם השיר
 אליך אלכה" להלוי.
 33. יושב בסתר (תהלים צ"א, א').
 בקטע : "יתלונן", שורה 8 : שבותו ישיב — "ושבתי את שבותכם" (ירמיהו כ"ט, י"ד).

הַקְשָׁבְתִי סְעֵר־דְּבָרְךָ

לזכרו של ר' שלמה אבן גבירול

מֵאַתְּ הַיָּמִים בְּקָרְבִי

הַקְשָׁבְתִי סְעֵר־דְּבָרְךָ עוֹד לֹא שִׁתְּקָה :
הַמְרִי, הַבּוֹז, הַנְּאָצָה הַלּוֹהֵטָה,
קִלְטִי נְהִי־לֶבֶךָ הַחֲרִישִׁי
עַת הַתְּהַלְכֶתָ בְּנִתִיב גַּשׁ וְחֻדְדוֹן.
הַקִּמְתָּ קִיר־זִכָּר סְבִיבָה, חוֹמַת־בְּדִידוֹת,
מִנּוּ בְּפָנַי הַמוֹז־הַחַל וְדוֹן־אָדָם,
אֵךְ תּוֹכָךְ גָּעַשׁ עוֹלָם זְעוּף־קַרְבּוֹת,
הוּא רִוְחָךְ הָעֵז עַל מִסְתוּרֵי־אֵימִיו.
זְעַמְתָּ וְאָרוֹת זְמוּ וּמְזוּמֹתָיו
וַתְּחַרְגִי מִשְׁבִּי־יָמִים, מִכְּלוּב־הַגּוֹף
מִכָּה וּמִדְּכָא מִתְּחַתִּיּוֹת־תְּהוֹם
זִנְקָתָ כְּשֶׁלֶה־בְּתִיָּה לְסִפִּירוֹת־עַד.
חֲבִקְתָּ מְרוּמִים וַתִּבֶן הַיְכָלוֹת,
מֵעוֹז לְנַפְשָׁךְ פְּלִיטַת־הָאָדָמָה ;
רְכוּב־רְזִים הִמְרַאתָ וְשָׁכַל לְפָנֶיךָ
וּבִלְפִיד־שִׁיר פִּלְגֶתָ שְׁבִיד־אוֹר לְאֵלֵהִים.

הַבַּיִת וְהַלֶּחֶם

(פרקי רות המואביה)

מאת משה שמיר

תמונה ראשונה

(עם בוקר. בדרך העולה אל העיר — נעמי הזקנה ורות התומכת בה)

- נעמי (עומדת): עצרי נא. נעמוד. נשב. מרחוק ארגיל עצמי אל המראה.
רות: זו היא? כך פתאום, לנגד עינינו?
נעמי: אם עיני הזקנות אינן משטות בי. — מה את רואה?
רות: עיר. לא גדולה. חומה סביב ומגדל מעל לשער. גדרות אבן, עצי זית, שדות קמה בעצם הקציר.
נעמי: עיר? חומה? גדרות-אבן? אפשר כי לא לבית לחם הגענו, כי רק חזיון-תעתועים ראו עיני. (יושבת על אבן לצד הדרך)
רות: האמנם?
נעמי: אמרי אם כן אני רואה. בקעה מתרוממת, והנה עוד היא בקעה וכבר היא הר.
רות: כן.
נעמי: ולמלוא אורכה, כעולל על גוף אמו מטפסת עיר. החומה שולחת צואר, צואר ארוך וראשו מגדל מלחך את השמים.
רות: כן.
נעמי: וכרמי-הזיתים מושכים מטה, נופלים כשער-אשה, גולשים אל הבקעה.
רות: כן.
נעמי: והבקעה עבה בסוד גפנים וגינות-אגוז ועצים שתולי-מים.
רות: כן. בבית-לחם את. בביתך.
נעמי: בביתנו, תמכי בי ואקום. (מתרוממת ועומדת) זקנה עיוורת ובתה המוליכה אותה קרבות לשער בית-לחם. זקנה עיוורת ובתה ייכנסו בשער בית-לחם. זקנה עיוורת ובתה ברחוב העיר, ופתאם לא זקנה ולא עיוורת. נעמי, הזאת נעמי? נעמי אשת אלימלך חזרה לעירה וכלתה עמה, והנה ביתה במרומי עיר. רחב וגדול הבית, חצרו מרוצפה ואילנות של פרי בה.

אגור: (נכנס. עמוס צרורות) פנו דרך — עכבר השדה ורכושו הכבד על גבו... (פורק צרורותיו ומיישר עצמותיו. סוקר את השתיים) עזרו לאיש זקן להקל משאו מעל כתפיו. (מוטק פיסות אריג מצרורו) אטון מצרים בלא מחיר, רקמת־בד כולה ארגמן, לבתך היפה — בחינם. לא? — מה? — הצרור נקוב והמעיים כחלילים... נודדות לבקש לחם...

נעמי: מן העיר אתה בא?

אגור: לא בא אלא בורת.

נעמי: על מה ולמה?

אגור: משלהם את — או נכריה?

נעמי: נכריות אנו.

אגור: אין נפשם לנכרים היום. — ארבעים שנה, מעודי נער, עבדתי אותם, כבן הייתי להם וכאח וכאב — ועתה אין לשאת עוד. הנה ארבעים שנותי בצרור על הכתף (חוזר ומכתף את משאו) וכל עוד נשמתי בצרור, קמתי וברחתי. נעמי: מה אירע?

אגור: מואבים רצחו להם את אחד מבניהם.

רות: מואבים? מנין...

אגור: זה שבעה ימים בית־לחם אבלה. אבלה — ושואפת נקם. ומאין להם מואבים כאן תחת ידם — נתנו עינם בגר ובנכרי לשפוך עליהם את חמת זעמם... כל המלקטות הנוכריות, אשר באו ללקט בשדות בית־לחם, כמנהגן שנה שנה — גורשו או ברחו מעצמן... ואם אתן השתים ללקט באתן, רק צרה ופגע תלקטו כאן... שאו רגליכן! (יוצא)

רות: נלך?

נעמי: לאן?

רות: לביתנו.

נעמי: הוא הטיל בי פחד.

רות: בשלי?

נעמי: הוא לא הכיר אותי. אגור הנאמן, הטוב. שלשים שנה היה יוצא ונכנס בביתי — ולא הכירני. (ממשמשת את פניה) האמנם עד כדי כך שוניתי? עשר שנים... מה עשיתי? מה עשיתי לך רות? למה פיתיתך ללכת עמי?

רות: כאן ביתך, ביתנו.

נעמי: לא, לא. עמדי. אני פוחדת. לא אוכל עוד. נמתין. נשהה...

רות: למה נמתין? — כי נמות ברעב? כי נשבור רעבה של חית־השדה?

— ביתך בעיר ונחלתך בה ושדותיך...

נעמי: שבעה ימים. אולי שלשים. נמתין. בכרמנו אשר בבקעה מלונה יש.

בה נמצא מחסה, נמתין.

רות: ערים נבנו וערים חורבו, בתים היו ואינם, אנשים נולדו ומתו —

אבל מלונה אחת בכרם עודה ממתנת לך במקומה...

נעמי: החבאי. עם אנשים יוצא משער העיר.

רות: נלך לקראתם ונתגלה להם.

נעמי: (נאחזת בה בכל כוחה) לא עתה, רות. המתניני. למחר.

רות: עכשיו. ברגע זה! (נעמי מנסה להשתמש ולהתרחק — רות מחזיקה

בה בכוח)

נעמי: הניחיני, רות. מצוה אני עליך — הניחי. לא אוכל. הניחי. (ביניהן

מאבק חשאי ומהיר — בו ידה של רות על העליונה)

רות: חוקי. הנה קרבו. אין בהם מודע וקרוב לאמץ את לבך?

נעמי: את אליעם השופט אני רואה... חושי בן ברכיה עם בניו...

אבצן... קרובינו... האם שמעו כי באנו? — אני חוששת. השארי כאן. שמעי

וראי מה הדבר אשר הוציאם אל שדהו של אלימלך. ואני אסתתר לי. אמרי כי

מבנות ישראל את, מהר אפריים. אמרי כי באת ללקט... הנה הם... (נעמי יוצאת.

רוח פונה מעל הדרך, בשעה שאליעם נכנס ואחריו חושי ובניו, אבצן ובנו, בועת,

אנשים)

אליעם: מדדנו, אפוא, ובדקנו והיקפנו גבולות נחלת אלימלך.

חושי: מדדנו וגמרנו. זו הנחלה וזה שיעורה.

אליעם: היש עורר על הנחלה, על השדות והכרמים, על גבולם, על

דרכים שבהם, על אילנות ובתים?

בוועז: אין עורר.

אליעם: היש כאן עמנו איש אשר יודע איה אלימלך, או אשר יודע

כי יש יודע איה אלימלך? או איה אשתו או איה בניו? או מה אירע להם, אם

חיים ואם מתים?

עובד: אין יודע (ומיד אחריו, בזה אחר זה, אביו חושי, בני חושי): לא

ידענו... לא שמענו... אין יודע...

אליעם: היש, אפוא, קרוב וגואל לאליםלך בתוכנו?

יורם: יש.

אליעם: מי האיש?

חושי: חושי בן ברכיה בית הלחמי.

אליעם: וזולתו אין?

אבצן: יש. אך חושי ראשון, ולו זכות הבכורה.

בוועז: לו ולששת בניו זכות הבכורה.

חושי: שבעה! בעצם ימי האבל על עצמון בני, ילדה אחת הנשים בן

חדש. שבעה בנים חיים לי. כל אחד — תאבוננו גדול משל אחיו. שמונה גואלים

אנו. שמונה גואלים לנחלה אחת!

אליעם: יפה... שמענו וידענו... לפי שאלה גבולי נחלת אלימלך.

ולפי שאין לה לנחלה זו לא אדון ולא גואל אלא חושי בן ברכיה בית הלחמי —

הרי לתקופת השנה, לעת החל חריש וזרע בשדות — לחושי ולבני ביתו תהיה

האדמה הזאת עד עולם! (רות, ברגשת־תדהמתה, מנסה להסתלק בהחבא. אך בתוך הדממה מעוררת תנועתה החפוזת את שימת־לבם של הנאספים).

חושׁי: מי היא זו? (רות מנסה לחמוק. עובד חוסס בפניה הדרך)

בועז: הנח לה ותלך אם רצונה בכך.

אבצן: מי היא זו? אינה מבנות בית לחם.

חושׁי: ציפור נודדת נפלה בשדנו.

בועז: מי את? האם מן המלקטות? (רות משיבה הן בנענוע ראשה)

אליעם: מבנות יהודה?

בועז: ואם לא מבנות יהודה — מבנות אפרים או מגשה או שמעון...

(רות מניעה ראשה)

חושׁי: מה תלקט כאן? מבטי גברים? שמועות? — לא זה מקומה ולא

זה מקומנו עתה — אל השדות. לקציר. לעבודה. ואתם (אל בניו) אל תלטשו עין.

בטרם יתם קציר אין אתם שולחים ידכם אלא למגל ולאומה. מהרו, אפוא: מגל

ואלומה ממתנינים לכם! (יוצאים חושי ובניו. אחריהם יוצאים הכל. לבד מרות.

הנשארת על מקומה)

נעמי: (חזרת ונכנסת מתוך הצצה לכל צד. קרבה אל רות השותקת)

עיניך שותקות, אך לובן־פניך מספר. הבהילוך?

רות: דיברו אלי. שאלו מי אני ומנין באתי.

נעמי: והשיבות?

רות: כי מן המלקטות... ממגשה או מאפרים... לא אמרתי, רק הנעתי

ראשי.

נעמי: נדבקה לשונך לחכך, קטנתי שלי האומללה... (מחבקת אותה אל

לבה) הנה ראית: כל גבורתך עזבה אותך. נכלכל מעשינו בזהירות, במתינות.

נשב במלונה ימים מספר. נקשיב. נראה... על מה דיברו?

רות: על דבר הקציר והקוצרים והמלקטות ועל בן שנולד ועל נחלת

שדה... אמרתי כי מן המלקטות אני.

נעמי: ואמנם מן המלקטות נהיה שתינו.

רות: לא, לא את, אמי! אני אלך ללקט בשדות. את במלונה תיסתרי.

נעמי: קטנתי שלי האומללה. הבהילוך...

אגור: (חוזר ונכנס בחשאי. לחש) נעמי...

נעמי: (נבהלת. נאחזת ברות) מי זה?

אגור: (קרב) אגור העבד הכנעני, עבד בית־לחם, עבד בית־אלימלך...

רות: (בהתפרצות זעם) מה אדם זה טוב־הולך עלינו? — הנח לנו.

לך לך לדרכך.

אגור: נעמי, אמרתי, או לא נעמי?

רות: לך, אמרתי.

אגור: רק עוד מבט אחד! הנה הלכתי מעליכן, ופתאום קול מליפי

אומר לי: פנים אלה... עינים אלה... כמו ראיתם פעם... מוסיף אני ללכת: מנין אני זוכר אשה זו? פתאם! הרבה שנים וצרות — ופתאם... האת היא נעמי? רות: (מושכת את נעמי אחריה) אנו לדרכנו, אמי. אל תתני דעתך עליו. (למראה אגור הנמשך אחריה) מה נטפלת ככלב שוטה? (מתכופפת בבת אחת, מרימה אבן מעל הקרקע) את גולגלתך ארציץ! לך! (יוצאות) אגור: (נעצר, מביט אחריהן) מרוצצת גולגלות זו — בתה או כלתה... בלכתם בנות לא היו להם...

בועז: (נכנס) מה לך הולך בטל, אגור, בעצם יום קציר? אגור: בטל? — והרי בשדה אלימלך אני. עושה עבודתי ביום קציר. בועז: ומה הצרור הזה על גבך? אגור: אלומות שבלים — אל הגורן... בועז: שוטה — או משתטה? אגור: שוטה. פתאם עיני רואות תעתועים: שדה אלימלך בקמתו, אלימלך עם בניו בקוצרים, והנה באה נעמי אל השדה... בועז: שעה ארוכה אתה משוטט כאן? אגור: ארוכה מדי. בועז: אחת המלקטות תעתה עד לכאן, נדמה לי. שמא ראית? מבנות אפרים או מנשה — או אולי אף רחוק מזה... אגור: לבדה? בועז: לבדה ראיתיה. אגור: לא זה אפוא. אשר אני ראיתי — יפה מאד היתה. בועז: צנועה וביישנית. פיה לא תפתח. אגור: לא, לא זה. שלי — עזפנית וזעמנית ומרוצצת גולגלות ופוערת פיה לבלי חוק. בועז: שוב אל בארך ואל מימך. הרוח אשר הוציאה אותך ממקומך — הוציאה אותך גם מדעתך.

אגור: היטב ידעת, בועז החכם, מה היא הרוח אשר הוציאה אותי ממקומי. בועז: רוח קדים חולפת. שוב אל מקומך... אגור: כדבריך, השופט. (פונה ללכת בכיוון בו הלכו נעמי ורות) בועז: אין זו הדרך אל העיר, אגור. אגור: זו הדרך אל מקומי! (יוצא) בועז: אי הדרך אל מקומי שלי מי יאמר? (יוצא בכיוון הפוך)

תמונה שניה

(אילן בשדה חושי, וחושי בצילו יושב)

חושי: לכאן. פה בצל האילן יהיו המים. לכאן הביאום! יורם: (נכנס כשהוא מטלטל פד גדול, מלא מים) הקוצרים צמאים, אבי. חושי: יחישו קצירם. יגיעו עד כאן — ישנו.

יורם: היום בוער כתנור...

חושי: בצל העץ צוננים המים. כל גמיעה — מרווה צמא. לך אמור לקוצרים: בקצה הקמה ממתנים לכם מימי בארה של בית לחם. לך! (יורם יוצא) עוד זה מדבר וזה בא. ומה לך עמיהוד?

עמיהוד: (נכנס) האלומות, אבי — כבודות...

חושי: השבח והתהילה לאלהי השמים והארץ!

עמיהוד: הנשים המאלמות ביקשו כי נעשן קטנות יותר. ואף החמורים כורעים תחת הנטל.

חושי: ברכה נחשבה לכם לקללה! יעמסו, יעמסו. לחמורים הוסף קש, ולנשים — מלה טובה או שתיים...

עמיהוד: מלה טובה אחת לעשר נשים לזהטות תחת שמש-הצהרים?
חושי: או מלה רעה! בלבד שישתקו. ומה זה שם? מה המהומה ההיא שם? מה הריצה הזאת? — אמור להם כי לא אתן לשתות בטרם יקצרו את פאת השדה הזאת!

יורם: (נכנס, דוחף לפניו שתי מלקטות ואת רות, בידי השלש אמתחות-בד מלאות) הנה. צעקו כאן את צעקותיכן.

מלקטת א': היא גונבת. היא גונבת מכולן ונותנת בכליה.

מלקטת ב': ג ג ג גם מי מי מי ממני ג ג ג...

חושי: גנבה?

מלקטת ב': ל ל לא! ג ג ג זלה.

חושי: גנבה או גזלה? — גמרו והחליטו ביניכן! — עצלות שכמותכן. צרה עינכן בזו שמיטיבה ללקט, שעיינה חדה יותר וזרועותיה מהירות יותר! — שובו למקומכם. כולכם. מיד — ולא אגרשכם משדותי. חושי! (הכל פונים ללכת) — אבל לא את, הנכרית. את עמדי כאן. (הכל מסתלקים במהירות, לבד מרות) קרבי... קרבי עוד... (היא אינה קרבה) אינך שומעת עברית?

רות: שומעת, אבל לא תמיד נשמעת.

חושי: לא רק ידיך זריזות — גם לשונך. לא טוב. די לאשה בידים זריזות. (מראה תנועה של גניבה) יד זריזה — לשון שותקת. אב זקן, ילדים קטנים — איך תחיי את נפשותם? ידך הזריזה מכאן ומכאן — ומשם.

רות: אין לי ילדים ואין לי אב, וגנוב לא גנבתי.

חושי: אל פחד מפני. טובה את בעיני מכל המלקטות גם יחד. קרבי, אל תפחדי. מנין את?

רות: מהר אפרים.

חושי: ובאפרים אין קציר?

רות: שמועת טוב לבם של קוצרי בית לחם פשטה בכל הארץ.

חושי: ועתה מכל הארץ יבואו — לגזול מאבינוניו את פת לחמם?!

רות: איני גוזלת אדם. מלקטת אני כאחת המלקטות.

חושֵׁי: בשביל מי? — מי לך כאן עמדך?

רות: לבדי אני.

חושֵׁי: מי יגן עליך? (קם וקרב אליה) מה דינה של מלקטת הגונבת

מחברותיה בארצך, במנשה?

רות: לא ממנשה, מאפרים אני, ומחברותי לא גנבתי.

חושֵׁי: (תופש בידה) אצלנו דינך מלקות, ולאחר המלקות חרפה, ולאחר

החרפה תגורשי מכל שדות בית לחם. איש לא יניחך ללקוט בשדותיו! (קולו הולך וחזק) איש לא יניחך ללקוט בשדותיו. ברעב תמותי. את ובני ביתך. (קולו מתרכך)

היש לך בני בית כאן? אב או אם, או אולי אח או אולי גם בעל?

רות: אין לי איש...

חושֵׁי: (תופש שתי זרועותיה בידיו) אם לא אגן עליך אני — אין לך

מושיע! (רות מנסה להחליץ מאחזיתו, אך הוא אינו מרפה ממנה) ברעב תמותי אם

לא אתן לך לחם. לכלבים תהיי — אם לא תהיי לי!

רות: לכלבים — ולא לך! (באימוץ כל כוחותיה היא מצליחה לשחרר

ידיה מאחזיתו של חושי. תוך כדי המאבק נשמטת אמתחתה לקרקע. היא אינה

שוהה להרימה — אלא ממהרת לברוח ולהעלם)

חושֵׁי: (מרים את האמתחת. מתבונן בה) ארג זה אינו ממקומנו, מרחוק

בא. (מריחו) ריח אשה בלול בריח השדה הטוב... האמנם מבני אפרים? (קורא)

הנערה! את אמתחתך — השבלים אשר לקטת! הנערה! (יוצא אחריה)

(שלשה קוצרים ושלש מלקטות פורצים ונכנסים במשובה, מתחילים לשחות

מן הכד. אחריהם נכנס יורם)

יורם: מהרו שתו ושובו אל קצירכם. ישוב אבי — ויחר אפו...

קוצר א': לא במהרה ישוב.

קוצר ב': לדרך ארוכה הלך.

קוצר ג': דרך גבר בעלמה... (צחוק)

מלקטת א': שלש נשים לו לחושי — ואין בהן די.

מלקטת ב': כמעט חלפו ימי אבלו — ושוב חפז עליו יצרו.

מלקטת ג': וזו הנכריה הארורה — את השדה ואת בעלי השדה גם יחד.

יורם: דייכם בזאת! למלאכתכם שובו! — אל הקציר! (יוצאים)

כָּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרֶס - בְּחֻזֵן וּבְמִצִּיאוֹת שֶׁל הַמְּקָרָא

מאת ד"ר מ. זר-כבוד

„מי העיר ממזרח צדק? / — יקראהו לרגלו? (2)

„יתן לפניו גויס / ומלכים — (3) ירד;

„יתן כעפר חרבו / כקש נדף — (4) קשתו;

„ירדפט, יעבר שלום / ארח ברגליו לא יבוא —

„מי פעל ועשה? — קורא הדורות מראש!

„אני ה' ראשון! ואת אחרונים אני הוא! (ישעיה, מ"א ב"ה)

זוהי שירת הנביא על תופעת הנפלאה של מדביר עמים כחתף, אשר עלה למרום שלטונו מארץ לא נודעה, בן לעם אשר לא נזכר שמו בלוח העמים (בראשית י"י); והוא נלחם בגוים גדולים ועצומים, נגד מצביאים גבורים אנשי שם מעולם; עשה את חרבם וקשתם כעפר וקש, את עריהם ומבצריהם כבש; הלך בדרכים אשר מעולם לא עבר בהן איש, והטיל את אימתו על כל עמי התרבות ועל שבטים פראים גם יחד. כל יושבי ארץ הופו בתימהון ושאלו: „מי פעל ועשה זאת?“ כולם הבינו, כי פעולה כזאת היא למעלה מכח ילוד אשה וגבורת בן תמותה, אלא שלתשובת הנביא לא הגיעו חכמי הגוים ומנהיגיהם — ואף לא לכורש עצמו. אין דרכו של הנביא לספר פרטי היסטוריה וגם אין זה תפקידו, אבל דבריו הם תמצית מזוקקת של המאורעות הכבירים שהתרחשו בזמן הקצר, בשנות 559 — 539 לפנה"ס, כפי שנשתמרו בכרוניקות הבבליות וכפי שנמסרו על ידי ההיסטוריוגרפים היוונים בנוסחאות שונות⁽⁵⁾.

פורש היה בנו של כמבוזי הראשון שהיה חתנו של אשתיאגו, מלך מדי. אביו הנחיל לו שלטון על מדינה קטנטנת בדרומה של מדי ואנשאן שמה. בשנים הראשונות איחד פורש את שבעת השבטים הפרסים והרחיב את שלטונו נגד רצון מלך מדי, אחר זה פרת ברית עם נבונאיד מלך בבל ויצא למלחמה באשתיאגו סבו, ניצח אותו וישב על כסאו באחמתא, כמלך פרס ומדי, בשנת 550 לפנה"ס.

(1) בהוראה של ישע.

(2) לרגלו של פורש.

(3) לפניו.

(4) לפני, וכן אומר הירוודוט (ספר א, 204): „לכל אשר שנה כורש להילחם — לא

יכול העם ההוא להימלט מפניו“.

(5) ראה: Olmstead A. T. Hist. of the Persian Empire, Chicago; III

34-58 Ghirshman A.—Iran 125-134 (Penguin)

„אוצרות חושך ומטמוני מסתרים“ שמצא כורש באחמתא סייעו לו להגדיל את חילותיו לשם כיבושה של אסיה הקטנה והערים היווניות העשירות שלחופה. בשנת 547 עלה מאחמתא והלך דרך הרי זגרוס, חצה את החידקל, פכש את חרן מבן בריתו נבונאיך מלך בבל. משם עבר את דרכו בשלום בקיליקיה, ארמיניה וקפוטקיה. מכאן פרץ את גבולות לודיה ועוד ובשנה הזאת נכבשה ספרד (סדריס), בירת לודיה, וכרויסוס מלכה נלקח בשבי. ערי החוף היווניות נשרפו אחת אחת, מלבד מילט שהשלימה עם כורש. אחר זה חזר כורש לגמור את כיבושיו ברמת איראן המזרחית, סביב למדבר המלח. שוכני הרים ומדבריות, אשר מעולם לא הביאו צוארם בעול מלכות — נכנעו לפניו. כיבושיו הגיעו עד לנהרות אוכסוס ויכסרטס. בשובו מערבה עבר דרך באכטריה וגנדרה, לא רחוק מגבול הודו. את השטחים העצומים האלה גמר לכבוש בשנת 540. הפיבושים האלה הגבירו את כוחו והאדירו את שמו והפילו את חתיתו על כל העמים. עכשו העיז לפנות אל בבל המבוצרת, שנבוכדנאצר עשה אותה למעוז המשוכלל ביותר בארצות הקדם. אך כורש לא היה זקוק לחיל גדול ולא לזמן ממושך כדי להשיג את מטרתו. אחרי שני קרבות על יד החידקל נמלט נבונאיך ובבל נכנעה לכורש בשלושה במרחשון (שנת ג'רכ"ב לחשבון בריאת העולם, 13 לאוקטובר) 539 לפנה"ס⁶. פורש הופר על ידי יושבי בבל לא ככובש אלא כמשחרר את הארץ מעולו של נבונאיך, אשר קומם נגדו את גדולי הכהונה בשאיפותיו לתיקונים בדת, ובמקדש הראשי של בל-מרודך הוכרו כורש למלך בבל בטכס רשמי וחגיגי. כמלך בבל ירש את כל השטח הרחב שהיה נתון למרותה של בבל — ועמו גם מדינת יהודה וירושלים החרבה בתוכה. אף על פי שיהודה היתה אחת המדינות הזעירות באימפריה הענקית של כורש — היטה חסד לשליחיה; יש אומרים בגלל גדודים יהודים ששירתו בנאמנות בצבאו, ויש סוברים מתוך חישובים סטראטגיים, בגלל קירבתה של יהודה למצרים אשר תיכנן לכבשה; אבל הנביאים וקהל מאמיניהם ייחסו לגישתו נימוקים אחרים לגמרי ואף ציפו ממנו ליותר מזה. מדברי הנביא —

„האומר לכורש: רועי! וכל חפצי ישרים,

ולאמר לירושלם: תבנה! והיכל: תווסד!

כה אמר ה' למשיחו, לכורש — אשר החזקתי בימינו;

לרד לפניו גוים, ומחני מלכים אפתח;

לפתח לפניו דלתים, ושערים לא ייסגרו...

למען תדע כי אני ה', בשמך אלוהי ישראל,

למען עבדי יעקב, וישראל בחירי...

למען ידעו ממחרח שמש וממערבה,

כי אפס בלעדי — אני ה' ואין עוד!“ (ישעיה מ"ה, א-ד).

6) ראה במהדורתו לעזרא-נחמיה (ר. מס, ירושלים, תש"ט) עמ' 164; עקביה א"א, הלוח ושימושו בכרונולוגיה (הוצ' ע"ש מאגנס) תשי"ג, עמ' קסג.

למדים אנו שבחוגי הנביא האמינו שכל הזעזועים והתמורות שנתרחשו בתקופה מסוערת זו באו לשם גאולת ישראל מגלותו; כדי שכורש יבנה את ירושלים ומקדשה; ועל הכל — כדי שכורש המנצח הנפלא יפיר באדנותו של ה' אלוהי ישראל וביחידותו, וממנו ילמדו כל נתיניו הרפים לדעת, כי «אני ה' ואין עוד». בזה יביא כורש מיפנה לא רק בתולדות ישראל, כי אם בתולדות כל הגוים; כורש נועד איפוא לגאול את העולם כולו מחשכת האלילות.

לעומת זה — מה הגשים כורש מכל התקוות הגדולות האלה? כשנעיין בחלק ההיסטורי של המקרא, ונוסיף על כך מעט מן הידוע לנו ממקורות אחרים שמחוץ למקרא — ניווכח מה רב היה המרחק בין החזון ובין המציאות, בין כורש שלמעלה ובין כורש שלמטה.

בשישה מקומות בספר עזרא נזכרים מעשיו של כורש: בפרק א' א"ד, ז"ח; בפרק ג', ז; בפרק ד' ג"ה; בפרק ה' יג"טו; ובפרק ו' ג"ה. המיסמך החשוב ביותר שהיווה ראש דרך לגבי עם ישראל — הוא רשיון כורש, בעזרא א' ב"ד והשלמתו, חלק ממנו, המובא ברשיון דריוש, בפרק ו' ג"ה. החלק הראשון פורסם בכל מלכות פרס בעל פה ובכתב, ואילו החלק האחר נכתב, כנראה, בהעתקים מועטים, שאחד מהם נמסר לששבצר אשר עלה בראש העולים הראשונים — והשני נשאר בגנוזי המלך אשר באחמתא, בירת פרס ומדי בימי כורש, וזה גופו של הרשיון: כה אמר כורש מלך פרס:

כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלוהי השמים
והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלם אשר ביהודה;
מי בכס מכל עמו — יהי אלוהיו עמו — ויעל לירושלם אשר ביהודה
ויבן את בית ה' אלוהי ישראל, הוא האלוהים אשר בירושלם.
וכל הנשאר, מכל המקומות אשר הוא גר שם,
ינשאוהו אנשי מקומו; בכסף ובזהב, וברכוש ובבהמה;
עם הנדבה לבית האלוהים אשר בירושלים;
לפי זה נתן כורש לעולים היהודים את הזכויות האלה: (א) לעלות לירושלים,
(ב) לבנות את בית המקדש בירושלים, (ג) תמיכה לעולים זקנים שנשארו מגולי
גבוכדנאצר, (ד) לקחת עמם נדבות בשביל המקדש.
החלק השני הוא פקודה העוסקת בעיקר בענייני בניין המקדש, ולשונה היא
ארמית ממלכתית, שהיתה השפה הרשמית לתושבים שממערב לנהר פרת, וזה
לשונה ז':

זכרון; בשנת אחת לכורש המלך, כורש המלך נתן צו בית האלוהים בירושלם:
הבית ייבנה! מקום אשר זובחים זבחים!
ואושייתיו מנושאות. קומתו — אמות ששים, רוחבו — אמות ששים;
טורים של אבן מסע — שלושה, וטור (אחד) של עץ חדש.

(7) לפי תרגומי במהדורתי לעזרא ונחמיה (הוצ. ר. מס, ירושלים, תש"ט).

וההוצאה מן בית המלך תינתן;

וגם כלי בית האלוהים, של זהב וכסף, — אשר נבכדנצר הוציא מן ההיכל
אשר בירושלם והעביר לבבל — ישיבוּם!

הזכויות הכלולות בחלק זה הן: (ה) להקריב בעלי חי במקדש⁸, (ו) לבנות את המקדש לפי מידותיו ואופן מבנהו המקודשים⁹, (ז) לקבל את הוצאות הבנייה מכספי האוצר הממלכתי, (ח) החזרת כלי המקדש שהובאו כשלל אל בבל. הסעיף האחרון התמלא בזה, שכורש ציווה על גזברו מתרדת להוציא את כלי המקדש ממקדש בל אשר בבבל, כנראה בשעת פעולת שיחרור קדשי העמים השונים לשם החזרתם למקומותיהם. דבר זה מתאשר גם מפי דברי ראשי הבונים, כשהוא מובא כהוכחה לפני תנאי, בפרק ו' יג'טו. שונה היה גורלה של התמיכה הממשלתית שהובטחה; סעיף זה נתפרש כנראה על ידי הפקידות הפרסית אחרת מאשר סברו היהודים. בפרק ג' ז מסופר, כי העולים נתנו «כסף לחוצבים ולחרשים, ומאכל ומשתה ושמן לצידונים ולצורים להביא עצי ארזים מן הלבנון את ים יפוא כרשיון כורש מלך פרס». אם כן ארזים מן הלבנון, שהיה רכוש הפרטי של מלך פרס¹⁰, הותר להם לקחת, אבל כדי להשיגם ממש — היו הבונים מוכרחים לשלם לעושי המלאכה בפרדס המלך כסף מלא אשר במשך הימים לא יכלו לשאת בהוצאות אלה, וזו היתה אחת הסיבות להפסקת הבנייה, ועוד בימי כורש!

נשאלת השאלה, אם הגורם הכלכלי היה הסיבה היחידה להפסקת מלאכת הבנין; אכן נדמה שזו היתה אחת השאלות אשר שאל תנאי, פחת עבר־נהרא, את ראשי הבונים כאשר חידשו את העבודה בשנת שתיים לדריוש. כשהם מספרים לו את תולדות המעשה — הרי בנקודה זו דבריהם מעומעמים ומגומגמים. הם אומרים לו: «אז בא אותו ושבצר, שם (את) אושיות בית האלוהים אשר בירושלם — ומן אז ועד עתה הוא נבנה ולא נשלט» (ו' טו). מתקבל הרושם, שמטעמים דיפלומטיים הבליעו בניעיתם משהו, כדי שלא לתת פתחון פה למקטרגים מתוך אויבי יהודה שהזעיקו את תנאי, שהיה האחזדרפן על כל עבר־נהרא. יותר ברורים הדברים בפרק ד' ד"ה; שם נאמר: «ויהי עס הארץ מרפיש ידי עס יהודה ומבלהים אותם לבנות, וסוכרים עליהם יועצים להפר עצתם, כל ימי כורש מלך פרס...» משמע, שהפסק העבודה נגרמה על ידי פעולה חתרנית אשר נעשתה מצד קבוצות של נכרים שהשתקעו ביהודה ובסביבתה בימי הגלות, אשר ראו בצרות־עין את שיקומה של ירושלים — וזה היה הגורם המכריע לכך, שכורש או עושי דברו, הסכימו לרוקן את הרשיון המקורי מתוכנו, ובגלל זה נשתתקה הבנייה לגמרי. גם מפליא הוא שבכל הרשיון אין זכר לבנין ירושלים. חסרון זה יכול להתפרש בשני אופנים: א) שירושלים היא עיר המקדש — וטפילה לו, ומכיוון

8 זכות זו סירבו הפרסים לתת למקדשים שונים, ובתוכם גם למקדש של יהודי יב.

בספרי הנ"ל, נספח ב, עמ' 182.

9 בעניין קומתו, ר' שם, בפירושו למקום.

10 ר' נחמיה ב', ח'.

שניתנה הרשות לבנות את המקדש בירושלים — בנין העיר כלול בה; ב) אבל ייתכן שהרשיון מכוון אך ורק לבנין המקדש ולא לחדש את ירושלים כעיר מבוצרת, מוקפת חומה. מסתבר ששבי ציון פירשו את רשיון כורש לפי האופן הראשון, ואף עשו נסיונות לתקן את חומת העיר עוד בימי מלכי פרס הראשונים, ובגלל הפרעות השכנים נתיאשו מלהמשיך את פעולתם, עד שבא נחמיה ועמו רשיון מפורש מאת ארתחשטא לקומם את הפרצות ולחדש את החומה. על כל פנים ברור שבימי כורש לא נבנתה ירושלים כעיר מבצר, והיא היתה פרוזה ופתוחה לכל מחבל ומתנכל.

ומה בדבר שליחותו הרמה של כורש כמפיץ דעת ה' בגוים? האם הודה כורש בעליונותו וביחידותו של אלוהי ישראל, כפי שהכריז עליו הנביא? עם קריאת הפתיחה לרשיונו נדמה לכאורה שכן הוא; כי הלא הוא אומר: „כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלוהי השמים“, משמע שכורש מכיר בזה שה' הוא המושב מלכים לכסא והוא המחלק לו את ארצות הגוים, אולם אין להתעלם מזה, שבמקום התואר „אלוהי ישראל“ שבדברי הנביא — הוא אומר „אלוהי השמים“. מכאן קרוב להסיק, כי לכל היותר ניסה כורש לזהות את ה' עם איזה אלוהות קוסמית או שמימית, שהיתה ידועה לו מכבר, כגון האל האירני אהוראמזדא¹¹. אדרבה, מתוך המשך דבריו נבחין עוד יותר במרחק שבין תפיסתו של כורש לבין יעודו הדתי. כשהוא משתמש בתואר „אלוהי ישראל“, הוא מוסיף לו תמורה: „הוא האלוהים אשר בירושלים“; הוספה שיש בה צימצום והגבלה מקומית, המובנת והרגילה בתיאולוגיה האלילית. אכן יש לנו עדויות מהימנות, כי כורש נשאר עוֹם והיה מודה בכמה אלוהויות — הכל לפי צורך המקום והשעה.

בכתובת הבבלית שעל סליל ראסם (בריט. מוז. 90920), שבה נמסרו דברי כורש הרשמיים — מתגלה כורש בכל גדולתו, סובלנותו ואלילותו כאחד. רובה של הכתובת מנוסח כמזמור לתודה לאלוהי בבל הגדולים, על עזרתם הנדיבה. דבריו הם ההיפך הגמור מזה שציפה לו הנביא ושומעי לקחו. מספיקות כמה שורות כדי להדגים זאת. וזה לשונו: „לכורש מלך אנשאן הנביא (מרדוך) את נבואתו, למלכות על קהל עמים — קרא בשמו. ... מרדוך, האדון הגדול, מגן אנשיו — את מעשיו הטובים, לבו היקר (של כורש) בחדוה ראה (ש. 14). אל בבל עירו (של מרדוך) ללכת — פקד עליו. ... כמו ריע ותומך הלך לידו. (ש. 15) ... את נבואיד המלך אשר לא עבדו — הסגיר בידיו (של פורש) ש. 17). אנכי כורש, מלך הכל ... מלך העיר אנשאן, זרע מלכות מדור דור, אשר מלכותו בל ונבו אהבו. ... (ש. 20-22) האל מרדוך, האדון הגדול — את רחב לבבם של בני בבל (אלי היטה) ואני יוס יוס שעייתי לעובדו (ש. 23) ... מחוזות (אשר מעבר) לנהר

11) הירוודוס (ספר א, 131, מהד. א. שור) אומר: „כפי שנראה לי (הפרסים) אינם מאמינים ... כי לאלים זמות אדם. הם רגילים ... להקריב קרבנות לזוהם (כלומר: לאל הראשי) בקראם לכל כפי שמיים זווים. הם מקריבים גם לשמש, לירח, לארץ, לאש, למים ולרוחות“.

חידקל, אשר מלפנים נוסד ישובם — את האלים השבתי אליהם, למקומם החזרתי והכינותי (להם) מתשב עולמים. (ש. 31-32) ואלוהי שומר ואכד אשר נבונאידי, על חמתו של אדון האליס, לתוך בבל העביר — בפקודת האל מרדוך, האדון הגדול, השבתי בשלום אל משכנותיהם (ש. 33)."

בחורבות אור פשדים נמצאו לבנים וכתוב עליהן: «כורש מלך הכל... האלהים האדירים נתנו כל הממלכות בידי», נוסח הנמצא גם בפתיחה של רשיון כורש בספר עזרא, אלא שם קרא בשמות אלהי ארך ואכד. מכאן, שכורש לא הפיר בעליונות אלוהי ישראל, ובוודאי שלא תפס כלל את הרעיון היהודי של יחידותו וקדושתו של ה' כפי שהורוהו הנביאים.

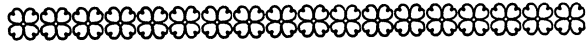
בסיכומי של דבר. מכל התקוות הגדולות שתלו נאמני ציון באישיותו של כורש לא נתמלאו רק שתיים: הוא שיחרר את עם ישראל מגלותו — וזוהי פעולתו אשר תיזכר לו לעולם — וגם נתן את הרשיון לבנין בית המקדש בירושלים. אבל את העיר לא בנה וגם את המקדש לא קומם, ואין צריך לומר שלא נעשה שליחו של אלוהי ישראל בגויים. הוא היה מלך גדול, שהשעה שיחקה לו; זו היתה שעת-כורש לבטל את האלילות ולאחד את העמים והלשונות שבמלכותו הרחבה בכרית עם — אבל הוא החמיץ את השעה. ייתכן שזוהי כוונת חז"ל שאמרו (מס' ראש השנה ג:): «כורש מלך פשר היה קודם שהחמיץ».

קוים לדמותו של חוקר

אביגדור צ'ריקובר היה היסטוריון דגול, חוקר דייקן ודקדקן, מעמיק לחקור בחומר השרידיים בכתב מעבר רחוק זה וגובל לבנים, לבנים ממנו, אדריכל-אמן, שידע לצרף לבנים אלה ולהחיות מחדש דמותם של עולמות ששקעו. צ'ריקובר היה היסטוריון בעל תפיסה מדינית וסוציאלית רחבה, המבין לנתיבותיהם של תהליכים ולנפתוליהם של מסיבות, היודע להאזין לתסיסות של המונים, להעריך את הגורמים הגדולים והמכריעים ועם זאת לראות תמיד ראייה שלמה ובהירה את היחיד, להיות «חש בסבלו וצופה לנתיבו». — — — איש המישרים, פשטן ואדיב, אוהב את הבריות ומסביר פנים לכל אדם, בעל חוש אבחנה דקה לזולת ובעל עין טובה — היה אהוד על יודעיו ואהוב על ידידיו: על נשיאת עול עם חברים ועל ההכרעה לכף זכות, על בינת הלב ועל ישוב הדעת, ועל השגינות המאופקת רבת הקסם והזון. — — — היה איש שכל מה שהפכת אותו יותר, כל מה שעמדת יותר על טיבו, הרבית לאהוב אותו ולהעריך אותו. — אכן, היה בו, באביגדור צ'ריקובר, מן הדמות האידיאלית של אדם חכם, של מורה וחסד, ועל היסטוריון חוקר.

— פרופ' ב. דינור, מתוך מבוא לספרו של א. צ'ריקובר: «היהודים בעולם היווני והרומי», הוצאת ספרים מ. ניומן, ת"א—ירושלים, תשכ"א עמ' 16.

תולדות ה"הגנה"

מאת ג. קרפל

א.

מעשה ההתיישבות שלנו בארץ ישראל, זה כשלושה דורות, כרוך היה עם צעדיו הראשונים במעשה הכרחי שלא היה מנוס ממנו: הגנה בפני מתנפלים ומפריעים. מצב הביטחון בארץ, ובייחוד מחוץ לתחומי היישובים העירוניים, היה בכל רע, ובייחוד לגבי היהודים. המתנגדים לחיבת ציון נאחזו בנימוק זה, שהיה באמת משכנע ביותר, והיה בו כדי להרתיע את הרבים.

אולם כך דרכה של תנועת חיבת ציון בהגשמתה, מראשית הימים עד ימינו אלה — היא הלכה לקראת מטרתה על אף כל הסכנות ומשום כך זכתה שחלוציה ומגשימיה הדבירו כל אותם הקשיים, שהיו תחילה בבחינת מכשולים שאין להתגבר עליהם. משום כך מהווה הפרק בתולדות הישוב הקרוי: "הגנה", אחד הדרמטיים ואף החשובים בתולדות הישוב החדש בארץ ישראל ולא תתואר היאחזותנו בארץ על כל שלביה ללא הפרק הזה. אף זה מן המפורסמות — לא ניתן לכתוב פרקים אלה של תולדות ה"הגנה" כהלכתן, בימי ממשלת המנדט, שכן היו הם לא רק פרקי היסטוריה, אלא פרקים השלובים בהווה, שראוי היה להצניעם ככל האפשר.

רק עם קום המדינה הוחל באיסוף החומר ובעיבודו — ואגב, לא מעט חומר ירד לטמיון, אם בימי המנדט ותקופות החיפושים ואם עוד בימים קדומים. כך נטמן למשל בימי מלחמת העולם הראשונה החומר העצום והחשוב של "אם המושבות", פתח תקוה, באחד הפרדסים ובקופסות־פח — וזה עשרות בשנים שאין מצליחים למצוא אותו, אף שגם צה"ל מסר לשם חיפושים אלה מכשירים וכלים המגלים חמרי מתכת באדמה. פשוט, לא היה מי שיזכור בדיוק היכן נטמן חומר זה. עדיין חיים, עד מאה ועשרים, רבים מוותיקי ה"הגנה", החל מראשית ימי העליה השנייה, ובעזרתם נצטבר בשנים האחרונות חומר בשפע, בעל פה ובכתב, נוסף לחומר המפורז בספרים, עתונות וכתבי־עת. על סמך חומר זה הוחל בשנים האחרונות בכתיבת "ספר תולדות ההגנה", שחובר בידי קבוצת חוקרים, בעריכתם של: שאול אביגור, יצחק בן צבי, אלעזר גלילי, ישראל גלילי ויהודה סלוצקי. העורך הראשי: פרופ' בן ציון דינור. עד כה יצאו שלושה חלקים, שהם, כרך ראשון בן שני חלקים, וכרך שני — לעת עתה חלק ראשון (הוצאת "הספריה הציונית", שליד ההסתדרות הציונית, צבא הגנה לישראל — הוצאת "מערכות". תשט"ו־תש"ך). כרך ראשון

דן בשלבים שהוליכו "מהתגוננות להגנה", והכרך השני — בשלבים שהוליכו "מהגנה למאבק".

תחילה הסתפקו המתיישבים במעשי התגוננות, הם המעשים שגדלו ונתרבו כדי צורך יצירת אירגון ההגנה וסופם יציאה אל "מעבר לגדר" של הישוב היהודי — לאקטיביות. בכך צרורה היסטוריה יישובית, שטרם נודעה עד כה לכל פרטיה, שכן מגוללת היא אל רק יחסים שבינינו לבין מתקיפנינו, אלא גם, במידה לא פחותה, שרשרת של יחסים פנימיים, רובם ככולם עגומים וקודרים, שאף הם מהווים בצירופם חלק אינטגרלי בתולדות היישוב. משום כך צריכים כמה פרקים בתולדות היישוב, שנכתבו עד כה, להיכתב מחדש, או מכל מקום, להארה חדשה ושונה מזו השגורה ומקובלת עלינו עד כה.

אין לומר שפרשה זו, כתולדות ההתגוננות וה"הגנה" טרם נכתבה עד כה; אדרבא הירבו לכתוב עליה. ברם אלה הקרובים לכך לא יכלו אלא לרמוז (בימים שקדמו למדינה) אלא רמזים דקים ובטחו בקורא שיבין דבר מתוך דבר. אולם מצוי נוסח כתיבה אחר, שהשתלט על שוק הספרים, וכך זכינו למחרות של סיפורי גבורה רומאנטיים, שהפליגו מן המציאות המרה והקשה. המציאות ההגנתית של היישוב היתה אחרת בתכלית, אולם לא פחות רומאנטית ונועזת במעשי הגבורה המופלאים שלה. בכך עוסקים ספרים אלה והם ממלאים חלל ניכר בספרות ההיסטוריוגרפית של היישוב העברי החדש בארץ ישראל.

ב.

למעשה מקופלת בפרק הראשון של תולדות ההגנה פרשת פתח תקוה בראשית ימיה, ששימשה אב-בנין לישוב העברי החדש בארץ ישראל. הערבים השכנים ראו לפניהם בפעם הראשונה יהודים אחרים וחדשים שלא ראו תחילה: יהודים העוסקים בחקלאות ובעבודת האדמה, אך בחיצוניותם לא היו שונים מן היהודים שהפירו, שהרי היו אלה יהודים ירושלמיים אדוקים. משום כך סברו הערבים, שדי להם בהתנפלות קלה והיהודים יברחו חזרה לירושלים. אולם להפתעתם אירע ההיפך מזה — היהודים לא ברחו אלא הבריחו את המתנפלים. וכה מספר רבי יחיאל מיכל פינס על מאורע היסטורי ומכריע זה: "אחינו שיחיו אינם רפויי לב ונלחמו אתם בגבורה ויגרשו בחרפה". התוצאה מכך לא איחרה לבוא, שכן אף על זה מספר רי"מ פינס: "הערבים השודדים נפל פחד היהודים עליהם, ויאמרו איש אל אחיו: מי יקום לו עם אלה היהודים חזקי לב? ויבוא לבני הקולוניא וישתחוו להם, ויאמרו: עבדיכם אנחנו — ויקבלום היהודים באהבה, ויאמרו להם: אל תיעצבו, חלילה לנו לפגוע בכם לרעה. אנשים אחים אנחנו ובשלום נחפוזה". בכאן גלומה כל תורת ההתגוננות וההגנה בישראל.

מעודם ומעולם לא נגעו המתיישבים היהודים לרעה בשכניהם הערבים. אולם הם עמדו בגבורה מול המתנפלים. מכאן הוסק קמעה קמעה הלקח החשוב, שאין היהודי נפחד מאימת המתנפל, ואפילו אם פרוצים הם סדרי הביטחון לא יירתעו

החלוצים המתיישבים. מאז קיבלה דמות היהודי צורה חדשה בעיני הערבים. היהודי לא היה עוד הפחדן והנבהל, אלא האמיץ והגא, ויחסי יהודים-ערבים בתחום הזה קיבלו מאותם ימי פתח תקוה מפנה מכריע והיסטורי. עתה ניצבו שני צדדים שווים ומעתה צריך היה לחשב היטב היטב אם ההתנפלות פדאית היא. ודאי שהיתה בכך הגזמה יתירה באמירתו של פינס בחתימת התיאור הנזכר: "מני אז והלאה שבת כל ריב והארץ שקטה". הריב לא שבת והארץ לא שקטה מעולם. משום כך היה צורך באותה התגוננות שהתפתחה לאחר מכן לאירגון ההגנתי.

מכאן, שרוח הגבורה פיעמה את היישוב החדש מראשית צעדיו והמציאות היא שאילצה לארגון בהדרגה תחום פרוץ זה של הביטחון. ויתירה מזו, לא ניתן לומר על היישוב החדש עד ימי העלייה השנייה והקמת האירגון ההגנתי המפורסם "השומר", שלא היתה רווחת רוח של הגנה עצמית בכל נקודות היישוב, הגדולות והקטנות, למרות חוסר מסגרת אירגונית וארצית לשם כך. באין מסגרת כזו נאלץ כותב קורות ההגנה להרחיב את הדיבור על כל יישוב ויישוב ולספר על גילויי ההגנה המרובים והשונים שבכל מקום ומקום. אולם מתוך כל אותם הפרטים מסתמן קו כללי ומשותף: לא להירתע ולהיבהל ממעשי רצה, שוד וגזל, אלא לעמוד יומם ולילה, על משמר הנפש והרכוש. בעמדת גבורה זו היו שותפים בה הן בעלי הגלימות הארוכות, שיצאו את ירושלים העתיקה והחדשה, והן יוצאי רוסיה, רומניה, אמריקה וכל שאר הארצות, שהיו רחוקים בתכלית הרחוק בהלך רוחם מיוצאי ירושלים.

המאבק היה לאורך כל החזית, החל בממשל התורפי, דרך כל שלבי הפקידות ועד לשכנים הערביים והבידואים, שלא הסכינו ליהודי עובד אדמתו ורק בתוקף כוח המגן היהודי אולצו להכיר בו ובעבודתו ולהיגמל לאט לאט מן ה"תורה" המקובלת של "ועל חרבך תחיה". חזית ארוכה זו לא הצטמצמה בתחום כלי-הזיין בלבד, שכן כללה את כל שלבי המאבק, כגון רכישת קרקעות, בניית בתים ואף העלייה לארץ, היא העלייה שלא תמיד היתה בהיתר, החל מימי העלייה הראשונה עד לימי תקומת המדינה — והיתה סעיף נכבד בתולדות ההתגוננות וההגנה.

ג.

יהודה סלוצקי, שכתב בעצמו את כל הכרך השני וכמה פרקים בשני החקלים של הכרך הראשון, הראה יכולת רבה, אם באיסוף החומר ואם בעיבודו. אין שמו של סלוצקי בכלל המתנוססים לתפארה בסגל החכמים בימינו. אולם כתיבה כזו, בצורה ובתוכן, משיבת נפש היא בכלל הספרות ההיסטוריוגרפית העשירה בימינו, שכל עיקרה עיסוק בפרטים ובפרטי פרטים. מונוגרפיות היסטוריות אלה של סלוצקי, המקיפות כמעט את כל תולדות היישוב, מצטיינות בחקר מדוקדק של הפרטים ובסיכומים כוללניים, מבריקים ומזהירים והן ראויות להיות למופת ולדוגמה לחוקרים אחרים. כתיבה זו, ה"תופסת" את לב הקורא מן העמוד הראשון

עד לאחרון — מתת־חסד היא, וזכות היא ל"הגנה", שמצאה את חוקרה הנאמן וסופרה המזהיר.

ראוי להעלות על נס הריביונה של סלוצקי לגבי פעלו של "הנדיב הידוע", הבארוני רוטשילד, שזן עליו לא מתוך אספקלרייתם של "חובבי ציון" ואחד־העם בראשם, אלא תפס את אימתו של "הנדיב" לנציגי חובבי ציון: "ישוּב ארץ ישראל — אני עשיתי", לא כדיבור פוגע ומעליב, אלא כביטוי של אמת ומציאות. משום כך לא נעמה האימרה לחובבי ציון ועל כן עשוה קרניים לנגח בהן את הנדיב. אכן, קדמו לו בכך יצחק אלעזרי וולקני, בימי העלייה השנייה וכותב הטורים האלה בספרו על "הנדיב" (תשי"ד). סלוצקי העמיד איפוא במקומה הנכון את הפקידות הבארונית ואת ה"אפוטרוֹפסות" המפורסמת, על קווייה החיוביים והש־ליילים גם יחד, היא הפקידות שחישלה לראשונה את הכלים הדרושים ליחסי היישוב עם השכנים מזה והתורכים מזה, ואף יצרה את התאים הראשונים של האבטונומיה העברית, שעליהם הוקמו ברבות הימים כלי אירגונו של היישוב, מעין פרוזודור לתקומתו העצמאית.

בתולדות הביטחון בימי העלייה הראשונה מבחין המחבר בין שלב המאבק לבין שלב השמירה. בראשון היה צורך להפגין כלפי השכנים שהיישוב יקום נגד צורריו בכל עוז ותוקף. לאחר ש"הסתגלו" השכנים למציאות חדשה זו בא השלב השני, היא השמירה, שחרגה לעתים קרובות ביותר ממסגרתה הרגילה עד כדי מאבק עם שודדים ורוצחים וסתם תאבי רכוש לא להם, ש"אגב כך" מוכנים היו אף לקחת את הנפש. גורם אחר למתח היו סיכסוכי קרקעות, שלא תמיד נתישרו הידוריהם בדרך של משא ומתן. ביחסי ערבים־יהודים מילא נשק הביטחון, מאז הימים הראשונים להיאחזות היהודית, תפקיד לא קטן, אף שהיה לרוב סמוי מן העין. הפרטים נחרזים קו לקו, ומכולם עולה תמונת העלייה הראשונה על כל מאבקה ומלחמותיה לשם הפאת שרשים בקרקע ולשם הבטחת חייו של העובד העברי.

ד.

לעולם אחר מעביר את הקורא הספר השני, המוקדש לאירגון ההגנתי בימי העלייה השנייה: "השומר". מחברי הספר הזה (יהודה הרשלג, יצחק מאור וי. סלוצקי) מצאו לפנייהם פּר נרחב לגולל פרשה מרהיבה של אירגון קבוע לענייני ביטחון בימי העלייה השנייה, שחסר היה בימי העלייה הראשונה, אף שאירגון זה ינק מן המציאות הארץ־ישראלית וממסורות ההגנה שלפני עלות אנשי "השומר" ארצה. המסורת האחרת, ההגנה העצמית בגולה, מתוארת כאן לפרטיה על רקע רחב של תולדות היהודים ברוסיה, על התנועות החברתיות שפירנסו את רעיון ההגנה העצמית, הלכה למעשה. ה"בונד" והציונות מתוארות כאן כמחוללות רעיון ההגנה העצמית, שטיפחוהו בין המוני העם (כנודע כופר ה"בונד" בחלקה של הציונות בכך, ורואה את עצמו כ"אבי" הרעיון ומגשימו היחיד). הלך רוח חדש זה היה

המלווה הנאמן של עולי העלייה השנייה, והוא שהביאם לטעת מטע חדש זה, של הגנה עצמית, על אדמת ארץ ישראל, בסיגול למציאות החדשה כאן.

האופי האחר של ההגנה העצמית במהדורה הארץ-ישראלית התבטא לא רק בשמירה הרגילה של הרכוש, שהצריכה עמידה יומיומית אפורה, אלא גם בשמירת הכבוד היהודי כאן. שילובם של שני יסודות אלה לא היה תמיד לרוח אנשי המושבות, אולם הוא שטבע את חותמו על כל פרשת הביטחון מאז ואילך, שכן לא בכדי היו אנשי הוּמל במציבי דלתות העלייה השנייה ו"השומר", כי בעיר זו פרעו ביהודים ושם הראתה ההגנה העצמית את כל כוחה ועוזה.

הדחיפה האחרונה להקמת "השומר" בארץ ישראל היתה מהפכת התורכים הצעירים, היא המהפכה, שביקשה לבשר מהלך חדש במדיניות האימפריה העות'מנית. אולם תמורה זו התבטאה למעשה בירידת מצב הביטחון בארץ ישראל ובהגברת מעשי השוד והרצח ביישוב היהודי. בימים ההם עלתה קרנה של התנועה הלאומית הערבית, שלא בחלה באמצעי שיסוי בציונות וביישוב — והרי גורם נוסף למצב הביטחון הפרוע. כל אותו רקע רחב, החל ברוסיה וגמור כאן, הצמיח את אירגון "השומר", שסימל כבר בראשיתו את הקשר האורגאני שבין ענייני ביטחון לבין קרקע והתיישבות.

וראוי להביא את דברי התעודה החשובה שנתפרסמה כאן על דרכו של "השומר", כפי שנוסחה בסעיף הראשון אשר ב"הצעה על דבר הגנת היישוב" (הוגשה ב-1912 לועד הפועל הציוני):

"הסתדרות השומר העמידה לה, מראשית היווסדה, מטרה קבועה: לעזור להגנת היישוב בארץ כלפי השכנים. אך תפקידנו לא הצטמצם בזה, שקיבוץ קטן של צעירים יהודים ישמור את הרכוש במושבות. מטרתנו יחד עם זה: לעורר בלב האכרים והפועלים את הרגש וההכרה, שרק הם בעצמם יכולים להגן על עצמם ועל רכושם —".

בפעם הראשונה שומעים אנחנו כאן על תכנית מכוונת של הגנה עצמית, בקנה מידה ארצי, שמצויים בה כל היסודות השונים, שרווחו בין המגינים היהודים בארץ ובגולה, אלא שלא חוברו יחד כדי חטיבה אורגאנית אחת עד ייסוד "השומר". וראוי לציין, שחסרים כאן, בתיאור "השומר" על יסודותיו הרעיוניים ועל כל פרשיות השמירה שלו בכל רחבי היישוב, אותה אפותיאוזה רומאנטית, שליוותה את הכתיבה על "השומר" עד כה ונטלה אגב כך את עיקר נשמתה של פרשה חשובה זו בהתפתחות ההגנה. נוסף לכך ראוי להעלות על נס דרך תיאור עלייתם של ה"גדטונים" במושבות, הלא הוא אירגון צעירי בני המושבות, שהצמיח לאחר מכן את תנועת "נל"י, בראשותם של בני משפחת אהרנסון בזכרון יעקב. ענין סבוך זה כיחסים בין אנשי "השומר" לבין בני המושבות, וביחוד בינם לבין הדור הצעיר הגדל בהן, תואר כאן על כל הגורמים שהצמיחו תנועה זו של בני המושבות.

כאן מוסבר יפה הרקע ליצירת ה"גדעונים", ואגב כך מוסברת כל ההתפתחות שלהם בימי מלחמת העולם הראשונה. באופן זה יש לזקוף על חשבון "השומר" את העובדה, כי בני המושבות, רובם ככולם, נדחפו לורעות אירגון שלחם בפועלים ובתנועת העבודה הארץ-ישראלית וגרם בעקיפין לפרישה מאורגנת, הראשונה בתולדות הישוב, מאירגוני הישוב המוסמכים.

ה.

הישוב העברי בארץ ישראל במלחמת העולם הראשונה אינו מהווה חוליה נכבדה בתולדות ההגנה. טול את מעשי "גילי" וחלקו הדל של הישוב בצבא העותומני (הגדודים וההתנדבות להם שייכים לפרק זמן אחר), ולפניך אך מסכה רבת-סבל של ישוב מעונה וסחוט על ידי גזירות ורדיפות ונגישות של ממשל דועך וצבא מובס. כמו בפרקים הראשונים בא גם כאן, בספר המוקדש לימי מלחמת העולם הראשונה (מכתב בידי יהודה הרשלג ויהודה סלוצקי בהשתתפות ח. ה. בן-ששון, בפרק על שאלת ארץ ישראל במלחמת העולם הראשונה) תיאור נרחב של הישוב בימי מצוקה אלה, לרבות בעיית ארץ ישראל בזירת המדיניות העולמית, לאמור: השתלבות הציונות בפתרון עתידה של ארץ ישראל לאחר שיחרורה מעול הממשל העותומני. בסיכום קצר ותמציתי מוארת התקופה במילואה, על כל הכוחות הפועלים בה, היהודיים והעולמיים. אף מצוי כאן חידוש, והוא תיאור חלק היהודים, בני הארץ ותושביה, בצבא העותומני והארה מעמיקה של תנועת "גילי" (ראשי תיבות של: "נצח ישראל לא ישקר"), שהוקמה על ידי ה"גדעונים", לשם השתתפות בריגול לטובת אנגליה ובנות בריתה.

לצבא התורכי התנדבו לרוב תלמידי בתי הספר התיכוניים (גימנסיה "הרצליה", בית המדרש למורים והגימנסיה בירושלים ועוד). אלה לא היו מרובים ועברו כל מדורי הגיהנום בצבא זה — ואין על כן מן התימה, שרבים ערקו מצבא עותומני זה בעור שיניהם. הליכה זו לצבא התורכי נבעה אף היא מתוך מניעים ישוביים וציוניים: אולי ניתן על ידי כך "לשכך במקצת זעם השלטונות התורכיים כלפי הישוב והציונות ולהחליש את הנגישות והגירושים. בעומק הלב קיננה גם ערגה לכוח יהודי, העלול לצמוח ברבות הימים" (מדברי אחד המתנדבים). ההתנדבות לצבא התורכי היתה קצת בהכרח הנסיבות וקצת מתוך אספקלריית העתיד ומתוך ראיית התוצאות לאחר המלחמה. בין כך ובין כך מילאו מתנדבים אלה, לאחר שובם, תפקידים נכבדים באירגון ההגנה ובחישול כושרו הצבאי וההגנתי של הישוב. בכך ערכה הרב של התנדבות זו המחכה עדיין ליגלויה השלם והמלא. לא כן היו פני הדברים ב"גילי". כאן היה ביטחון בנצחונה של אנגליה. הקבוצה עברה איפוא תמורה חריפה — משירות נלהב וכן לתורכיה אל עזרה לאוייבתה בנפש, על ידי ריגול. אכזבה זו בתורכיה מציינת את ראשיתה של הקבוצה וסופה — תקווה, שעל ידי שירותם זה יפיקו הישוב והתנועה הציונית תועלת מבחינת עתידנו כאן. ביטחון זה נתאמת, כידוע, ואנגליה יצאה כמנצחת

בכלל ובארץ ישראל בפרט. אולם לא שיחק המזל לקבוצה זו בדרך רבת התחתיתם לביצוע משימתה.

כל ענין "נילי" משמש כל הימים, עד ימינו אלה, כמין חומר למעריצים מזה ולמשטינים מזה. אלו ואלו לא ניסו, ודומה שאף לא ביקשו, לעמוד על שרשה ויסודה של תנועה זו ולהשקיף עליה מבחינה היסטורית אובייקטיבית. לפנינו, ללא כל הגזמה, הנסיון הרציני הראשון לתאר תנועה זו כמות שהיא, על אורתיה וצלליה, ללא נופך של הוד רומאנטי — הנוסח השגור במחנה מסויים. פרטי מעשי "נילי" מתוארים כאן באריכות יתירה. ברם חשוב יותר הוא הסיכום, שיש בו גם משום הערכה היסטורית לפעולות הקבוצה הזאת. מעשי הגבורה וההקרבה העצמית של אנשי הקבוצה אינם מאפילים על דין ההיסטוריה, שמחברי הפרק חורצים עליהם. אמת-המידה בהערכה כאן היא איפוא: "באיזו מידה הגבירה (הקבוצה) את כוחנו הלאומי והריאלי בארץ? האם סייעה לקיומו הפיסי של הישוב, או הגבירה את כוח עמידתו בימי המלחמה? החזיקה את כוחו המזויין ואת כוחו המדיני בזירה הבינלאומית? ולאחרונה: מה היתה השפעתה מבחינה חינוכית ציבורית? הליכדה את הישוב או סייעה לפירודו? מה היתה ירושתה המחנכת שהורשה לדורות הבאים?".

העתקנו שאלות אלה על הסדר, שבהן גלומה כבר התשובה, היא התשובה שהיתה כה טבעית לרובו ככולו של הישוב המאורגן (במידה שהיה מאורגן בימים ההם) במלחמת העולם הראשונה ועל ידי תנועת הפועלים המאורגנת. גם לאחר שהמחברים מסלקים את "אשמת הריגול" כמעשה פסול כביכול, הם מסיקים, שקבוצת "נילי" גרמה לישוב סבל רב בעיתות המלחמה והעניקה, ביד רחבה, לתורכיה אמתלאות לרדיפות קשות ואכזריות. אשלייה היא, לדברי המחברים, לחשוב, כי מעשי ריגול אלה עשויים היו להשפיע, כביכול, על ההכרעה הפוליטית לאחר המלחמה, שכן גם יוזמי הגדודים לא הישלו את עצמם, שמעשה זה של התנדבות עשוי היה להכריע את הכף. אולם במקרה אחרון זה היתה מגמה עיקרית אחרת, מדעת ושלא מדעת, לחשל כוח יהודי מזויין, שכוחו יפה כשלצעמו, לשם אישוש עמדתו של הישוב, דבר שחסר היה לקבוצת "נילי".

גורם אחר, שלילי, לדברי המחברים, היתה: הפרישה מן הכלל ומן הקו שנקבע בימים ההם על ידי המוסדות המוסמכים. ויהא שקו זה אינו נכון — אולם אסור היה לזלזל בו ולהתעלם ממנו, שכן: "נקיטת קווי-פעולה מנוגד לזה — משמעותו היא: פרישה מן הכלל, העלולה ליהפך במסיבות ידועות אף לבגידה". ואחרון אחרון — הרקע של אותה קבוצה. כאן ניתנים עיקרים ויסודות של תנועת הפועלים העברית בימי העלייה השנייה, שהעניקו בימים ההם ולאחריהם תוכן וחיים לתנועה הציונית. אנשי "נילי" היו אידיאולוגים של העבודה הערבית ושל כיוון חברתי, שאילו ניצח, לא היתה חלילה תקומה לישוב ולתנועה הציונית. דומה, שכל מסתכל אובייקטיבי, המשקיף עתה על דרכם של הישוב והתנועה הציונית, יתן את ידו לפסק-דין זה.

1.

הספר הרביעי, על הגדודים העברים, נכתב בידי ד"ר ה. ה. בן ששון. המחבר מעלה אחד לאחד את כל פרקי ההתנדבות, החל באלכסנדריה של מצרים, דרך לונדון, ארצות-הברית, וכלה בארץ ישראל. תנועת הגדודים, על כל דרכה הארוכה, למן חזית גליפולי עד לקיצה בימי הממשל הבריטי, מוארת יפה לאור קורות הישוב, התנועה הציונית והזירה המדינית בעולם בשלהי מלחמת העולם הראשונה. ודאי שלא כל פרשיות הגדודים שוות מבחינת פירסומן ברבים. הגדוד של ז'אבוטינסקי ידוע במידה רבה יותר מאשר חבלי יצירת הגדודים בארצות-הברית והוויכוחים שניטשו שם בין רוטנברג וז'יטלובסקי מזה לבין בן-גוריון ובן-צבי מזה, וחבל, שאין פרשה זו ידועה ביותר, שכן כרוכה בה עלייה המונית מארצות-הברית לארץ ישראל, אף שחלקה הגדול של עלייה זו עזב לאחר מכן את הארץ — ובעוזבים לא מעטים המאוכזבים, שהפכו לשונאי ציון.

יש דרמטיות יתירה בפרקים האחרונים על הגדודים, בהם מסופר על תלאות הגדודים כאן, עד לדעיכה ההדרגתית של כל התנועה ומפתח-הנפש שבא בעקבותיה. ואף-על-פי-כן פרשה מפוארת היא זו, שכן כאן היה מעין מצבר הכוחות להגנה בעתיד. ולא בכדי היה ז'אבוטינסקי המנהיג הטבעי של ההגנה בגילוייה הפומבי הראשון בימי הפרעות בירושלים, בפסח תר"ף (1920). הגדודים היו, כנודע, חממה לתנועת הפועלים הארץ-ישראלית, וכאן נרקם חזון איחודם של פועלי ארץ-ישראל, אם בייסוד "אחדות העבודה" תחילה ואם בהקמת ההסתדרות הכללית של פועלי ארץ ישראל לאחר מכן. מכאן מצינו, ששילוב ההגנה בציונות ההגשמה נמשכה ברציפות מתמדת מאז ימי העלייה השנייה, והקשר ההדוק בין שתיים אלה נתהדק יותר ויותר מאז נקשרה ברית זו.

הספר האחרון בכרך הראשון נכתב בידי אדם שחי את חיי ההגנה זה למעלה מדור שלם ועד הוא לרבים מן המאורעות שעליהם הוא מספר כאן — שאול אביגור (מקודם היה שמו: מאירוב, והוא שינה את שמו לשם בנו ששיפל במלחמת השחרור). "ראשיתה של ההגנה" — נקרא ספר זה, למעשה היא יריעה נרחבת ביותר לקורות הישוב מעת הפיבוש הבריטי, הפוללת כל דבר גדול וקטן, שיש לו שייכות כלשהי לענייני ביטחון — ובימים ההם מעטים העניינים שהיו חסרים שייכות זו. התיאור החי של הממשל הצבאי הבריטי על כל פרטיו, דומה שהוא יחיד במינו בספרות ההיסטוריוגרפית של היישוב. הרוצה ללמוד על ראשית פרשת התככים של האנגלים כלפי הציונות והישוב, אין לו אלא לילך לפרקים אלה וימצא בהם חומר מאלף למכביר.

המחבר, אף שהוא "צד" בפרשה זו, מרצה שעל אחר שעל את התפתחות המדיניות הבריטית בארץ בראשית שלטונה, בוחן ובודק כל הגורמים, לרבות האנטי-ציוניים, שהביאו בסופם למאורעות העגומים של פוגרומים ופרעות ביהודים. לאחר תיאור ממשל זה, על כל גווניו וסוגיו, מעבירנו המחבר דרך כל שלבי הישוב,

סופר ומינה כל נקודה ונקודה בארץ עם סיום המלחמה ומגיע עד לצפון, שם הוא מקדיש פרק מיוחד לענין הגבולות וההיאבקות בין הצרפתים והאנגלים מזה לבין המתמרדים שבגליל העליון מזה. תיאורים אלה חשובים ביותר להסברת המאורעות שפרצו בגליל העליון בסמוך לכך, וכן מאירים הם את פרשת פייסל ותוצאותיה לגבי התנועה הלאומית הערבית ושיסוייה בישוב, בתנועה הציונית ובעלייה (השלישית), שהחלה לנהור באותם הימים ארצה.

מזועזעים הם הפרטים על אי-כוננות הישוב ועל נשק למכביר, שאפשר היה להשיגו עם תום הקרבות ולא הושג בשל התפיסה הנואלת, כי האנגלים הם "הגואלים" ואין עוד צורך בנשק כלשהו. הישוב לא היה מוכן לשואה שירדה עליו, תחילה בגליל העליון ולאחר מכן בירושלים. הלקח בא רק לאחר המאורעות ולאחר מבחן-האש הראשון ועם הנסיון המר, שלימד את הישוב על טיבם של "גואלים" אלה. מרתק הוא תיאור מאורעות תל חי וחשיבות מיוחדת לזיכוח המר והנוקב בין ז'אבוטינסקי מזה וב. כצנלסון, י. טבנקין וד. בן גוריון מזה, בענין עזיבת הגליל. הראשון היה בעד עזיבת הגליל והאחרונים היו נגדה. "העזיבה והנסוגה הן המופת החותך של רפיונו ואפסותנו" — טען ב. כצנלסון וכמותו רעיו האחרים. אולם גם משהוהלט על אי-עזיבה והושטת העזרה — הגיעה העזרה במאוחר, לאחר נפילת תל חי, כבר גלעדי ומתולה. בפעם הראשונה עמדו בגליל העליון רבים נגד מעטים במערכה גלויה. תל חי נעשתה מגדלור לבאות, וביחוד בימי מלחמת השחרור, בה חזרו מערכות דומות כמעט בכל החזיתות.

ולא היתה תל חי אלא חוליה אחת בשרשרת התנפלויות על הגליל העליון והתחתון בימים אלה. המאורעות, על רציפותם, נחרזים כאן אחד לאחד — והכל מתוך מקורות עשירים ומגוונים, לרבות מקורות המערכה הצבאית, שנתפרסמו בשנים האחרונות. עדיין לא נתארגנה או ההגנה בקנה מידה ארצי, אולם האירגון הארעי שקם בשעת צרה וסכנה, הוא שהציל בימים ההם את הגליל מהתפוררות ותבוסה. "אם החזיק הישוב הגלילי מעמד מבחינה נפשית ופסיכולוגית, אם רוחו לא נשברה עליו, אם לא נסחף ולא נטרף, היה זה מפעלה של ההגנה בישובים ובמחוז — ומפעלה של ההגנה בלבד". כך מודגש הדבר על ידי מחברנו וכן הובהר כאן מה רעוע היה הבסיס של הישובים, שיסודם העבודה הערבית — משמגיעים הדברים לידי עמידה על הנפש ולכושר התגוננות.

ז.

מסוג אחר היו הפרעות בירושלים, שפרצו בפסח תר"ף, לאלה קדמו הכנות מרובות וממושכות, גלויות וסמויות, בעזרתו הגליייה והחשאית של הממשל הבריטי. התיאור מחריד ביותר. משפטו של ז'אבוטינסקי ורעיו — משפט ההגנה הראשון בארץ, פתח פרק בסידרת משפטים, שבאה לאחר מכן, אף ראוי להעיר: אם כי חסרה כאן פניגיריקה לז'אבוטינסקי, דבר הרגיל בפרשה זו, כפי שהועלתה וסופרה

כמה וכמה פעמים על ידי מעריציו המרובים, הריהו יוצא בתיאורו של אביגור באור נאצל — סימן שאפשר לספר דברים כהווייתם והם מאירים ומלהיבים. ברם על עובדה אחת ראוי להראות, הנמסרת כאן בניגוד לתיאורים המקובלים — הכוונה לתכנית ז'אבוטינסקי, מפקד ההגנה במאורעות ירושלים תר"ף, להגנת ירושלים העברית. ז'אבוטינסקי, "המשוגע לדבר אחד", לגדודים, לא העריך כראוי תפקיד ההגנה בישוב, הוא עסק בענייני ההגנה אולם כל לבו ונפשו לגדודים. גדודים משמע: גדודים ליגאליים בפיקוחם של בריטים. משום כך הביא יחסו זה של ז'אבוטינסקי לכך, שנהג גלויות בהכנותיו להגן על ירושלים העברית, דבר שהיה לרועץ ושימש לקח מר גם לאנשים שהיו גרורים אחריו.

ויתירה מזו — ז'אבוטינסקי לא הביא בחשבון את הגנתה של העיר העתיקה בירושלים, מתוך סברה, שההתקפה תכוון בודאי אך ורק נגד הישוב החדש. הוא לא שעה לנימוקים שכנגד, וכתוצאה מכך הופקעה העיר העתיקה, שהיתה מטרה עיקרית להתקפות רצח. בספרו על ז'אבוטינסקי ליוסף ב. שכטמן (באנגלית, תורגם גם לעברית בשלושה חלקים) מסופר (בעמוד 340 בתרגום העברי לחלק א') שהיפך מזה, כלומר, שז'אבוטינסקי הכניס דוקא את העיר העתיקה לתכנית ההגנה, ותיתי לו לאביגור המפריך דברי סלף אלה בעובדות, ובעיקר בעניין תכנית הגנת ירושלים בכתב ידו של ז'אבוטינסקי עצמו (עמ' 630). פרט זה אינו אלא כלל גדול של בדיקת הדברים וסיכומם. דבר זה נראה, ביחוד לאור הפרק על הגנת ירושלים, באור מיוחד, בהקבלה לספרו של שכטמן, ההופך כל אותה פרשה להצגה דרמטית, החסרה את העיקר, והנטפלת לדברים חיצוניים ותיאטראליים — מעין סיפורי חסידים במהדורה מודרנית.

ההערצה של ההמונים לז'אבוטינסקי עקב מאסרו, האפילה על כשלון תכנית ההגנה שלו, ועד פירסום ספרנו זה לא היו ידועים הפרטים כל צורכם ועל בוריים, עד שהועלו כאן על כל בהירותם ואכזריותם. מאורעות אלה היו "שכר-לימוד" למאורעות הבאים ולאירגונה של ההגנה בעתיד, וטוב שהוארו עתה מאורעות אלה לאור העובדות — ולוואי שהארה זו תעשה את שליחותה: להפסיק אחת ולתמיד דברי סלף ונוהג זה של "תיקון" עובדות לפי הלך-רוח מסויים.

עניין רב יש בוויכוח שנתקיים בוועידת הייסוד של "אחדות העבודה" על תפקידי הגדודים בעתיד, בין ז'אבוטינסקי מזה ואנשי "אחדות העבודה" מזה. האחרונים לא האמינו ביעילות הגדודים, בניגוד לז'אבוטינסקי, שראה בהם חנות הכל. לעומת זאת תלו האחרונים את תקוות ביטחונן של הישוב באירגון עממי רחב של ההגנה, היינו, "כוח עברי עצמאי, בלתי תלוי בשלטונות ובאישורים" (א. גולומב). המאבק על הקמתה של ה"הגנה" היה נטוש איפוא לא רק עם ז'אבוטינסקי, אלא גם עם אנשי "השומר", שביקשו להמשיך את מסורתו של אירגון זה מימי העלייה השנייה, שכל כולה מסורת של כת סגורה, המחליטה על דעת עצמה והנותנת דין-וחשבון אך לעצמה, ללא כל מרות שמחוצה לה וללא הרחבת המסגרת, כדי כניסת המונים בה. מסורת זו, טובה ונאה לשעתה, לא נתקבלה על דעתם של

אותם שקבעו את דרכי ההגנה בעתיד. פרקים האלה, האחרונים בכרך הראשון, חלק ב', הם מן המרתקים בספר וההרצאה מתעלה כאן לדרגה רמה ומאוד נעלה. הקורא נעשה שותף נאמן לאירועים אלה, שהקימו בסופם את האירגון הפלל-ארצי של ה"הגנה", על חשבון פירוקו של "השומר". בכך מסתיימת ה"פריהיסטוריה" של ה"הגנה" ומתחילות קורותיו של האירגון ההגנתי: "הגנה" — ולמותר להוסיף, שלולא ההתפתחות הקודמת לא היה קם. וגם לאחר שקם, נכוננו לו חבלי לידה ממושכים וקשים.

ה.

נוסף למטרתה הישירה והמפורשת, הגנת הישוב העברי בפני הקמים עליו, אולצה ה"הגנה" במשך שלושים שנות קיומה להיאבק במאבקים קשים מבפנים. היו אלה מאבקים קשים ומרים על קביעת דרכה היסודית והמהותית. היו שאמרו, שאסור שענייני הגנת הישוב יימסרו להכרעתה של פת מצומצמת, על כל זכויותיה וכובד אחריותה, אלא הכרח, ואף תנאי בל יעבור הוא, שדברים מעין אלה יימסרו לרשות ציבורית. במזלו של מאבק זה נוצרה ה"הגנה" ובמזל זה מסרה את מורשתה לצבא ההגנה לישראל (צה"ל) עם קום המדינה. משום כך הטראגיות שבתולדות ה"הגנה", שלסיפור מעלליה בתחום הגנת הישוב מתלווית כצל הפרשה האחרת המעציבה והקודרת: כיצד אולצה ה"הגנה" לעמוד על נפשה לשם הגנת עיקרון, שנראה לה כיסוד היסודות: מרות הכלל.

הספר הראשון לכרך השני: "מהגנה למאבק", שיצא זה מקרוב, כתוב כולו על ידי יהודה סלוצקי (הוא בן 630 עמ') והוא מקיף את התקופה המתחילה בראשית העלייה השלישית ומסתיימת במאורעות תרצ"ו (1936). בראש ה"הגנה" ניצב המאבק הפנימי הנזכר, שנמשך מאז במשך עשרות בשנים, מאבק שאין כמוהו לטראגיות, שכן פיצל את הכוח היהודי המגן לכמה וכמה פיצולים, והוא הפיצול שעשה הרבה להחלשתו של כוח זה. הפרק הראשון בתולדות האירגון נפתח במאבק עם אנשי "השומר", על קיומו של עיקרון מרות הכלל. על טהרתו נלחמו אז אליהו גולומב ויצחק טבנקין. פירוק "השומר" והקמת ה"הגנה" סיימו לכאורה את המאבק הזה, אולם מתברר שבא המשך, ולא אחד בלבד, הלא הם המשכים ש"אכלו" את מיטב הדפים ההיסטוריים אשר ל"הגנה" — והם המהווים את שלדי העיקר בספר הראשון לכרך השני.

העלייה השלישית, שעל ריקעה נסתמנו צעדי ראשית ה"הגנה", מתוארת כאן בצמצום אולם במיצועי רב ויסודי. לפנינו עולים כל אותם ישובי יהודים באירופה המזרחית, שפירנסו את העלייה הזאת, לרבות אקלימם הציבורי והחברתי של ישובים אלה מזה ושל בני העלייה השלישית מזה. בעיקר מודגש כאן הצד ההגנתי של ישובים יהודיים אלה בימי מלחמת העולם הראשונה ולאחריהם. בין היתר מעלה מחברנו פרשה נשכחה וחשובה ביותר, הלא היא הפרשה של חיילים יהודים ברוסיה בימי מלחמת העולם הראשונה, שהרוח החיה בהם היה יוסף

טרומפלדור. טרומפלדור שיקע רוב מרץ באירגון החיילים היהודים בצבא הרוסי ואף זכה האירגון לאישור השלטונות הצבאיים. מטרתו של אותו אירגון היה, לדברי טרומפלדור: "להילחם בשחיטות הנערכות ביהודים". ולא היה זו כמובן מטרתו היחידה של האירגון הזה. טרומפלדור ראה האסון הצפוי ליהודי רוסיה ועל כן רצה לקדם את פני הרעה בחיילים יהודים מאורגנים היטב.

פרשת האירגון הזה נסתיימה בימי הסובייטים, כדרך שנסתיימו לאחר מכן כל שאר הגילויים של אירגון יהודי עצמאי. האירגון פורק, טרומפלדור נאסר וכו'. לאחר שיחרורו החל טרומפלדור להקדיש את כוחותיו יותר ויותר לאירגון "החלוץ", שהוליך אותו והמוני חלוצים אחרים לארץ ישראל. זוהי דוגמה אחת מרבות על ההכשרה הנפשית של רבים מבני העלייה השלישית ל"הגנה", תוך סיגול והסתגלות למציאות החדשה בארץ ישראל עם חילופי המשטר וכניסת האנגלים ככובשים לארץ ישראל, וחיסולו של המשטר העותומני, שנמשך בארץ ישראל קרוב לארבע מאות שנה.

מתוך התיאורים המפורטים של סלוצקי מוסברת התסיסה שהביאו אתם בני העלייה השלישית — באותם הימים שמלפני ארבעים שנה. ואם נסיף לכך את הפגישה עם בני העלייה הקודמת, השנייה, הרי לפנינו כל האקלים הישבי, לפחות בתחום תנועת העבודה הארץ ישראלית של התקופה הזו, הוא התחום שבו החלה ה"הגנה" לפעול. פרשיות פרשיות בתולדות הישוב ניתנות כאן, ומהן שכמעט ונשכחו מלב, כגון: ראשית השלטון האזרחי בארץ ישראל, שהחליף את השלטון הצבאי הכובש, הימים הראשונים לנציבותו של הרברט סמואל, ההפגנות הערביות, "חיל ההגנה לפלשתינה", שהוקם לאחר פיזורם של הגדודים העבריים, על ידי הממשלה הבריטית, וכלל יהודים וערבים (הגדוד היהודי היה בפיקודו של אליעזר מרגליון, הנודע בתולדות הגדודים היהודים) ועוד ועוד. משנכנס הקורא לכל ההווי הזה של ראשית שלטון בריטניה בארץ ישראל וחבלי התמורות המרובות שבאו בעקבותיו של השלטון הזה, הרי הוכשר לרדת לעומקו של השלב הבא והעיקרי בתולדות ה"הגנה" — ראשית פעליה.

ט.

עם הקמתו של המשטר החדש בארץ ישראל השתררה בישוב מעין שאננות מדהימה. ההגיון הפשוט אמר אז: המשטר התורפי הרקוב חלף ועבר ובמקומו בא משטר אירופי של אחת המדינות הנאורות בעולם: אנגליה, אשר לה נסיון קולוניאלי רב במשך דורות. אפילו ותיקים ומעורים בישוב, כמשה סמילנסקי למשל, כתב לאחר סילוק תורכיה מארץ ישראל דברים מעין אלה: "חלפו ימי הסכנה מן הארץ. את מקום הממשלה הצבאית נטלה הממשלה האזרחית. יש מקום לחשוב, כי מעכשיו יוכל הישוב העובד לכתת חרבותיו למגלים ולחרמשים. יש מי שידאג לו וייצור לו את האפשרות לעבוד בלבד. ההגנה, ככל שיש בה צורך בשעת חירום, אינה יכולה להיות חזיון עומד וקבוע. ועם שעת החירום העוברת, צריכה לעבור גם

היא. לפעמים אין תפקיד יותר קדוש ויותר נעלה מתפקידו של המגן. אבל תפקיד קבוע של הגנה הוא אסון לארץ ולעובדיה.

דברים מעין אלה נכתבו לאחר גילויים פראיים של ממשל אנגלי צבאי, עת נתן זה יד למסיתים ופורעים ערבים בימי הפוגרומים הראשונים. ברם, היו מעטים ובודדים, שהתריעו על שאננות זו, שאינה במקומה, שעל כן ראוי לו לשוב להתכונן כראוי לכל שעת סכנה שתבוא — ותחושה היתה בלבותיהם של אלה שבוא תבוא, במוקדם או במאוחר. בין המתריעים היו בין היתר ז'אבוטינסקי מזה וחבורת "אחדות העבודה" מזה. אלה זאלה חששו למסור לממשלה את ביטחוננו של הישוב העברי וראו את תקנתו בהקמתו של כוח יהודי מזויין, גלוי או חשאי, שיעמוד כחומה בצורה לישוב, עת השלטון יתן יד, עקיבה או ישירה, לפורעים ולמשסים.

ועידת הייסוד של ההסתדרות הכללית של הפועלים העברים בארץ ישראל (חנוכה תרפ"א — דצמבר 1920), ככל שעסקה בהנחת יסודות אירגוניים לפועלי ארץ ישראל, עסקה גם בבעייה זו. אולם לא קל היה הדיון בסעיף זה. פועלי ארץ ישראל היו מחולקים, עם כינוס הועידה, לשני פלגים: אנשי "אחדות העבודה" מזה ו"הפועל הצעיר" מזה. בתוך עמדו בני העלייה השלישית, עולים ותלוצים חדשים, שטרם סייגו את עצמם למפלגה כלשהי והיוו ברובם את הבלתי-מפלגתיים בוועידה. אנשי "הפועל הצעיר" היו ברובם פציפיסטים וכל ענין צבאי היה "מוקצה מחמת מיאוס" בעיניהם. לעומת זאת היו ב"אחדות העבודה" שרידים מקבוצת "השומר" וכן היו בה הפעילים בהתנדבות לגדודים העברים (א. גולומב, ב. כצנלסון ועוד) משום כך ניטש ויכוח חריף בוועידת ייסוד ההסתדרות: האם צריך להכניס סעיף בדבר הגנת הישוב בכלל עיקרי היסוד אשר להסתדרות. אנשי "הפועל הצעיר" התנגדו. לבסוף כפו אנשי "אחדות העבודה" את ההחלטה בדבר הכללת הסעיף על אנשי "הפועל הצעיר". ומשביקשו המתנגדים להוסיף לסעיף ה"הגנה" את המלים: "מתוך העבודה", אמר או י. טבנקין: "אנחנו הולכים להגן לא רק "מתוך העבודה", כי אם גם מתוך ענינים לאומיים. הגנת ירושלים לא היתה בשבילנו מתוך העבודה — להגנת כבודנו וחיינו אנו הולכים להגן". אף אליהו גולומב שאל: "מה זה: מתוך העבודה? ומה יהא במקרים שבהם ההגנה היא מחוץ לעבודה?". התיקון הזה נדחה ומאז הוכנס סעיף ההגנה ליסודות ההסתדרות ונעשה מעיקרי העיקרים אשר להסתדרות.

ואכן, בתרפ"א ירדו כחתף על הישוב מאורעות דמים ואז נפקחו עיני השאננים המרובים, שאין לסמוך עוד, בנידון ביטחוננו של הישוב, על השלטונות הבריטיים. אז החלה ה"הגנה" למצוא מסילות גם ללבות המהססים תחילה. גדוד העבודה, שנוסד באלול תר"ף, על ידי חברים ותלמידים של יוסף טרומפלדור, נשא כבר בחובו גרעין זה של כוח ההגנה העצמית במסגרת של אירגון עצמאי, ללא כל פיקוח ומרות מטעם השלטון (שמו המלא של "גדוד העבודה" היה כידוע: "גדוד ההגנה והעבודה". אולם התיבה: "ההגנה" הוצנעה מחמת עינא בישא).

המפקד הראשון של "גדוד העבודה" ומי שחתם על ההזמנה לייסוד ה"גדוד" היה יצחק לאנדוברג, שנתפרסם לאחן מכן בשמו העברי: יצחק שדה.

י.

מאורעות הדמים חיסלו את שרידיה האחרונים של השאננות ובמיוחד נזקקה העובדה הקודרת: הגדוד העברי בצבא הבריטי פורק בשל התערבותו של הגדוד, בראשותו של מרגולין, במערכה נגד הפורעים (הגדודאים הצילו או את יפו—תל-אביב מטבח ודאי של ערבים ביהודים). הזעם הבריטי שניתך על הגדודאים בשל עמידתם נגד פורעים, הוא שהעניק את הדחיפה האחרונה ליצירת אווירה אוהדת ל"הגנה" בראשית מצעדיה. משה סמילנסקי, שלפני הפרעות ראה אסון בהגנה כמוסד קבוע, כתב לאחר הפרעות: "אנו נכנסים לתקופה, אשר הגנת עצמנו תתפוס מקום בראש". ואין צורך לומר, שאלה, שהיו חדורים פסימיות גם לפני המאורעות, ראו עתה בעליל, שכל הפרוגנוזות השחורות ביותר אירעו ובאו כתומן. בימים הראשונים לצעדי ה"הגנה" בולטת ביותר דמותו של פנחס רוטנברג, האישיות התקיפה, שלא היה לפניו כל חשבון אישי. ואף-על-פי-כן נבלמו צעדי ה"הגנה" בימים ההם, אם בשל חוסר אמצעים ואם, והוא העיקר, בשל המאבק החריף בין שרידי אירגון "השומר" מזה לבין אליהו גולומב וחבריו מזה.

היה זה ניגוד, שבלט בכמה וכמה גילויים ואף היה נוקב וחודר עד לתהום. שני הצדדים הכירו בהכרחיותה של ה"הגנה". בניגוד לז'אבוטינסקי, שצייד ימים ושנים בזכות הקמתם מחדש של הגדודים ויצירתה של הגנה ליגאלית, בחסות הבריטים, תוך התנגדות חריפה ועזה ל"הגנה" בלתי ליגאלית וחשאית מעיני הבריטים. סבור היה ז'אבוטינסקי ש"הגנה" בלתי ליגאלית לא תוכל לעשות מעשה בריהיג. ועל כן ערכה יהא אפסי לחלוטין. אולם גם אלה שדרשו את הקמתה של ה"הגנה" היו חלוקים בדרכי פעולותיה. אנשי "השומר" ביקשו להמשיך מסורתם מימי העליה השנייה, שאז היווה האירגון קבוצה מצומצמת, חשאית כמובן, המחליטה על מבצעים על דעת עצמה ורק מבחינה פורמאלית מוכנה להסכים ל"קומיסיה מיוחדת לבקורת", שכל ערכה כקליפת השום. אף חלמו אנשי "השומר" לעמוד בראש ציבור הפועלים בארץ ולכוונו לפי דרכם, עם בעבודה ואם בהגנה. לעומתם טענו א. גולומב, י. טבנקין ורעיהם, שיש צורך בגיוס המוני המונים לשורות ההגנה, ובעיקר ביקשו למסור את המרות העליונה להסתדרות העובדים. המאבק נסתיים לטובת חבורת גולומב. אולם הוא לא נפסק כל הימים ובשנים שלאחר מכן ופרץ מדי פעם בפעם, כגון החיכוכים עם אנשי "השומר", שקיימו עמדות חזקות בתוך "גדוד העבודה", והפרץ שפרצו אנשי קבוצת אברהם תהומי, בראשית שנות השלושים (תהומי נמצא זה שנים בארצות-הברית), שפילגו את אירגון ההגנה והניחו את היסוד לאירגון הצבאי הלאומי (אצ"ל). מאבק נוסף בפני ה"הגנה" בימים ההם היה עם ראש ה"הגנה" יוסף הכט, איש כמעט אלמוני וידוע אך למתי מספר בלבד. הוא עמד בראש ה"הגנה" עד 1931, וביקש לזהות את

האירגון עם אישיותו. א. גולומב, שהיה ראש הלוחמים למען אופיייה הציבורי של ה"הגנה", החל מראשית הימים עד לימיו האחרונים, לחם נגד כיוונו זה של הכת, עד שהצליח במשימתו. שה"הגנה" תהא סרה למשמעתו של הכלל, תחילה של ההסתדרות ואחר כך של ההנהגה הראשית, שנקבעה לאחר מכן.

ואם ידועים, פחות או יותר, מבצעי ה"הגנה" עד מאורעות תרצ"ו (1936), התקופה בה מסתיים הספר שלפנינו, הרי כמעט ולא ידועים הם פרקי מאבק פנימיים אלה, התופסים על כן חלקים הגונים בספר, והם מפתיעים בענייניהם לא במעט גם את אלה המצויים יפה אצל קורות הישוב.

יא.

כבודה של ה"הגנה" גדל ביותר בשל עמידתה בפרעות ירושלים 1921 (השני בנובמבר). אולם שוב באו וחזרו החיכוכים עם אנשי "השומר" (בראשותו של ישראל שוחט), שלא ויתרו על מורשתם וכוחם ב"גדוד העבודה", ואכלו, ללא כל הפרזה, כל חלקה טובה ב"הגנה". מסתבר, שהחיכוכים המרובים בין "גדוד העבודה" מזה לבין ההסתדרות ו"אחדות העבודה" (הרוב בהסתדרות) מזה, במחצית הראשונה של שנות העשרים, שמילאו את דפי ההסתדרות בפרקים סוערים ומסעירים, היו בעיקר בשל אנשי "השומר", שהפעילו כאן את האופוזיציה ל"הגנה" ולהסתדרות, הניצבת מאחוריה. הרבה נכתב על תולדות "גדוד העבודה" (בכלל זה קובץ נכבד). אולם עד כה כמעט ולא מצאת דבר וחצי דבר על פרשה מסוימת, הנפרשת לראשונה כאן לפנינו ברוב ידיעה — וזהו אחד החידושים הגדולים בספר. במשך שנים קיימים היו שני אירגוני "הגנה" — האחד של ה"הגנה" מזה, והאחר של אנשי "השומר". והגיעו הדברים לשיאם ב"קִיבוץ". הוא האירגון ההגנתי של "השומר", כלומר של ישראל שוחט.

ה"קִיבוץ" הזה, שלרבים מגיע שמו לראשונה אך דרך הספר הזה, הציב לו למגמה: "ללכד סביבו את הכוחות, אשר באחרית הימים יהיה הוא הדוחף והמוציא לפועל את שיחרור הארץ". הדרכים שהולכו לאותה מטרה היו בין היתר: חדירה למנגנון הממשלתי, לימוד מקצועות שיש בהם כדי תועלת למלחמת-שיחרור זו, יצירת נקודות-התיישבות בכל רחבי הארץ, הגנה עצמית וחינוך "אלמנטים ריבולוציוניים", תעמולה רבת-ממדים בין המוני העם בכלל ובציבור הפועלים בפרט. ה"קִיבוץ" אף ביצע מעשה התנקשות במפקד משטרת יפו, האחראי לשחיטת העולים החדשים בבית העולים שם, בידי הערבים, במאי, 1921, וכן דוגמת מעשי המהפכנים ברוסיה, ביצע מעשי "אספרופריאציה" (סכומים הגונים נשדדו ממב"ריחים בגליל העליון) ובכסף שבא ממקור "טהור" זה נרכש נשק. לשיא הישגיו הגיע ה"קִיבוץ" בהקמת בית ספר צבאי, מעין "אקדמיה צבאית" בקיבוץ תל יוסף. בראש "אקדמיה" זו עמד איש בעל נטיות קומוניסטיות, שהיה אמנם איש בריתו של ה"קִיבוץ". לאחר מכן אף יצאה משלחת לרוסיה הסובייטית. כל תולדותיו של האירגון ההגנתי, ה"קִיבוץ", היא פרשה דרמטית ועגומה כאחד. לימים משפורק

ה"גדוד" (1927) וחבריו נצטרפו לקיבוץ המאוחד (אז: קיבוץ עין חרוד). נתחסל בהדרגה גם ה"קיבוץ", אף שעוד המשיך להתקיים ולקיים את עצמו במשך כמה שנים לאחר כך.

ולא היתה פרשת ה"קיבוץ" היחידה, שהסעירה את ה"הגנה" בשנות העשרים ובראשית שנות השלושים. הפרשיות האחרות היו: יוסף הכט מזה ואברהם תהומי מזה. הראשון ראש ה"הגנה" הראשון, שהיה מוסר בקביעות דין-וחשבון למזכיר הוועד הפועל של הסתדרות העבודה — ד. בן-גוריון, והשני — איש ה"הגנה" ותיק, שהחל לחתור תחתיה מבפנים, ומשלא עלה הדבר הידי, הלך והקים, בעזרת חוגים עויינים להסתדרות, אירגון הגנתי אחר ושונה, וכרגיל: נתון כולו להכרעתו והשפעתו האישית בלבד. בראשית שנות השלושים מתחסלת פרשת הכט, הוא האיש העוזב את ה"הגנה" ופורש לחייו הפרטיים (עתה בישוב מכמורת, בשרון) — ומאז נאמנה ה"הגנה" למטרתה: אין ההכרעה עוד רשותו הבלעדית של יחיד, אלא של כלל הציבור. באותם הימים אף מסתעפים פעולות ה"הגנה" בכל התחומים, אם באירגון קבוצות הגנה בכל מקום וישוב ואם ברכישת נשק וביצור עמדות הישוב. מאז אף מתחילה לפעול הוועדה הפאריטטית, שבה שותפו ההסתדרות והחוגים מחוצה לה. אולם ההסתדרות היתה גם לאחר מכן הקובעת ב"הגנה", שכן רוב הפעילים בה, החל מן המפקדים וכלה בחיילים האלמונים בכל פינות הארץ — מציבור הפועלים באו.

יב.

הריביוניסטים, שהופיעו עדיין ברשימתם המיוחדת לוועידה השלישית של ההסתדרות (1927), התחילו לקבל קמעה קמעה את צביונם המובהק: גוף ציבורי עויין ונוגד לפועלים ולהסתדרותם הכללית.

איבה זו פותחת פתח ואופקים נרחבים לפרישה ולקבוצת א. תהומי, היא הקבוצה המפלגת את ה"הגנה" ופולסת דרך לפרישה בישוב כשיטה, ושבה מתגדרים כל אלה המביטים בעין צרה על ציבור הפועלים והסתדרותו החזקה. עדיין זכורים ימי "כן לשבור" ("יאָ ברעכען" — שם מאמרו המפורסם של זאב ז'אבוטינסקי, שבו ראה בהפרת שביתות, המוכרזות על ידי ההסתדרות, מצווה לאומית גדולה) בראשית שנות השלושים, הם הימים שנבע בהם הפרץ בין פועלים לפועלים, שנסתיימו לא אחת בתיגרות ידיים מגונות. פרק חשוב ומצויין כתב כאן סלוצקי על ז'אבוטינסקי והריביוניזם בו ניתח דרכו של המנהיג הריביוניסטי בתנועה הציונית, החל באופוזיציה שלו להנהלה הציונית (1923) עד לקריעת כרטיס הציור שלו בקונגרס הציוני הי"ז (1931).

ההכרזה על מדינה כמטרה סופית בעת ובשעה שהישוב העברי בארץ ישראל עדיין היה דל בשרשיו הקרקעיים והישוביים, וה"איום" על אנגליה להתקשר עם מעצמה אחרת לשם הגברת הלחץ על אנגליה — כל אלה לא היו אלא גילויים של רצון להישען על כוחות אחרים ולא על מעשים שלנו בתחומי ההתיישבות

וכל פעילי-בניין אחרים. ניתוחים אלה לדרכו של ז'אבוטינסקי, תוך הערכה מלאה של אישיותו הגדולה, ראויים הם שיהיו לנר לכל אלה המבקשים להפיר בעין בלתי-משוחדת את מאורעות הימים ההם. אישיות בלתי רגילה כז'אבוטינסקי, אינה מחפה על טעויות, שהתנקמו בנו ובעיקר התנקמה בנו העובדה, שהוא הזין המוני נוער במליצות סרק, במקום להפנותם לאפיקים, שיש בהם משום ביסוסה של ממלכתיות גדולה — הלא היא העבודה האפורה והיומיומית.

חשבון נוקב זה עם ז'אבוטינסקי והריביוניזם נעשה כאן ברוב כשרון על-ידי סלוצקי בספר שלפנינו והוא מראה את התוצאות העגומות של אותו ריב פוליטי לגבי הגנת הארץ. הריביוניזם החל לעלות על רקע מאורעות תרפ"ט (1929), ביחוד בגולה, והאפיל על עמידת הגבורה של ה"הגנה" מזה ומלחמת ההסתדרות הציונית בגזירות המרובות שניתכו עליה על ידי הממשל הבריטי מזה. ניתן לנו כאן תיאור נרחב של התנועה הערבית, ראשית צמיחת הכנופיות הטרור-ריסטיות, עוצמתו של המופתי הירושלמי ועוד ועוד — והכל במקביל להיקף פעולותיה של ה"הגנה" לפני מאורעות תרפ"ט ולאחריהם. ובימים שבכל העולם היהודי והלא-יהודי היכו גלים ועוררו הדים מרובים מעשי הגבורה של ה"הגנה" בימי מאורעות הדמים של תרפ"ט, עדיין היה בתחומי ההסתדרות הציונית מקום לוויכוח על כל עצמה של ה"הגנה" — ועדיין קיים גם אז ז'אבוטינסקי את טענתו הנושנה, שאין כל ערך להגנה בלתי-ליגאלית, כי אם אך בזו המופרת על ידי השלטונות.

יג.

הישענות זו על הבריטים על אף המלים המפוצצות נגדם, סימלה את הגישה הריביוניסטית, ומסכם מחבר הספר את הפולמוס הריביוניסטי בציון העובדה, שהבריטים לא היו מעולם מסכימים להגנה יהודית בחסותם, ואפילו אילו הסכימו — הכל יודעים מה היה ערכה בימי סכנה ופרעות, ומקבילה תפיסה זו של ז'אבוטינסקי לאחרת, שכל עוד אין בידנו ממלכתיות אין להמשיך בהתיישבות, שעה שהדרך ההפוכה הוכיחה את עצמה, שכן אך במעשה "קטן" ניתן בסופו של דבר לכבוש את הארץ. שנות 1936—1939 הוכיחו זאת בעובדות מוחשיות ביותר, היינו בהתיישבות שבוצעה באותן השנים בכל פינות הארץ, וביחוד בזו הקרויה: "התיישבות חומה ומגדל". על רקע זה מתגלה בכל זהרה דרכם של מעצבי ה"הגנה" ובראשם אליהו גולומב, דב הוז ועוד, ויידל מהם לחיים ארוכים, שאל אביגור.

ה"הגנה" היתה בת-לווי נאמנה להתיישבות בימי מצור, שעל כן היתה חלק אורגאני ממעשה ההתיישבות בארץ וקשורה ושלובה היתה במהותה בהתיישבות זו. ה"הגנה" שאפה לקיים מעמד הגנתי בימי התנפלות עד בוא עזרת הצבא הבריטי, אם אמנם באה, המגמה האחרת שלה: כוננות בימי הכרעה בממשל הארץ — עדיין היתה חבויה וכמוסה אי שם בפנימיותם של רבים, והיא באה לידי גילוי אך בתקופה מאוחרת, עת הועלתה נקודה זו כמכרעת. הוא הדין בתמורה בטקטיקה הצבאית של ה"הגנה" — מהגנה והתגוננות למלחמה גלויה.

עם פירוט כל מעשיה של ה"הגנה" בחמש עשרה שנים אלה (1920—1936) אין המחבר מטשטש שלושה יסודות אלה, שעליהם הושתתו מעשי ה"הגנה": עצמאות ללא מרות הבריטים, כלליותה המכסימלית של ה"הגנה", במידה שעליה הוטל לכלול את כל היסודות והשכבות בישוב, ואחרון אחרון: אין ה"הגנה" אירגון צמא-דמים ואין הצבאיות יסוד בהשקפתו. הגינונים הצבאיים זרם לרוחה. מכאן אך כפסע למאבק ה"הגנה" בהילכירוח נקמניים, שצצו פה ושם, מגמה שאינה מוציאה מכללה מעשים, כגון הריגתו של הבוגד והמלשין הנודע י. די-האן, בפקודת ה"הגנה". מדפי הספר אף עולים פרקים זוהרים של כל אלפי המגוייסים מהערים, המושבות וההתיישבות העובדת, הלא הם אלה שהיוו את צבא ההגנה בטרם היה וקם צה"ל.

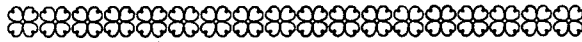
הספר "תולדות ההגנה" פותח אשנב רחב להציץ בקורותיו הפנימיות של הישוב במשך תקופה ארוכה וכן מספיר הוא, בשפע חומר, כמה וכמה תופעות בישוב ובהסתדרות הציונית של אותן השנים. לפנינו איפוא ספר היסטורי ממדרגת ראשונה, החורג הרחק הרחק מן התחום המצויין בנושא ובשער.

• • •

הסתדרות העובדים בתנועת העבודה הבינלאומית

אחד הכיבושים הגדולים של הסתדרות העובדים בשנות קיום המדינה בכלל — — הוא דבר ביצור מעמדה בעולם, בתנועת העובדים הכללית וביחוד בארצות החדשות שקמו באפריקה ובאסיה. הפירוט הרב של ביקורי משלחות מאסיה ומאפריקה ושל הקורסים והסמינריונים המתקיימים כאן בהשתתפותם של יוצאי יבשות אלה, ממחיש מאין כמוהו את ההכרה בהסתדרות ככוח אירגוני החדור אידיאה גדולה שיש בה ובידה לתרום לתנועות דומות ולאומות צעירות בעולם. — — זכתה איפוא ההסתדרות עם שנת הארבעים להקמתה, שערכיה הוכרו בעולם ונעשו בבחינת "ונהרו אליו כל הגויים". מלבד קשרים אלה, שהם בבחינת חידוש בחיי ההסתדרות, קוימו והודקו הקשרים הקיימים עם תנועת העובדים הבינלאומית באירופה ובארצות-הברית, וראויה להיזכר המחלקה המדינית של ההסתדרות על ראשה ראובן ברקת, שסללו דרך לקשרים אלה ברוב שקידה ומסירות.

— ג. קרסל: "ההסתדרות". ארבעים שנות חיים, תרבות וחינוך, (תשכ"א), 197 עמוד.

התאטרון העברי במדינת ישראל

מאת ד"ר חיים נמזו

מקורותיו של התיאטרון הישראלי

התיאטרון העברי נוצר בסימני הקיום הפאראדוקסאלי של העם היהודי, אשר שכח את לשון אבותיו, את הלשון העברית. אולם מראשית ההתיישבות הארצישראלית ומתחילת גיבושה של האידיאולוגיה הציונית הוחזרה ללשון העברית עטרת השפה הלאומית, והוחל בתהליך תחייתה, עד הגיעה למצב בו היא כבר משמשת כשפת-אם לשלושה דורות של ילידי הארץ.

אולם המופלא הוא שהנסיונות הראשונים להעלאתם של מחזות על הבמה בארץ-ישראל, נעשו על ידי חובבים, ששפת-האם שלהם היתה אידיש או שדיברו רוסית בביתם, או בארץ מוצאם. על כן לא ייפלא אם ההצגות הראשונות על "במות" אקראי, היו בלשונות אלה. בארץ-ישראל התחיל התיאטרון את חייו כמעשה-בידור של קבוצת צעירים משפילים, באחת השפות השאולות (רוסית, אידיש, גרמנית וצרפתית. בשתי השפות האחרונות הועלו הצגות-חובבים של תלמידי בתי-ספר "עזרה" מיסוד יהודי גרמניה ושל בית-הספר החקלאי "מקוה ישראל", מיסוד חברת "כל ישראל חברים", שנוסד והוזקק על ידי יהדות צרפת).

התחלות אלו היה, לרובן ככולן, אופי חובבני מובהק. הנסיון הראשון להקמת תיאטרון עברי מקצועי ממש, תחת הנהלתם של מומחים, נעשה מחוץ לתחומי ארץ-ישראל, דהיינו במוסקבה, בירת רוסיה, "הבימה" נוצרה במרכז תיאטרוני עולמי, על-ידי אנשים מסורים בכל נימי נפשם לאידיאל הקמתו של תיאטרון עברי. והמעניין הוא שלהקה זו הגיעה לפיסגה, מבחינה אמנותית, זמן קצר בלבד לאחר היווסדה. הצורך בתיאטרון עברי במוסקבה הרוסית, בימי המהפכה הסוערים, היה מפוקפק למדי, אולם מסירותם והתלהבותם של מחולליה היא שעמדה להם במאבקם הקשה, מראשית היווצרה של "הבימה" ועד צאתה את גבולות רוסיה, בשנת 1925, והגיעה בפעם הראשונה ארצה, בשנת 1928. ומה שנראה היה במוסקבה כמפעלם המוזר של קומץ "משוגעים לדבר", כצמח אקסוטי בחממה הסלאבית, הפך בין-לילה לחלק אורגאני מחיי התרבות הארצישראלים, כי עם השתקעותה של "הבימה" בארץ, שיחקה בפני קהל שדיבר וקרא וחשב עברית, אם לא כולו הרי לפחות רובו המכריע של באי התיאטרון. שוב לא היתה תגובתם של הציפים תגובת התפעלות מעצם צליליה המוזרים של שפה שאין הוא מבין אותה, ואשר הוא מייחס לה

תכונות של "פאתוס נבואי" ו"לשון הקודש". מעתה שיחקו חברי "הבימה" בפני צופים שהעברית היתה שפת יום-יום שלהם (לבניהם היתה זו כבר שפת הרחוב), ותגובת באי התיאטרון למתרחש על הבמה היתה תגובתו הבריאה, הטבעית, של צופה רגיל, שלא רק פאר ההצגה ונוי המשחק המסוגגן הם שמעוררים בו ענין, אלא שמייחס חשיבות לתוכן המחזה, להפעת-הדיוקן וכינות הביטוי של רגשי האדם, חוויותיו ונסיבותיו.

יש לציין, שבשנת 1931, עם השתקעותה של "הבימה" בארץ, כבר היו כאן תיאטרונים קבועים. לאחר כמה נסיונות ארעיים של להקות-אקראי, קיים היה בתל-אביב "אהל" (מאז 1925) ו"התיאטרון הארצישראלי", שנתמזג, בסופו של דבר עם "הבימה"; כן כבר היה קיים התיאטרון הסאטירי "המטאטא", שירש את מקומו של "הקומקום" והמשיך במסורת שלו להיזקק למאורעות האקטואליים ולהגיב תגובה ביקורתית-הומוריסטית עליהם. "המטאטא" לא הציג אמנם, לרוב, מחזות שלמים, אלא הסתפק בתוכניות-ריווי מומחזות, מוסיקאליות בחלקן, אולם הנהלתו הצליחה לשתף בו כמה מן הכוחות הספרותיים המעולים, שתרמו להעלאת רמתו האמנותית.

התמורה הביור-פסיכולוגית בקהל הצופים

עצם השתקעותה של "הבימה", בעלת השם העולמי וההכשרה המקצועית המצויינת מיסודם של סטאניסלאבסקי ותלמידו הגאוני ואכטאנגוב, בארץ ישראל והיקבעותם של ראשוני השחקנים המעולים, גדושי ידיעות טכניות ורפי כשרון, בעיר העברית הראשונה, תל-אביב, שהפכה לאט לאט למרכז האמנותי של הארץ, גרמה להתעניינות גוברת והולכת של הקהל הרחב בהצגות התיאטרון בכלל, ובאלה של "הבימה" במיוחד. גם "אהל", תיאטרון פועלי ארץ-ישראל, (כפי שנקרא מאז היותו בשנת 1925 ועד לשנת 1958), משך אליו קהל-צופים משלו, שעניין המעמד העובד ותנועת הפועלים קרובה אל לבו. מבחינת הרפרטואר לא היה הפרש גדול בין המחזות שהועלו על במת "הבימה" ועל במת "אהל". כ"הבימה", כן גם "אהל" הציגו מחזותיהם של דרמטורגים אוניברסליים ויהודים. סגנון המישחק של תיאטרון הפועלים לא היה שונה בהרבה מזה של הלהקה המוסקבאית לשעבר, כיוון שמייסדו ומנהלו האמנותי, משה הלוי, היה בזמנו חבר "הבימה" ולמד מאותם המורים שהושפעו חבריו מהם. מובן מאליו, הוא גם לימד תורה זו של סטאניסלאבסקי לתלמידיו. ההבדל העיקרי בין שני התיאטרונים לא היה איפוא מהותי, אלא איכותי בלבד. צוות "הבימה" קיבל הכשרה טובה ויסודית יותר מזה של "אהל", וגם מבחינת כשרון שחקניו עלה הראשון על האחרון. אך הקהל עצמו לא היה אז מפונק ביותר מבחינה אסתטית, בידורים רבים לא היו בארץ, וכה יצא שהישוב הצנוע במספרו איפשר את קיומם לא רק של שני התיאטרונים הללו, אלא גם כלכל — בנוכחותו בהצגות — להקות לוואי, שגם אז צצו וקמלו מפעם לפעם. הצופה של "המטאטא" היה במידה מסויימת עממי יותר, אך ההבדלים ברמה ובטעם

לא היו אז כה חריפים בין סוגי הצופים השונים בימים ההם כמו שהינם בימינו. ברנארד שאו וסומרסט מוהם, רומן רולאן ומולייר, גוגול וגלסוורת, שקספיר ושילר, צ'אפק וצ'יכוב, איבסן ושלום-עליכם, סטיפאן צווייג ומאקסים גורקי, מולנאר והאשק, מנדלי וליוויק, אוסטרובסקי וטולסטוי — היו המחברים שיצירותיהם הועלו על שתי הבמות הללו במשך עשר שנים, משנת 1931, כשהשתקעה "הבימה" בתל-אביב ועד לשנת 1941, בעצם ימי מלחמת-העולם השנייה, שניתקה את ארץ-ישראל מן העולם הגדול.

זה היה רפרטואר מתאים, קרוב ללבו של הצופה בימים ההם. הרפרטואר האוניברסלי, שהכיל גם משהו מן הדרמטורגיה היהודית, משך אותו אל התיאטרון. המישחק הריאליסטי כביכול, אך לאמיתו של דבר הנאטורליסטי מחד והפאתטי מאידך, בעיקר כאשר נושא המחזה נסב על אחד ממאורעות ההיסטוריה היהודית — משחק זה היה מקובל על הצופה, שלא ראה תיאטרון אחר פרט לרוסי, ואשר דרישותיו לגבי רמת המישחק וגיבוש הבימוי והקפדת ההיגוי היו צנועות ביותר. צופה זה היה נאמן במשך עשר שנים ומעלה לתיאטרון שלו, העריצו, תמך בו, עקב באהדה אחר הישגיו, נתעצב בכינות משכלזנותיו. גילו של הקהל הזה היה גילן של ה"עליות" השונות: הקהל הקשיש השתייך לשכבה שעלתה ארצה עוד לפני מלחמת-העולם הראשונה בעוד שהצופה הממוצע היה בגיל העמידה והגיע ארצה בשנים הראשונות לא המהפכה ברוסיה ולאחר כינון עצמאותה של פולין, ליטא ושאר הארצות הפאלטיות הזעירות. העלייה הרוסית הגיעה בחלקה ארצה דרך ברלין, כשם שרבים מן הצעירים שעלו ארצה עברו בדרך נדודיהם כרכי אירופה המרכזית השונים. כאלה כן גם אלה ראו את הישגיו של התיאטרון הגרמני, האקספרסיוניסטי, או התיאטרון הפולני, שהיה בעל רמה מקצועית גבוהה ואת נסיונותיו השונים, המזהירים לפרקים של התיאטרון הגרמני והאוסטרי. בינתיים אירע האסון הגדול של עליית הנאצים לשלטון בגרמניה. גל ההגירה מארץ זו נתפלג לשניים: מקצתם מצאו מיקלט ארעי בארצות מערב אירופה; מקצתם הצליחו להגר לארצות-הברית, ומספר לא מבוטל עלו ארצה והיתר התדפקו על שערי ארצות אמריקה הלאטינית השונות, שהירשו את כניסתם טיפין טיפין. העלייה ה"גרמנית" — אך שלאמיתו של דבר היתה "מרפז-אירופית" — היתה בעלת רמה תרבותית גבוהה. זיקתה לאמנות בכלל ולמוסיקה ולתיאטרון במיוחד היתה גדולה. אלא שההנאה מן הציור והפיסול, או מן המוסיקה, לא נפגעה על ידי הגירתם לארץ-ישראל, כיוון שאמנויות אלו לשון אוניברסלית להן. לא כן התיאטרון. הוא דרש מהם ידיעת השפה העברית, דבר שהיה זר לרובם המכריע של עולי גרמניה ומרכז אירופה והם ראו את עצמם משך שנים כמנותקים מן החיים התיאטרוניים, כמעט בה במידה שהיו מנותקים מן המתרחש בחיי הספרות העברית. הלשון העברית, נשמתן של שתי אמנויות אלה, היתה זרה להם והם היו צריכים לכמה שנים כדי לרכוש אותה עד כדי יכולת קריאת עתון עברי והבנת הצגה בעברית.

התיאטרון הבין מיד כי ציבור תרבותי זה הוא חיל-מילואים חשוב מאוד לאספקת קהל-צופים לאולמותיו, ואף אם עדיין לא הצליח לסגל לעצמו את ידיעת הלשון, יכול הוא לבוא לתיאטרון אם אך יהיה עשוי לפי טעמו ויכוון במידה מסויימת את הרפרטואר לדרישותיו. השנים 1933—1939 היו איפוא שנות היאחזות תרבותית וקליטה לשונית לציבור הזה. כאשר פרצה מלחמת העולם השנייה לא היה ניכר כמעט שום הבדל בין בניהם של עולי גרמניה ובין ילידי הארץ, ואף ההורים עצמם הפירו, שאין מנוס מלימוד השפה, אם יש ברצונם להפנות שרשים בארץ. העולים הצעירים יותר התערו כעבור מספר שנים בארץ, קראו עתונים, הבינו בהצגות תיאטרוניה ואף ניקלטו בחיי החברה הארצישראלית הוותיקה במידה כזאת, שראו עצמם שותפים שווי מעלה לבניינה החומרי, ובמידה מסויימת גם התרבותי של הארץ. מובן, שקשה היה הדבר לקשישים ותהליך התערוותם נמשך שנים רבות.

יהדות גרמניה חונכה על תיאטרון בעל רמה גבוהה, על הצגותיהם של ריינהארדט, יסנר, פסקאטור ואחרים; על סגנונות שונים, שיסודות האפספרסור-ניזם היו חזקים בהם ומושגי הריאליזם היו שונים מאלה של התיאטרון הרוסי, שתמיד נשאר בו נופך של חגיגות הגובלת בפאתוס. על כל פנים, התיאטרון הישראלי צריך היה לעשות מאמץ לא קטן כדי לספק את צופיו, השונים במוצאם, בטעמם, בחינוכם האסתטי. הרפרטואר שלו נעשה מגוון ואף "מנומר" למדי. הוא בא מכל המקורות וכיוון אל כל הלבבות. המחזה הרוסי, הגרמני, האנגלי, הצרפתי, הנורבגי, הפולני — דרו בכפיפה אחת עם המחזות היהודיים שעובדו מיצירותיהם של שלום-עליכם, או שתורגמו מיצירותיהם של משוררים וסופרים שכתבו אידיש. הגעגועים לעבר הקרוב מצאו סיפוק במחזות שבהם מתואר ההווי של חיי יהודים במזרח אירופה; הגעגועים לעבר הרחוק אילצו את התיאטרון להציג מחזות מחיי היהודים בספרד, בימי הביניים, או בימי מלכות דוד. הצופה הזה לא הקפיד אם סגנון המישחק של שחקני התיאטרון הישראלי לא הזדהה עם סגנון המישחק הטבעי, הריאליסטי של התיאטרון הצרפתי, למשל; כי לא את הטבעיות חיפש על הבמה, אלא את החגיגות, את הנימה הפאתטית, את טון-הדיבור המתעלה מעל לשיח-ושיג היומיומי. ומבחינה זו סיפק מישחקם של תלמידי סטאניסלאבסקי, ותלמידי תלמידיו, את הביקוש. מבחינת הבימוי נעשה כמה נסיונות של סטיליזאציה אפספרסיוניסטית, כזו שהיתה מצויה על במות גרמניה אחדות בתקופה הטרומ-נאצית, אולם גישה זו לא היפתה שרשים והחדשנות בכלל היתה זרה לקהל, שחיפש בתיאטרון לא את המאמץ האינטלקטואלי-אסתיטי (כי הוא היה עייף מאד מעמל חייו הקשים וממאמצי ההשתרשות הקשים בארץ חלוצית), כי אם את הפגת-המתח, את המנוחה, את הבריחה מן ההתנגשות עם המציאות.

כזה היה בערך מצב הדברים בתיאטרון הארצישראלי עד לפרוץ מלחמת-העולם השנייה.

עם תום מלחמת-העולם השנייה נתגלתה שואת העם היהודי לעיני הישוב

הארצישראלי בכל בלהותיה. לא היתה בלבו של כל אדם בארץ-ישראל אלא תשוקה אחת: להציל את הניתן להצלה! אולם שערי הארץ היו נעולים. עוד בימי המלחמה חיבל השלטון המאנדאטורי הבריטי בכל מאמצי הישוב לבוא לעזרת אחיו באירופה. אניות טעונות מטען אנושי דאוב שהגיעו אל חופי הארץ נשלחו אל מרחבי הים והיו טרף לסערותיו. העולם הקשיח לבו. שתק, הרוצח — רצח. ומי שיכול היה להציל — היפנה לנו עורף. כבר אז החליט הישוב ליטול גורל אחיו — במידה שהדבר ניתן לו — לידינו. נתארגנה עלייה בלתי ליגאלית. אומנו צעירים להובלת אוניות. אומנו שליחים להצלת נידונים למות. עלילות גבורה ותפארת נתרשו או לא על כמות התיאטרונים הישראליים, אלא על סיפוני אוניות רעועות, בנמלי אירופה השונים, באירגוני מחתרת, שהאידיאליזם שבהם היה המנוף היחיד לקיומם ולפעולתם. משימות אלו נטל על עצמו בעיקר, הנוער הארצישראלי, שנתארגן לפלוגות הגנה נגד הפורעים הערביים והתכונן למלחמת-גרילה בצבאות הנאצים שהתקרבו אל מבואותיה של אלפסנדריה במצרים ואיימו על ארץ-ישראל. הנוער הזה הבין כי אין כל תקווה להגיע לעצמאות מדינית. אף חלקית, על-ידי משא-ומתן עם השלטון המאנדאטורי ושלא יגיע לחירות מדינית אלא בכוח הנשק.

שנת 1947 והחלטת או"ם על הקמת המדינה היהודית ומלחמת-העצמאות שבאה בעקבותיה — שינו מן הקצה אל הקצה את האווירה בארץ. הדרמתיות שברחוב עלתה על כל להטי הבימוי בתיאטרון.

נושא האידיאליים ההומאניטאריים-לאומיים היה, בארץ-ישראל, בעיקר הנוער. הוא שהכשיר עצמו במשך כמה שנים, בתירגול מפרך, בפלוגות המחתרת, נסתר מעין הבריטים והערבים. הוא שהכשיר עצמו לתפקידי ההצלה, ההגנה, הפגיעה והבריחה. השגת הנשק בכל האמצעים, והיכונות לבאות.

נוער זה היה שונה מעיקרו מדור האבות. יוצאי מזרח אירופה ומרכז אירופה. הוא גדל, או נולד בארץ. הוא לא הכיר ברובו את ארצות המוצא של אבותיו, ואם הבין את שפת-הבית הזרה ודיבר בה עילגית, הרי לשונו הוא, לשון חבריו, לשון בית-הספר שסיים, או שהפסיק בו לימודיו מחמת המשימות המהפכניות שהטיל על עצמו. לשון החיים הקשים במחתרת — היתה השפה העברית. אצל רבים מאד היתה זו גם שפת-האם ושפת-הבית, פשוטו כמשמעו. אולם עברית זו היתה שונה בתכלית מוז שדיברו בה מוריו, או הוריו של דור הצעירים הלוחמים. היא לא היתה שפת אנשים מלומדה ומורכבת, כזו של הדור הראשון אשר למדה מתוך המקורות ושלת בה שליטה מדעת, אלא זו היתה שפה חיה ממש, חופשית מניסוח מדעי, בועטת בחוקי הדקדוק לפרקים, סלחנית לגבי טהרתה מתוך שהיא מערבת ביטויים רבים מן הלשונות השונות שהיו להן מהלכים בארץ, אולם היה לה לשפת ה"סלנג" של הצעירים טעם מלוח ומריר ורענן, כטעם גלי הים המתנפצים אל חופי המולדת.

אך לא רק בלשונם היו צעירים אלה שונים מאבותיהם, אלא גם בטעמים האסתטי, בדרישותיהם מן הספרות ומן התיאטרון. במשך 15 שנה, מאז בוא "הבימה" לארץ ולמעלה מ-20 שנה מאז קם תיאטרון מקצועי אחר בארץ-ישראל, נשתנה הרכבו הביולוגי של קהל-הצופים בתיאטרון הישראלי. ה"חלוצים" שבאו בשנות העשרים ארצה, והיו הם עצמם בגיל 20 בערך, הגיעו עתה לגיל 40 ומעלה. אלה שבאו לפניהם והיוו בזמנו את קהל-הצופים המקומי, היו עתה בני 50 לפחות. לשני הדורות הללו נולדו ילדים. הילדים גדלו בארץ ישראל ואליהם נצטרפו מדי פעם בפעם ילדים ובני נוער בגלי העליות השונות, מאז שנות העשרים. אלה ואלה גדלו באווירה שונה מזו שידעו אבותיהם. עברית היתה השפה השולטת בבתי ה"חלוצים" לשעבר, בעיר ובכפר. ואם כמה מילידי הארץ המשיכו עוד בילדותם לדבר מעט גם בשפות זרות בבתי הוריהם, הרי במרוצת הימים חיבו הילדים את הוריהם לדבר עברית ונצטרפו לקהל הצופים בתיאטרון העברי.

אך אלה שהיו בני 40—50 בשנות השלושים והיו קשורים מבחינה תרבותית לתרבויות ארצות-מוצאם, "נטמעו" באווירה הארצי-ישראלית במשך 20 שנות חיים בה. כלומר, זכרון סגנון המישחק ותוכן המחזות ודרכי ההצגה באירופה, טושטש לאט לאט. ובינתיים היו לקהל-הצופים החדש, שהחל למלא את אולמות התיאטרון, רוננים, דרישות חדשות. עניינו אותם בעיות חדשות. כמה מהם שירתו בצבא הבריטי, מהם היו חברי ההגנה, הפלמ"ח, אצ"ל ולח"י, כלומר חברי פלוגות צבאיות, עם הווי משלהם ועם משטר ומשמעת משלהם. כל אלה חיו משך שנים במחצרת, בסכנות מוות וכלא ועינויים והם באו אל התיאטרון לא כדי לחפש שם בעיות נצח, אלא כדי לנסות למצוא שם כמה פתרונות לבעיות השעה שהטרידום, שהדריכו מנותחו של בן-הדור החדש בעולם כולו ובארץ-ישראל גם יחד.

המבוכה ברפרטואר של התיאטרונים הארצי-ישראליים לא סייעה בהרבה לחיפושיו של הדור הצעיר. הם המשיכו להציג את אוסטרובסקי ואת צ'יכוב ואת דוסטויבסקי, הוסיפו עליהם את "אנשי רוסייה" לסימונוב ואת "הפלישה" לליאונוב, בחושבם, כי האהדה הפללית לרוסיה במחציתה השנייה של מלחמת-העולם השנייה היא שתתקן את המצב הרעוע של תקציביהם ותמשוך אליה את קהל-הצופים הצעיר הממלא את בתי הקולנוע עד אפס מקום, אך המוקיר רגליו — משום מה — מן התיאטרון. נוסף על אלה ניסו התיאטרונים להציג כמה רומאנים שהוסרטו והוצגו על ידי הקולנוע, אך הצופה הממוצע לא זקוק היה לדמיון רב כדי להשוות את אפשרויות הביטוע הטכני של הקולנוע לאלה של התיאטרון, שעה שמבחינת המישחק היה מישחקם של שחקני הקולנוע פשוט וטבעי יותר, אנושי יותר ופאתטי פחות מדרך מישחקם של שחקני התיאטרון הארצי-ישראלי.

תמורה גדולה חלה בהרכבו הביולוגי של קהל-הצופים באולמות התיאטרון בארץ: בני 50 בשנת 1928, שעה ש"הבימה" הגיעה בראשונה ארצה, היו לבני 70 בשנת 1948. אלה שזכו להגיע לגיל זה, שבו ההתעניינות באמנות התיאטרון היא

זעומה ביותר, כמה מהם הלכו לעולמם. בני 40 אז, היו לבני 60 בשנת 1948, ורק מיצוטם התעניין עדיין בחיי התיאטרון. בני 30 הגיעו לגיל 50, ובני ה-20 נעשו בני 40 — וזה היה רובו המכריע של קהל-הצופים הארצישראלי ערב קום המדינה. כי מי שהיה בן 10 בשנת 1928 או מי שאך נולד אז, היתה לו העברית שפת אם ושפת בית-הספר ושפת-ריעים ושפת-הרפתקה ולשון-קרב גם יחד. צעירים אלה — עיפה נפשם מן הצורה ה"חגיגית", הפאתטית, התיאטרלית בה שיחקו רוב שחקני הארץ. הם גם לא יכלו להשלים עם דרך-הביטוי הסלאבית של הלשון העברית על ידי אותם השחקנים, וצרם את אוזנם, דבר שלא הפריע לאבותיהם, כי גם הם דיברו עברית במבטא רוסי, פולני, גרמני וכו'. צעירים אלה, שסיגלו לעצמם מיבטא משותף, גם ומחוספס, התחילו לעורר תשומת-לבם של התיאטרונים אליהם, והם החלו לחפש דרכים למושכם להצגות, ביקשו לראות על הבמה שחקנים מבניהם, שישחקו במחזות כתובים בידי חבריהם הסופרים, שיבימו על ידי בני גילם, שידובר בהם על הבעיות המעניינות לא את הצופים הקשישים, כי אם את בני הדור הצעיר.

„התיאטרון הקאמרי“ — תיאטרוננו של הדור הצעיר

הכל היה בשל להיווצרו של תיאטרון חדש, שיענה לדרישותיו של הדור הצעיר ויכניסו אל אולם ההצגות ויהפכו לצופה ממש. היו כבר כמה נסיונות לרענן את התיאטרון הישראלי מהסתיידות עורקיו. להקות-חובבים מחברי האירגונים הצבאיים ניסו כוחם בבידור חבריהם בתוכניות-בידוח ובהצגות זעירות והן זכו לרוב להצלחה שעה שהחליפו את שפת-הבמה הנמלצת לשפת-החיים. בשנת 1944 ייסד יוסף מילוא „להקת מערכונים“ מורכבת מחמישה חברים, בתקווה ליצור תיאטרון זעיר שקראוהו בשם „התיאטרון הקאמרי“. לאחר מאמצים רבים הועלתה הצגת המערכונים הראשונה של התיאטרון הזה. ההצגה זכתה לאהדת העתונות, אך הלהקה נאלצה לחכות עוד שנה תמימה עד שזכתה, עם הצגת „משרתם של שני אדונים“ לגולדוני להצלחה המקווה אצל הקהל. אחרי כן באו הצגות לורקה, אנוי, וורפל, מחזותיהם של צ'אפק, בומארשא, פריסטלי וכו', אולם ההצלחה הגדולה, האמיתית, זו אשר הביאה אל בין כתליו של הקאמרי את רוב רובו של הקהל הצעיר, בן שני הדורות ה"צברים" שקדמו למדינת ישראל, היה מחזהו של משה שמיר: „הוא הלך בשדות“. כבר מקודם, בהצגות הראשונות, נוכח הקהל הצעיר לדעת בחידוש שבהופעתו של תיאטרון חדש זה. המישחק בו היה פחות „מקצועי“ משהיה ב"הבימה", אך הוא היה חופשי יותר; הדיבור היה טבעי, בלתי אמצעי. השחקנים היו ברובם בני גילם בערך של הצופים. הוא הדין לגבי הבמאי, יוסף מילוא, שנראה בעיניהם של באי „הקאמרי“ כאחד מהם. אך עם העלאת מחזהו של שמיר הועלו בצורה ברורה, זו הפעם הראשונה על הבמה הישראלית, דמותו ובעיותיו של ה"צבר", יליד הארץ.

„הוא הלך בשדות“ למשה שמיר היה המחזה הישראלי הראשון שהוצג

במדינת ישראל. הוא לא היה מה שנוהגים לקרוא אצלנו בשם "המחזה המקורי" הראשון. קדמו לו אחרים בימי השלטון הבריטי. למעשה היה "אהל" שניסה ראשון להעלות על הבמה את ההווי הארצישראלי החדש במחזהו של צבי ש"ץ "בתיא", שהיה יצירה ספרותית ובימתית חיוורת לחלוטין ולא החזיקה מעמד על הבמה אלא זמן קצר בלבד. הצגת-הבכורה של "בתיא" נערכה ב-14 באפריל 1940. אך "אהל" לא אמר נואש וב-9 באוקטובר 1941 העלה מחזהו של יהושע בר-יוסף "בסמטאות ירושלים", שבו מתואר הווי יושבי "העיר העתיקה", הווי שהיה זר לרוב צופי התיאטרון ועל כן גם לא דיבר אל לבם, וכעבור זמן לא רב ירד מתוכנית הצגותיו של "אהל". אולם הקהל ייחס את כשלונם של נסיונות ראשונים אלה לאיכותם, אך לא למהותם, ונשאר רגיש לכל העזה חדשה בתחום זה. ב-19 בספטמבר, 1942, העלתה "הבימה" את "האדמה הזאת" לאהרן אשמן. במרפזה של ההצגה הופיעה אשה ישישה, שסימלה את תשוקת-האיאחוזות בקרקע, העקשנות שבהתמדתם של ראשוני המתישבים בחדרה, שבמחיר קרבנות רבים, במחיר מאות חללים שהפילה בקרבם מחלת המאלאריה, הצליחו, בסופו של דבר, להתגבר על היתושים נושאי המחלה, בייבשם את הביצות והפכו את שטחן לגן פורה. הצגה זו זכתה להצלחת הקהל והביקורת גם יחד, אולם זה היה בעיצומה של מלחמת-העולם, בתנאים שונים לגמרי מאלה של תקופת היכון המדינה היהודית. הנוער חיבב אמנם סבתא נפלאה זו, אך לא ראה בדמותה את בבואתו הוא. שבעה חדשים לאחר הצגת "הוא הלך בשדות" העלה שוב "אהל" מחזה מקורי, פרי עטו של יהושע בר-יוסף: "שומרי החומות", שהוצג בראשונה ב-1 בדצמבר 1948. במחזה הזה ניסה המחבר למצוא דרך פיוס בין שני מחזות, בין שני עולמות: זה של היהודים הדתיים, יושבי ומגיני העיר העתיקה ושל חברי הפלוגות הצבאיות החופשים בדיעותיהם, שאיחד אותם, במידה רבה, האידיאל המשותף: שמירה על חומות ירושלים.

אולם גם המחזה הזה לא עורר אותו גל התלהבות והודהות שעורר "הוא הלך בשדות". בזה האחרון היתה אחידות בסגנון המישחק, הבימוי והטקסט, אשר לא היו במחזות אחרים עד אז, כי "הוא הלך בשדות" נכתב על ידי "צבר" (משה שמיר), בויים על ידי כמעט "צבר" (יוסף מילוא, שנקרא אז עדיין בשם פסובסקי), הגיבור הראשי של המחזה אורי היה "צבר", יליד הקיבוץ, והשחקן הראשי, זה שגילם את דמותו של אורי היה "צבר" (עמנואל בן-עמוס), יליד פתח-תקה. רוח חדשה, רעננה, נשבה מן הבמה אל אולם הצופים. הודהות מלאה הושגה בין הבמה ובין האולם, שבמשך שנים, אחר כך, התבטאה בהודהותו של הקהל החדש, הצעיר, עם התיאטרון "שלו".

וכך היה "התיאטרון הקאמרי" לתיאטרוננו של הדור הצעיר, ילידי הארץ וחניכיה, שגדלו במשטר הקשה, רווי האידיאלים, של פלוגות המחזרת השונות בארץ, ואשר עם קום המדינה היוו את עיקר כוחו של צבא ההגנה לישראל. כל

לוחם בחופשה, במשך שנת המלחמה האכזרית של המדינה הזעירה והצעירה על עצם קיומה, ראה צורך "לתת פפיצה" — לפי ביטויו הוא — אל הצגה מהצגות "הקאמרי". המוני צופים חדשים, אלפים שהפכו לרבבות, גילו את אמנות התיאטרון ואת הסיפוק הרב שהיא עשויה לגרום לאדם הצמא לחווייה אמנותית, החושק בהזדהות כוללת עם מאות יחידים היושבים כמוהו באולם ומצפים לאותה שעת-חסד, שבה ייהפכו הפרטים הבודדים לגוף אחד, לאותה ברייה נפלאה, המתרשמת ומגיבה ביחד למתרחש על הבמה, אותו יצור רב-ראשים, אך בעל לב אחד, הקרוי בשם קהל-הצופים. ולאחר שדור הצופים החדש ראה את כל הצגותיו של "הקאמרי", פנה גם אל "הבימה", מילא את אולמותיה אף היא, חייב אותה על ידי נוכחותו, לפנות אף היא אל "המחזה המקורי", לפנות אף היא מקום לחניכיה הצעירים, להעלות אף היא קצב דיבור חדש (אם לא תמיד "מבטא" ישראלי), אופי מישחק משוחרר יותר ממוסכמות השיטה הסטאניסלאבסקית, שצורת הגשמת עקרונותיה היה לה אופי של תורה אנאכרוניסטית שפיגרה אחרי זמנה.

גם מבחינה אידיאולוגית נסתמנה ב"הקאמרי" נטיה אל רעיונות פרוגרסיביים, עם הדגש החברתי, עד כי הוא נראה בעיני צופיו מתקדם מבחינה פוליטית יותר מ"אהל", שגושפנקת "תיאטרון פועלי ארץ-ישראל" שהודרקה אליו מראשיתו לא תמיד הצדיקה את דרכו האמנותית. מחזותיהם של פריסטלי, ארתור מילר, ארמאן סאלאקרו, נואל קווארד, או'קייסי, ג'ון סטיינבק וטנסי ויליאמס — רכשו חיש את אהדת הקהל החדש, שמצא בהם צורה ותוכן חדשים ואשר חש בהם את דופק הזמן.

ובזאת חשיבותו הרבה של "התיאטרון הקאמרי": הוא הפיח רוח נעורים על הבמה; שיחרר את אמנות המישחק מקשיחותו התיאטרלית; נתן אפשרות ביטוי לאמנים צעירים — מחזאים, במאים, שחקנים; הפך את התיאטרון למוסד עממי, במובן הטוב של המלה הזאת, כשהמונים החלו חשים בצורך ללכת לתיאטרון ולשאוב מהצגה השראה אמנותית וסיפוק רוחני; סייע לאמנות-הבמה להתאושש מהתחרותו ההרסנית של הקולנוע; נתן גושפנקת אמנותית לגילויי החירות של הלשון העברית, שהיתה לשפת העם, שאיננו חפץ לדבר בשפת אנשים מלומדה בלבד. רק עתה, לאחר שנים, אפשר לקבוע בעליל מה רבה היתה התמורה התרבותית-פסיכולוגית שחלה בחיי התיאטרון בארץ הודות לפעילותו הפורה — שלא תמיד הצליחה להתחמק גם מכשלונות, כיוון שהסתפנה בנסיונות חדשים — של "התיאטרון הקאמרי", שאפשר לומר עליו, כי הוא מייצג את דור פובשי ומייצבי המדינה, בשנותיה הראשונות.

לאחר הצלחותיו הלכו, כאמור, גם תיאטרונים אחרים בעקבותיו של "הקאמרי", דבר שהוסיף עוד זכות על זכויותיו הרבות, כי בעצם מהותו, בעצם אופיו, שימש דוגמה ומופת לחבריו, שלמרות סגולותיהם וזכויותיהם, חל עליהם חוק ההתיישנות הביולוגי והופעתו של "הקאמרי" היתה להם מעין זריקת-דם וסם חידוש-נעורים.

„המחזה המקורי“ במדינת ישראל

אותם גורמים עצמם, שהשפיעו על הצלחתו של „התיאטרון הקאמרי“, הם שאילצו את התיאטרונים הישראליים להקדיש יותר ויותר מקום ל„מחזה המקורי“ ברפרטואר הקבוע שלהם. החיים החדשים המתקמים בארץ קטנה, אך תוססת, כמדינת ישראל, מאמצה לגלות שרשי עצמיות, מקוריות, במסגרת עצמאותה המדינית, הדרמתיות המסעירה שתקומת ישראל עוררה בתפוצות היהדות הרחוקות, ואשר במקרים מסויימים התבטאה בגל משיחיות, שתבעה מחסידיה את הגשמתה של שיבת-ציון לאלתר, עזרת ממשלתה של המדינה הצעירה להמחשה מידית של כיסופי המולדת הללו; התגשמותה של נבואה עממית בגלויות ערב ובקרב קהילות יהודיות בהודו, שהמשיח יביא על כנפי נשרים את פזורי העם היהודי אל ארצו — אלה אינם אלא חלק מן האספקטים המיוחדים של האווירה המחושמלת בה חיתה המדינה הזעירה בימיה הראשונים. עלייתם של שרידי מחנות ההשמדה הנאצית, אלה שלא באו, או לא הובאו, מיד עם תום מלחמת העולם השנייה, הכניסה אף היא גוון מיוחד בהרכב הדימוגראפי-פסיכולוגי של אוכלוסיית הארץ הגדלה. תהליך מורכב וקשה, אך מעורר תקווה, של שיקום נפשי וגופני לרבבות, למאות אלפים שנצטרפו אל בני המדינה ומגיניה — הפך את מדינת ישראל למעין מעבדה פסיכו-ביולוגית, למעין בית-הבראה ענקי לכל אלה שהגורל המר ורישעותם של פראי-אדם התאכזרו בהם במקומות ישובם — הארעי והקבוע — הקודם.

התיאטרון היה אחד האמצעים לתיראפיה נפשית זו, על-ידי זה שהעלה בעיות ורמז על פתרונן. הוא לא חשש להעמיד את הצופה מול הדילמה: מאבק לכבוד האדם — או התנוונות מוחלטת. למולנו לא הפך התיאטרון למכשיר-תעמולה או לאמצעי-דידאקטי, כי לוא קרה כזאת היה מחטיא את מטרתו וזרבותית-אנושית. אך הוא נעשה — לרבבות רבות — צורך רוחני-חיוני, ולסופרים הצעירים של ישראל — אמצעי ביטוי ישיר וקולע.

„המחזה המקורי“ המשיך, לאחר „הוא הלך בשדות“, ליהנות מאשראי רב אצל קהל-הצופים. „הבימה“ ו„אהל“ חשו בכך והסיקו מזה את המסקנה ההגיונית: להרבות בהצגת מחזות מחיי הארץ. ב-10 בפברואר 1949, בעצם ההפוגה מן הקרבות בנגב, העלתה „הבימה“ את מחזהו של יגאל מוסינזון „בערבות הנגב“. זו לא היתה דראמה בעלת ערך ספרותי ותיאטרוני מובהק. זו היתה מעין ריפורטאז'ה מומחזת, כתובה ברטט ובמתח, בעצם ימי הקרבות בנגב. איש הצבא ואיש המשק הוצגו כאן, במידה מסויימת במסגרתה של אנטיתזה, כשני אנשים שונים בנישיתם על בעיית הגנת הקיבוץ מפני התוקפים המצרים: האחד דרש הפקרת המשק, שעה שהשני תבע הישארות במקום למרות הגיונה של האסטרטגיה, בנמקו גישתו זו בכך, שלא הרי קשריו של קצין-צבא — ויהי הפאטריוט שבפאטריוטים — כהרי קשרו האורגאני של איש האדמה, שבנה ישוב זה ונטע עצים וזרע שדות בכוח אהבה אישית למקום, בכוח הזדהותו עם המקום בו בילה את חיי נעוריו בעמל מפרך

ובאמונה באידיאל החברתי החדש שיגשימו כאן, בו נולדו ילדיו ונתגבשו חיי המשפחה וחיי החברה שלו. שלא בצדק הותקף המחבר על ידי חוגי הצבא. שראו בגישתו פגיעה ברוח הפאטריוטיזם של קציניו, ויגאל מוסינזון ניאות — לצערנו — להכניס שינויים בטכסט המקורי. המתזה עורר חוויות חזקות בלב הצופים, שרבים מהם היו תורים שפולים, שאיבדו בניהם במלחמה הזאת, אלמנות צעירות, נכים ופצועים מחלימים שהובאו מבתי החולים, וחיילים בחופשה שצריכים היו לחזור ליחידותיהם עם תום ההצגה.

אווירה בלתי נשכחת, רוויית אמוציות חזקות שררה בהצגת-הבכורה ובמא-תיים ההצגות שבאו אחריה. לא היה פער בין הבמה לאולם. ככי הצופים נתמוג עם קינת האם שבמחזה על בנה ההרוג, דני. שמחת פריצת-ההסגר על „בקעת יואב“ שבמחזה היתה שמחתו של כל אחד ואחד מיושבי אולם התיאטרון.

בינתיים המשיך „הקאמרי“ במאמציו להעלות „מחזות מקוריים“ אחרים והציג את „הם יגיעו מחר“ לנתן שחם. גם במחזה הזה — הנושא הוא המלחמה. זכרה היה רענן עדיין בלבו של הקהל ב-1 בפברואר 1950, פחות משנה לאחר שוך הקרבות בנגב. אולם שעה ש„בערבות הנגב“ מופיעה דמותו של ה„צבר“ דני כאפיוודה קצרה ועיקר תשומת לבו של המחבר הופנתה אל הקונפליקט הכפול: איש-צבא מול איש-המשק, הרי במחזה של נתן שחם מופיעים צעירים בלבד, טיפוסים שונים של „צברים“: פשטנים, חטטנים, אנשי מעשה ואינטלקטואליים. כדמויותיו של יגאל מוסינזון כן גם אלה של שחם אינם עדיין טיפוסים מגובשים כדבעי, אלא אך רמזי טיפוס בלבד, אולם פלוגת הלוחמים הצעירים הכלואים בבונקר מוקף-המוקשים, נותנת ביטוי למחשבותיהם של כל אחד מהם, לרגשותיהם, לפרובלימאטיקה האנושית, המעלה על סדר-היום בעיות החיים והמוות, בעיות הלאומיות והאוניברסליות.

ויכוחים אלה, על רקע התנפצות המוקשים ופציעתם ומותם של חברים-לנשק, גורמים למתח גבוה, המרתק את קהל-הצופים אל הבמה במשך רוב חלקי ההצגה.

שלושת המחזות הללו: „הוא הלך בשדות“, „בערבות הנגב“, „הם יגיעו מחר“ — היו הסנוניות הראשונות של „המחזה המקורי“. מספרם הגיע עד למעלה מארבעים. אולם אם בישרו שלוש הסנוניות הראשונות את אביבה של הדרמתורגיה הישראלית, הרי עדיין, עד היום הזה, לא השפילה להבשיל פרי-קיץ ממש. יחסו המעודד של הקהל גרם לכך, שכל סופר צעיר ראה צורך לכתוב „מחזה מקורי“, שלעתים היה פרי-בוסר, לעתים מילודראמה שיגרתית, פארסה או סאטירה ז'ורנאל-ליסטית, אשר לא נתעלתה מעל לרמתו של בידור שטחי, או לזה של כתב-פלסתר, היפה אולי לעומת מלחמת-בחירות, אך אי-אפשר לו להיות נכס ממש של דרמתורגיה, ואף הצנועה ביותר. לעתים ניסה המחבר אף להעתיק באופן סטיריאטיפי את ההווי המגוון של מהגרים הבאים מכל קצווי תבל ומנסים להפות שרשים, בתנאים קשים,

במולדתם החדשה. אלה לא נשארו אלא כרוניקות עתונאיות מומחזות, ללא ידע הטכניקה של כתיבת מחזה, ללא העמקה פסיכולוגית, ללא נשמה יתירה. היו, כמובן, יוצאים מן הכלל. היו מחזות שבהם חידש המחבר משהו, כבמחזהו של נסים אלוני, «אזור מכל המלך» (19.12.53), שהיה יכול להיות מחזה פיוטי רבי-עוז, אלמלא נגרר המחבר אחרי ייצר-ההקבלה-לאקטואליות וחפץ לראות בירבעם-בן-נבט, מפלג המדינה היהודית אחרי מות שלמה המלך, לא כפי שהוא הוגדר בידי המסורת היהודית, «חוטא ומחטיא», כי אם מעין מהפכן-מפלגתי, בעל מושגים מדיניים כביכול מודרניים, ורודן למעשה, הבלבול האידיאולוגי, אי-הבהירות בעיצוב הדמות (דמותו הוא ודמותן של שאר הנפשות-הפועלות), הם שהיו בעוכריו של מחבר צעיר זה, שסגנון כתיבתו העיד עליו שהגהו בעל-כשרון ובעל זיקה לדראמה פיוטית-היסטורית.

בסך הכל הועלו בתיאטרונים הישראליים, מאז קום המדינה עד לפני זמן קצר, למעלה מארבעים «מחזות מקוריים», אולם איכותם לא עלתה בד בבד עם כמותם ועדיין לא קם לנו דרמתורג בן הדור הצעיר, יליד או חניך הארץ, אשר נוכל להצביע על מחזהו כעל יצירה דרמתית בעלת משקל, בעלת רמה ספרותית גבוהה, בעלת כושר גיבוש וניתוח פסיכולוגי, העשויה להיות מוצגת על כל במה חשובה בעולם, ולחרוג, על ידי מכלול בעיותיה האנושיות ועיצוב דמויותיה החיות, מחוץ לתחומי הצרים של הצביון הלוקאלי.

המחזה והתיאטרון התנ"כיים

ממש כפי שקיים עתה בארץ ביקוש גדל והולך ל«מחזה המקורי», שנהפך לאחד מסממני הרפרטואר התיאטרוני בארץ מאז קום המדינה, כן היה רב החיפוש אחרי «המחזה התנ"כי» — ובמידה ידועה גם אחרי «המחזה ההיסטורי», כלומר המתאר אישים ומאורעות מן ההיסטוריה היהודית החל מחורבן בית ראשון, ימי הביניים עד לזמן החדש — במשך שלושים שנות קיומו של התיאטרון העברי, מאז יסוד «הבימה» במוסקבה בשנת 1918 ועד קום המדינה בשנת 1948. דומה, כי הצורך הנפשי שהיה לקהל הארצישראלי לראות על הבמה מחזות מתקופת קיומו המדיני של עם ישראל בארצו, היה ביטוי לכיסופי הישוב בארץ והיהדות בגולה לעצמאות מדינית ולהי עם «נורמלי», היושב על אדמתו ויוצר את תרבותו ועובר דרך תהפוכות גורלו ההיסטורי, ככל העמים. ה«מחזות ההיסטוריים», בהם תוארו אישים יהודים גדולים ומאורעות מחיי הדת, או המיסטיקה, היה בהם ללא ספק שמץ מן התשוקה לראות ביהדות אחידות לאומית, שהדת היוותה בה מעין תחליף לממלכתיות. אולם היסוד האמוציאונלי-לאומי היה עיקר החוויה ב«מחזות הלאומיים» וההיסטוריים.

מאידך, ניתנה ב«מחזות התנ"כיים» אוטנטיות סגנונית, שמקורותיה היו: המחקר המדעי של כתבי הקודש וכן הסתכלות בחייהם של יושבי הכפר הערביים ויושבי אוהלי קידר, הבדווים, של ארץ ישראל. אולם אם המחקר ההיסטורי סיפק

לתיאטרון העברי חומר-גלם מסויים שניתן לניצול במידה כהאסכולה ההיסטור-ריסטית של הנסיך גיאורג פון מיינינגן, בגרמניה, בראשית המאה הזאת, הרי היקש מחיי יושבי הארץ הכפריים וה"גודדים" לא יכול היה אלא לשמש נקודת-מוצא, אך לא הזדמנות להעתקת דפוסי-חיים על הבמה הישראלית. ובוהו היה המישגה העיקרי של במאינו, שהתעלמו מן התמורות הדתיות, גזעיות ותרבותיות שחלו במרוצת הדורות במזרח התיכון, למרות רוח השמרנות האופיינית בדרך כלל ליושבי הכפר והמדבר באשר הם שם. לא ייפלא, איפוא, אם הצופה לא הזדהה זיהות רוחנית, או מהותית עם דמויותיהם של גיבורי התנ"ך, כשראש הכפר או השיך הבדווי, שימש מודל לבמאים לעיצוב דמותם ולתיאור אורח חייהם, אופיים ותגובותיהם האמציונאליות של יעקב ורחל (במחזה בשם זה ב"אהל"), של דוד המלך (ב"כתר דוד" של קלדרון, שהוצג ב"הבימה" על ידי הבמאי הרוסי דיקי), או של שאול המלך (בדראמה של מאפס צווייג ב"הבימה"). לבו של הצופה לא הלך שבי אחרי מיכל בת שאול (במחזה בשם זה של א. אשמן, שהוצג ב"הבימה" על-ידי צ'מרינסקי), או אחרי בת יפתח (במחזה בשם זה שנכתב על-ידי הגב' בושביץ ועובד על-ידי מאפס ברוד ובוים על-ידי צ'מרינסקי ב"הבימה") ואף לא אחרי דמותו של ירמיהו הנביא של סטיפאן צווייג (כפי שבויים על-ידי משה הלוי ב"אהל"). כל אלה ודומיהם היוו חלק אורגאני מן הרפרטואר ה"לאומי" של התיאטרון בעשרים השנים שקדמו לתקופת המדינה. אולם מאז נתגשם — כפי שנתגשם — החלום הציוני, הלכה הדרישה למחזות תנ"כיים הלוך ופחות, כי במקום הכמיהה למלכות ישראל ולחיים מדיניים עצמאיים של העם היהודי על אדמתו, באה התגשמות החלום על עצמאות ונורמליזאציה של החיים היהודיים ומלכות ישראל קמה ותהי לעובדה. את הנהייה אחרי המחזה התנ"כי ירשה הדרישה הגוברת והולכת ל"מחזה המקורי", המתאר את מכלול הבעיות האנושיות והישראליות בארץ; ואת הזיקה לתיאטרון-הפאתוס (כפי שהגדיר את התיאטרון העברי משוררנו הגדול ח. נ. ביאליק, בשעתו), ירשה הנטייה המפורשת לתיאטרון ריאליסטי ופסיכולוגי מחד, או לתיאטרון פיוטי מאידך.

בשנים האחרונות, לאחר שמשה הלוי פרש מהנהלת "אהל", הכריז, כי יש ברצונו לייסד "תיאטרון תנ"כי" מיוחד, שמקומו יהיה בירושלים, ושיהיה מעין סטראטפורד ישראלית, ויקויימו בה פסטיבאלים תנ"כיים מדי שנה בשנה, למען יושבי הארץ ולמען רבבות התיירים המבקרים בה מדי שנה בשנה. מובן, לא הרי ראית טראגדיה יוונית על במת תיאטרון אירופי או אמריקני כראייתה באמפי-תיאטרון אפידאורוס, או בתיאטרון דיאוניסוס ביוון. ומתקבל על הדעת, שבארץ התנ"ך יהיה טעם מיוחד בהעלאת מחזה תנ"כי. ההבדל הוא רק בכך, שהטראגדיות והקומדיות היווניות קיימות מאז שגשוגה של יוון הקלאסית, שעה שהחומר הדרמתי הצרור בתנ"ך עדיין לא מצא את תיקונו הדרמטי.

באיזו מידה ובאיזה צורה יתגשם חלומו של משה הלוי — לעתיד פתרונינו.

(מאמר שני יבוא)

רשימות וסקירות

מחודש לחודש

לקראת שנת העצמאות הי"ד

מדינת ישראל, ואתה העם היהודי בתפוצות ישראל, חוגגים עתה את יום העצמאות הי"ג. נואמים ודרשנים, חדישים וישנים, תולים עצמם בסמל גדול, ששמו "חג בר-מצווה" ודורשים אותו כמין חומר לקשור בו תליתלים של הקבלות והשוואות. על צד האמת, אין סמל בר-מצווה, או בת-מצווה, הולם ביותר את התאריך ואת ההישגים והחובות שסיכומם הוא עניין לחג. מדינת ישראל כבר הגיעה למצוות מזמן; אם תמצא לומר: עוד בשנה הראשונה לקיומה, ואם תרצה לומר: ביום הראשון להיוולדה. אם ארגון האומות המאוחדות היה אביה, לפי הנוסח הרומאנטי של קושרי הכתרים לפעלו של ארגון זה, הרי כבר אמר "ברוך שפטרני מעונשו של זה" לגבי התינוק הישראלי הרך בשנת 1948, ולא המתין עד שיגיע לגיל י"ג שנה. משעת מלחמת העצמאות ואילך היה ברור לכל מי שעינים לו לראות, כי הילוד הרך, המוקף אויבים ערביים ונהנה מאהדת מעטים ומאדישות רבים, אין לו להישען אלא על כוחותיו הוא בלבד. כן היה ברור, כי במצב "המל-חמה הקרה", שהחריפה והלכה בשש השנים האחרונות, אין תקווה לכריתת שלום בין ישראל לערב ואין סיכוי לכפיית שלום על הערבים מצד המעצמות הגדולות. ממילא נעשו חובות ההגנה על בטחון המדינה ועל גבולותיה לא עניין לשעה, כי אם עניין לדור, אם לא לדורות. אין צורך להעריך בתיאור גדול המעמסה הזאת נוכח חובות ארגון העליה וקליטתה, בהתאם למטרה הראשה של קיבוץ גלויות.

ניתן לומר, כי מבחינת הנסיון להחליף מצבת זו שמחזיקים בה שוני-איה של ישראל, היה "מסע קדש" על פני חצי-האי סיני המאמץ הגדול האחרון לשנות את מערך-הכוחות העוינים לטובת מדינת-היהודים ולכ-פות את השלום על היריב העיקרי. עם שהמסע בא כתגובה הכרחית לסכנה הממששת ובאה של פלישה מצרית, הרי המהלומה שניחתה על ראש נאצר היתה עשוייה לשחרר את ישראל מאוימי הכיתור והאפתעה למספר שנים ניכר. אך צו המציאות של "המלחמה הקרה" גזר אחרת, ובשם "הצלת שלום העולם" נעשו או מעשים על ידי המעצמות הגדולות, שכמה מקברניטיהן לשעבר מתחרטים עליהם כיום מרה. מתארי גדולתו של נאצר בעתונות-העולם מונים כגדול שבהישגיו את עצם העובדה שעודנו מושל בכיפה בקאהיר. בין שנייחס הישג זה למיר-מתו ולתכניו הבינלאומיים, ובין שנ-ייחס אותו לחוסד האהדה המספקת לעניין הישראלי, שנעשה כרוך, שלא בטובתו, בפרשת סואץ, אין טעם להכ-חיש את העובדה, ששאלת האויב העיקרי של המדינה לא נפתרה, ולא עוד אלא שהיא מסתבכת והולכת. אחד הסיבוכים האחרונים בשטח זה היא ההתפייסות לשעה, או לשנה, של המלך חוסיין עם אויבו בנפש, הדיק-טאטור המצרי. השאלה, מה הניע את חוסיין לשנות טעמו לפני נאצר היא לא פחות חשובה מעצם המאורע. ההסבר, כי מלך הירדן חושש מפני "עצמה אטומית ישראלית", אינו מתקבל על הדעת כלל, כי חשש כזה, אילו היה מציאותי, היה מוליכו בכיוון ההפוך. ההשפעה של גורמים חיצוניים ועלית קרנה של רוסיה במזרח הקרוב — הן

ישראל בצעדי ענק לקראת עצמאות כלכלית וביסוס כלכלי מלא. תוך חמש-שבע השנים הקרובות, ותעשייתה כבר מראה סימנים ברורים של יציאה למרחב היצוא הבינלאומי ושל תחרות בריאה עם כמה וכמה מדינות תעשייתיות אחרות. רק בדרך זו תופר עצת אויבים ותוגשם משימת עלייתו וקליטתו של המיליון השלישי. רק בדרך זו יווכחו גם מנהיגי הערבים, כי לא יוכלו לישראל וכי מדיניותם השלילית העקרה לא תצלה לאורך ימים.

עתה הם מאמינים

בימים אלה מתנהל בירושלים משפטו של אדולף אייכמאן, והמשפט זוכה לתשומת לב יתרה של העתונות, הטל-וויזיה והראדיו בעולם במידה שלא פיללוה רבים. לכאורה, ניתן היה לומר — וכך אומרים גרמנים לא מעטים בכל הזדמנות הבאה לידם — כי מעשי האימים של ימי השואה הם „נחלת העבר“, ולמה להסעיר את הרוחות ולהזכיר נשכחות? אך מה נעשה ובש-ביל עם ישראל במדינתו ובעולם כולו, אין ימי-השואה בניין „עבר וחלף“, כל יהודי מרגיש, בישראל ובתפוצה, עדיין חי את השואה ואת זוועותיה ואינו יכול להסיח מלבו את זכר קרב-נותיה, הקרובים ואף הרחוקים, עד היום הזה.

יתר על כן, למרות קיומם ושמירתם בעין של מחנות-ההשמדה בגרמניה ובפולין, ולמרות הביקור במחנות אלה של רבבות תיירים רבים, ובכללם גם גרמנים בני גיל שונה, ניתנה האמת להיאמר, שהנטייה לשיכחה, ביודעים או שלא-ביודעים, חזקה כל כך עד שהיא מעבירה על דעתם אפילו גרמנים שידם לא היתה במעל, ומניעה אותם לומר, כי זוהי תעמולה נגד העם הגרמני, וכי לא ייתכן להאשים את הרבים על פשעי מעטים. היו גם גרמנים נוחים לכעוס שטענו בפני פתבים אמריקניים, כי „אם הישראלים לא ילמדו לקח — הם עלולים להפסיד את יתרות השילוח“ מים המגיעות להם“. כל זה למה? — משום שרבים מבני העם הגרמני מאמינים בהחלט להכיר בעובדת קיומה של אשמה קולקטיבית של העם הגרמני. כאן ראוי להדגיש, כי דווקא אלה מבין הגרמנים, והם המעטים, שהיו אנטי-נאצים ונרדפו, ואף היו עצורים במח-

הספרות המתקבלות יותר על הדעת. בין שליטי ערב מדברים על התגוררות ובין שהם מדברים בגלוי על התקפה, הסכנה אחת היא: סכנת כיתור ופלישה, כבימים שלפני היות המדינה, בשנת 1947, וכבימי הספם אספקת הנשק לנאצר שנחתם ע"י נציגי קאהיר ופראג בשנת 1955. אמנם, יתרון כוחו האיכותי של צה"ל בעינו עומד, אך אין להתעלם מאפשרות של ניצול שעת פושר על ידי האויב. ראש ממשלת ישראל, מן דויד בן-גוריון, השמיע זה לא כבר אזהרה מחודשת בנידון זה.

אימוץ קשרים ורכישת ידידים

מדינת ישראל לא נפטרה, איפוא, מעונשם של אויביה הותיקים, אך לעומת זאת אימצה בינתים קשריה עם כמה מדינות איהדות ואף רכשה לה כמה ידידות חדשות, ביחוד בין המדינות הצעירות של אסיה ואפריקה. הידידות עם בורמה היתה דגם ומופת ראשון בשטח זה, ובשנים האחרונות נתפתחו יחסי ידידות פנים עם כמה מארצות אפריקה המשוחררת, והוגש סיוע ישראלי ניכר — בידע טכני, בצוותות מומחים ובמדריכים מגוסים — סיוע שייזכר לטוב בארצות אלה שנים רבות, כתקוות בוני המדינה ודורשי שלומה ושגשוגה. אמנם, הערבים מתריעים בקולי-קולות, ואף רוסיה האדירה מוחה כנגד „תככי האימפריאליזם הישראלי“. אך תהא זו טעות גמורה להניח, שראשי המדינות הצעירות באפריקה ומכוני מדיניותן הם תמימים עד כדי כך שייאחזו, על נקלה, ברשת התעמולה הסובייטית. הצפייה האמיצה אל פני העתיד והיגיון החיובית אל מערך היחסים הבין-לאומיים פיוס, על כל קשייו וספנותיו — הן לא רק עדות נאמנה לרוח הבנייה וההתחדשות של מדינת-ישראל אלא גם סימן טוב לבריאות הנפש והרוח המדינית של עמה.

אין זאת אומרת, כמובן, שכבר הצליחה ישראל לחרוג ממסגרת בידותה הדיפלומטית היחסית וממסגרת בדידותה הצבאית המוחלטת. עדיין עם ישראל „עם לבדד ישפון“ בזירה הבין-לאומית ובמועדי האומות המאוחדות, ועדיין החרם הפלפלי הערבי פוגע במאמצי גידולו של המשק הישראלי. אך על אף כל אלה מתקדמת מדינת

בטענה, כי "כך דרכו של עולם וגם בקונגו של עכשיו מתרחשים דברים כאלה, והם מעשים שבכל יום". טענה זו, שהשמיע גרמני אחד מקהל מתנגדי "האשמה הקיבוצית", הזכירה לי עובדה אחרת, ששמעתי בשנת 1931 מפי רבי הישיש, פרופ. פרוידנטאל ז"ל, באוני-ברסיטת ברלין, שעה שביקש להוכיח, לשיטתו בתורת האנושות, כי אכן יש קידמה והתקדמות בעולם, וחיפש ארוכות הוכחה ניצחת ולא מצא אלא זו: "אין עוד בדורנו אוכלי אדם?... אותו מלומד ישיש לא ידע אז, כמוכן, על קונגו ולא שיער, כי גרמניה של ימינו תמצא לעצמה צד של זכות בלב אפריקה, ותבטל, מתוך כך, את נימוקו האחד ואת הוכחתו היחידה לקידמה. אגב, פרופ. פרוידנטאל נכלא, אחר-כך, על ידי הנאצים, גם בעוון יהדותו וגם בעוון זלזולו בתורת-הגזע ואמונתו בקידמה האנושית, ומצא את מותו במחנה-ריכוז גרמני.

אפילו אייכמאן עובר לסוחר

אך לשיא השיאים בשטח המחאות נגד ישראל והערעורים על סמכותה לשפוט את אייכמאן הגיעו מיודעינו מ"המועצה למען היהדות". האפשרות שמדינת ישראל תהיה דברם של ישראל בעניינים חיוניים לעם היהודי הילכה עליהם אימה גדולה כזאת עד שנחלצו למערכה בחירוף-נפש, ולא חלו ולא הרגישו כמה הם מחבלים בעצם ידיהם במטרתם המדינית, ובאיזו מידה הם מוציאים עצמם "מחוץ למחנה" — לדורי-דורות. שהרי אפילו היינו מגי-חים, שיש בידם כוח שיכנוע והוכחה להניע את כל מדינות העולם הנאורות שימחו נגד משפט אייכמאן בישראל, כלום שווה ה"הישג" המדיני הזה בנוק הנידוי הגמור, שהם מגיעים אליו מתוך מגמתם העיקשת להוציא עצמם מכלל ישראל?! יתר על כן, התנהגותם בעניין אייכמאן מזכירה לרבים את ההגדרה שהגדיר פרופ. אלברט איינ-שטיין המנוח את "המועצה למען היהדות" עוד בשנת 1946, באמרו, כי היא מזכירה לו פפל בני אותו פלג עלוב ביהדות גרמניה, ששמו "קבוצת נוימאן", ושהיו שולחים שליחים ותור-פירים למנהיגי הנאצים ומשביעים אותם, שהם מוכנים לקבל תורתם אם הללו יחדלו לראות כמכשול את יהדותם...

נות-ריכות, אינם כופרים בכך כלל! אך אלה שראו אוון ולא מיהו, או גם רצחו בימי המלחמה ואף שלחו ידם בביזה — אינם מוכנים להודות באשמה הקי-בוצית הזאת, ששום פרעונות של שיי-לומים לא ימחוה. מפליא הדבר, ואולי אינו מפליא כלל, כי דווקא אלה שעצמו עיניהם מראות ברעה, ואף שיקרו אחרי כלות המלחמה, ואמרו, כי "לא ידעו ולא כלום" על המתרחש בברגן-בלזן, באושווינצ'ים, בטרזינשטאדט ובשאר מקומות הרצח והעינויים — דווקא הם הם המוחים כיום נגד הפומבי הגדול הניתן למשפט אייכמאן. יוכל היות, כי עכשיו כבר היו מוכנים להודות להלכה, כי אכן היו מעשי זוועות, ואכן נרצחו ששת המיליונים, וכי אין זו עוד "תע-מולת זוועה" בלבד של היהודים, או של רוזולט וצ'רצ'יל. רק דבר אחד היו מבקשים תמורת הודאה זו: אנא, בטלו את המשפט הזה המכתים את שמה הטוב של גרמניה, והגורם נזק למעמדה הבינלאומי.

מובן, שלצורך ההשתחררות מהסיוט הזה ששמו "אשמה קיבוצית", מוכנים הללו להסתייע בכל מיני נימוקים חריפים של משפטנים בינלאומיים, והם מוצאים אותם בין אישים כה נכבדים כקטיגור הראשי לשעבר במשפטי נירנ-ברג ואף בין פרופיסורים יהודיים, העושים מאמץ מיוחד להיות "אובייק-טיביים בתכלית", וללון בשאלת סמ-כותה של ישראל לשפוט, מבחינה משפטית טהורה-שבטהורה.

נמשל שאינו דומה למשל

והנה, אפשר להבין את הגרמנים ההם, הנאבקים נגד קביעת "האשמה הקולקטיבית" מאבק נמרץ ביותר, כשהם מביאים הקבלות והשוואות צול-עות במקצת, ואומרים: "מה לעשות? גם לכם, האמריקנים, היה דילינג'ר שלכם, ואין אתם כולכם אחראים למעשיו? אבל, דא עקא, שאין המשל דומה לנמשל כלל, שהרי דילינג'ר לא רצח בשם האומה האמריקנית ומכוחה, ולא עלה מימיו למשול בואשינגטון בדרך חוקתית, ולא קיבל שרביט-השלטון לידי מיד הנשיא, אלא בדרך שקי-פל היטלר מהינדנבורג. יתר על כן, רצח של עם, מיליוני אנשים, נשים וטף, לא יימדד במידות מרצחים-שוודדים, ועוונות של עם שלם לא יטולח

להבריקה ללונדון, לואשינגטון ולכל מקום אחר שהוא. איש מהם לא נענה לי, ורובם טענו שאינם מאמינים, כי דברי אמת הם אלה, כי ייתכן שייקרה דבר כזה... המעטים, שהיו יותר כנים, הסבירו, כי מלחמה היא מלחמה, וכי מעשי זוועה קורים בכל חלק של העולם, וכי אין תועלת בפירסום שלא יעכב בידי המרחצים, ולבסוף — כי אין זו חדשה שמיחל לה העורך.

נראו לי נימקיהם של המעטים מתירוצם של הרבים, ואמרתי לעצמי: צא וראה כמה בודדים אנו בעולמו של הקדוש ברוך הוא, שאפילו אנשים טובים ונאורים, ערים לחדשות וזרזים בפירסומן, אינם מוצאים בחדשה זו שלנו כל עניין, וסבורים, בכל אופן, שהשתיקה וההשתקה יפה לה.

מקווה אני, שיימצא בין שלוש מאות וחמישים כתבי חו"ל הצובאים עכשיו על פתחו של בית המשפט בירושלים, שבו דנים את אייכמאן, לפחות פתב אחד מבין עשרות הכתבים שנודמן לי לפוגשם לפני 18 שנה ויותר בקאהיר, ומשוכנע אני, כי זאת הפעם יאמין הכתב למשמע אזניו ואף לא יחסוך מלים להבריק לעתונו, כי על כן גדול כוחו של משפט אייכמאן במדינת ישראל העצמאית מכוחה של איגרת-קינה של אשה יהודיה שפולה מראדום, אשר אין דורש ואין שומע לה.

ודאי, גדול הכאב, כאב בני העם היהודי ההרוג, והוא ילך ויגדל ככל אשר ימשך המשפט ותיפרש לעיני כל יריעת הזוועה, אך למען הוקעת פרק זה בתולדות האנושות ולמען הארת כל פרשה אפילה שבו — ראוי וראוי לחטט בפצעים, פצעי העולם ופצעי העם, ואם משפטו של אותו אשמדאי משמש עילה לכך — מי לא יקבלנו כצו הצדק האנושי וכגזירה עליונה של שר-האומה?

יצחק עברי

המעשים והעושים — לזכרון עולם

אכן, אין תכלית אלא אחת למשפטו של אייכמאן: המעשים והעושים בתכ"נ נית ההשמדה ההיטלראית — לזכרון עולם. הנקל הוא לבעלי המוח המשפטי המפולפל לטעון כל מיני טענות כנגד זכותה של ישראל לשפוט את אייכמאן. את העובדה, שמדינת ישראל היא גואלת הדם היחידה — אין מי שיכחיש, כשם שהכל מודים עכשיו בכך, שלא היה מי שיתעורר על אייכמאן ומעשיו ומי שיביאו לדין אלא ישראל. לא רק הגרמנים רוצים לשכוח ולהשכיח, גם אלה שעמדו מנגד ולא עשו כל מה שבידם לעשות למנוע את רצח ההמונים היהודיים — אינם בהולים על קריאת טופס מגילת העבר הקרוב במלואה. גם ביניהם רבים שלא האמינו אז, או שהיה ניחא להם בכך שלא להאמין. הם גם שמיהרו לשכוח את אשר "לא האמינו", ואת אשר לא רצו להאמין למשמע אזניהם.

זוכרני ערב אחד בקאהיר, בנובמבר, 1942, עשרה ימים אחרי נצחוני של מונטגומרי באל-עלמיין, ואני בקבוצה של חמישה סופרים, שהזומנו מארץ-ישראל לחוות בהישגים. נקלעתי לחדר הכתבים הצבאיים ליד מפקדת המזרח התיכון הבריטית, והוא מלא פתבים מכל חלקי הקיסרות, מצרפת וגם מאמריקה. בידי היה העתון התל-אביבי, שבו פורסמה אגרת-עדותה של תיירת ארץ ישראלית שלא הצליחה לצאת מפולין ב-1939, ועיניה חזו בהשמדת ששה רבואות של קהילה זו, ובכללם כל בני משפחתה, בטרם תועבר, בזכות דרכונה הבריטי, למחנה-מעצר. היתה זו עדות ראשונה, מהימנה ומבוססת, שהגיעה לארץ, על השמדת קהילות יהודיות שלמות בפולין על ידי הנאצים. תירגמתי תכנה של תעודה זו וניסיתי לשדל כמה משגרי מברקים

